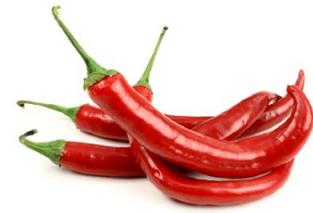

*Amerikan
alkuperäiskielten
lainasanat suomessa*

TROPICVS CANCRI.

MULTIDISCIPLINARY LATIN AMERICAN STUDIES

Festschrift in Honor of Martti Pärssinen

Harri Kettunen & Antti Korpisaari (eds.)

TROPICVS CAPRICORNI

Contents

Foreword

Martti Pärssinen, monipuolinen Andien tutkija
Antti Korpisaari	5
Del ayllu al pueblo: Evolución demográfica y trastornos socio-culturales. Condesuyos de Arequipa, Perú, siglo 16–18
Frédéric Duchesne	23
Martti Pärssisen tutkimukset geoglyfikohteilla Brasilian Amazonialla vuosina 2007–2015
Sanna Saunaluoma	47
Decolonizing Thought: Epistemic Differences in Indigenous Amazonia
Pirjo Kristiina Virtanen	53
Rituaaliesineet afrobrasilialaisessa umbanda-uskonnoissa: "Ontografinen" näkökulma
Eleonora Lundell	69
From Multidisciplinary Research to Multiperspectival News: Proportions of Perspectives in Finnish and US World News Articles Concerning Brazil
Kirsi Cheas	87
Treating the Undefinable: The Contemporary Latin American Crónica
Ave Ungro	107
La multidisciplinaridad teórica y metodológica en los estudios latinoamericanos: Movimientos sociales, literatura y migración a través del lenguaje
Sarri Vuorisalo-Tiitinen	123
Gendering Popular Participation: Identity-Politics and Radical Democracy in Bolivarian Venezuela
Rickard Lalander	149
From maissi to mokkaasiini: Amerindian Loanwords in Finnish
Harri Kettunen	175

MULTIDISCIPLINARY LATIN AMERICAN STUDIES

Festschrift in Honor of Martti Pärssinen

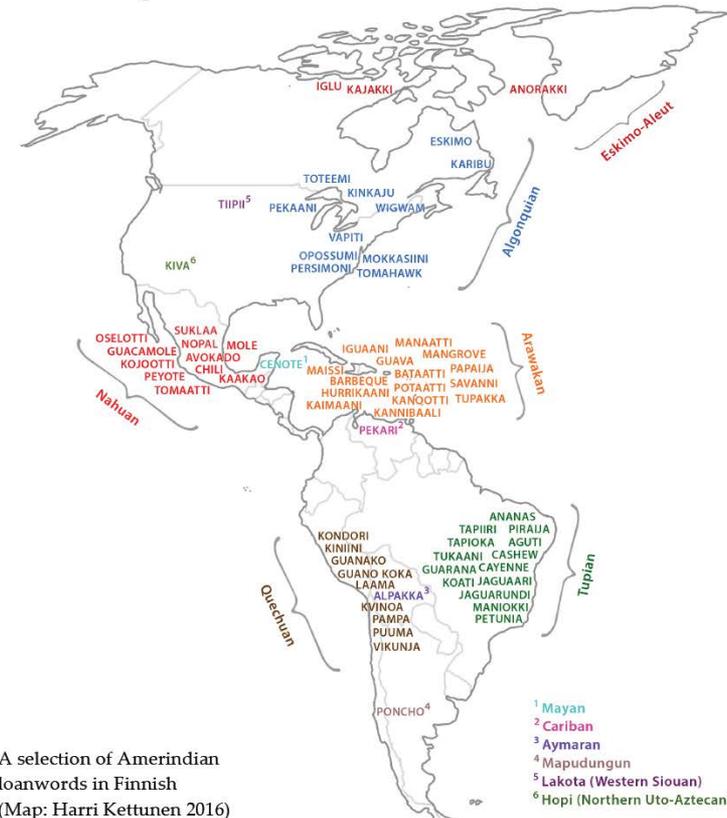
Harri Kettunen & Antti Korpisaari (eds.)

From *maissi* to *mokkasiini*: Amerindian Loanwords in Finnish

Harri Kettunen

Prologue

The idea for this article arose in the fall of 2015 during the planning of the Festschrift in honor of Martti Pärssinen. While most of the articles in this book were in preparation – or already written – my own contribution was still awaiting materialization. After vacillating between several alternatives, I decided to work on Amerindian loanwords in Finnish, a topic that has been of interest to me for quite a while, and a subject that I knew that would interest Martti as well. The present article is far from being a conclusive treatise on the topic but I hope that it will prompt discussion and further research on Amerindian loanwords and their place in the Finnish language, as well as in other languages around the world and, ultimately, lead to a more comprehensive study on the topic in the future. As this is a work in progress, I invite readers to comment and improve its contents.

A selection of Amerindian loanwords in Finnish
(Map: Harri Kettunen 2016)

- ¹ Mayan
- ² Cariban
- ³ Aymaran
- ⁴ Mapudungun
- ⁵ Lakota (Western Siouan)
- ⁶ Hopi (Northern Uto-Aztecan)

NEW WORLD WORDS AND THINGS IN THE OLD WORLD: HOW THE AMERICAS CONQUERED THE WORLD

HARRI KETTUNEN

Department of World Cultures, University of Helsinki, Finland. E-mail: harri.kettunen@helsinki.fi

Dedicated to the memory of Mike Coe (1929–2019)

Abstract

What would world cuisine be without New World ingredients? What would pizza be without tomatoes, oriental food without chili, and Spanish omelette or *kluski śląskie* without potatoes? How would vanilla ice cream taste without vanilla? And what would movie nights be without popcorn and life without chocolate? New World products have enriched the lives of people globally for the past half a millennium, but how did all this happen? How did chili travel to Asia? And why is turkey called *turkey* in English, *hindi* in Turkish, *peru* in Portuguese, and “Roman chicken” in Arabic? This article explores the ongoing conquest of the world by New World words and things, tracing their origins and travel routes, as well as the ever-changing nature of indigenous American loanwords in the languages of the world, including school children’s perceptions of these words: why is ocelot a “Minecraft cat,” an anorak a “fine jacket,” and a tomahawk a “tactical intercontinental missile”?

Keywords: loanwords from Indigenous American languages, Columbian exchange

Resumen

¿Qué sería de la cocina mundial sin los ingredientes del Nuevo Mundo? ¿Qué sería de la pizza sin tomates, de la comida oriental sin chiles y de la tortilla española o *kluski śląskie* sin papas? ¿A qué sabría el helado de vainilla sin vainilla? ¿Y cómo serían las noches de película sin palomitas de maíz y la vida sin chocolate? Los productos del Nuevo Mundo han enriquecido la vida de las personas en todo el mundo durante el último medio milenio, pero ¿cómo sucedió todo esto? ¿Cómo viajó el chile a Asia? ¿Y por qué el pavo se llama *turkey* en inglés, *hindi* en turco, *peru* en portugués y “pollo romano” en árabe? Este artículo explora la continua conquista mundial de palabras y cosas del Nuevo Mundo, rastreando sus orígenes y rutas de viaje, así como la naturaleza cambiante de los préstamos de lenguas indígenas de América en los idiomas del mundo, incluidas las percepciones de los niños en edad escolar: ¿Por qué el ocelote es un “gato de Minecraft”, un anorak una “chaqueta fina” y un tomahawk un “misil táctico intercontinental”?

Palabras clave: préstamos lingüísticos de las lenguas indígenas de América, intercambio colombino

ČSV 50 JAGI
KATRI SOMBY

OASÁS ČÁLLOSIS:
VUOINJALAŠVUODA
OZUS

NILLAS HOLMBERG

ELLIID LUODIT
INGER JULIANNE EIRA

LUOHTI DUTKAMUŠAS
AIMO AIKIO

JONETTE BALCHEN
EALLINGEARDI
AAGE SOLBAKK

OLLES EALLIN BUĐEHIID,
ŠUHKOLÁDA
JA COCA-COLA HAGA?
JUSSI YLIKOSKI

MÁILBMI LEA STUORIS,
MUHTO SÁPMI
VEL STUORIT
HARALD GASKI

JUSSI YLIKOSKI

Olles eallin buđehiid, šuhkoláda ja Coca-Cola haga?

AMERIKKÁ ÁLGOÁLBMOGIID SÁNIT SÁMEGIELAS

Leat go gullan buđehiid birra? Leat go máistán šuhkoláda? Leat go goassege haksán duhpátsuova? Dovddat go olbmuid geat eai leat eallinagis borran buđehiid dahje šuhkoláda, dahje eai leat máistán Coca-Cola dahje ovdamearka dihte tomáhta? Áddejit go son buohkat dakkár sániid go *buđet*, *duhpát*, *šuhkoláda* dahje *tomáhta*? Leat go dát sámegiela sánit obanassiige? De leat.

Amerikká nannámat – Davvi-Amerikká ja Máttá-Amerikká – leat nu lahka ja nu guhkkinn. Go geahččat kárta dárkilit, oaidnit ahte ovdamearka dihte Romsas ja Guovdageainnus lea guhkit mátki Göteborgii ja Københámmarii go Kalaallit Nunaatii dahjege Ruonáeatnami, mii gullá geográfalaččat Davvi-Amerikkái. Nu go diehtit, de Kalaallit Nunaatas ášset inuihtat, ja inuihtat gávdnojit maiddá Kanádas ja Alaskas. Inuihtat sulastahttet sámiid dainna, ahte sii ášset viiddes guovlluin ja sis leat rivvtti mielde mánga iešgudetlágan giela: Kalaallit Nunaatas hálet earret eará kalaallisutgiela, Kanáda bealde ges earret eará inuktitutgiela.

Ruonáeatnana kalaallisutgielas gávdnojit dakkár sánit go *annoraag*, *illu* ja *qajaq*, ja Kanáda beale inuktitutgielas *annuraat*, *iglu* ja *qajaq*. Inuktitutgiela sánit čállojuvvojit maiddá ᐱᐤᐅᑦᑦ, ᐱᐅᐅ, ᑦᐅᐅᐅ, muhto daid mearkkašumit leat oktageardánat: ᐱᐤᐅᑦᑦ

mearkkaša biktasiid. ᐱᐅᐅ mearkkaša viesu ja ᑦᐅᐅᐅ ges fatnasa. Dát sánit leat boahtán maiddá sámegillii: *anoráhkka*, *iglu* ja *kajáhkka*.

Buđeha ruohttasat leat Amerikkás
Duokkár sánit dego *anoráhkka*, *iglu* ja *kajáhkka* leat viehka odda sánit sámegielas, ja lea áddehahti ahte dat buktet millii inuihtaid ja sin árbevirolaš eallinvugiid. Veháš máddelaččas leat gávdnon *totemat* ja *tipit*. Dat terge dát leat dušše uhca oasás dain sániin maid Eurohpá gielat leat ožžon gitta dan rájes go Columbus joavddai Amerikkái ja deaivvadii singuin geaid máddarat ledje gávdnan Amerikká juo guhkká ovdal su.

Veháziid mielde dakkár sánit leat ollen maiddá Sápmái, ja seammás leat diedus ihtán maid áššit maidda dat čujuhit. Dakkárat leat ovdamearka dihte *buđet* ja *duhpát*, mat soitet rievvdadan Eurohpá kultuv-

nahuatguelas mas leat ožžon sániid *avokádo*, *guacamole*, *kakáo*, *šuhkoláda*, *tomáhta* ja daid lassin maiddá *chili*. Iešalddes olles *Mexico* namma boahhtá dán seamma nahuaálbmoga gielas. Sin gillii dát sánit leat *ahuacatl*, *ahuacamolli*, *cacahuatl*, *xocolatl*, *tomatl*, *chilli* ja *Mexibco*.

Mii de vel leš boahhtimin?

Sámegiela sánit dego *kakáo*, *šuhkoláda* ja *tomáhta* ja olu eará bohtet nahuatguelas, man hálltet measta guokte miljovna olbmo. Dasa lassin dušše beare Mexicos hálllojuvvojit logiid mielde eará álgoálbmotgielat, main leat oktiibuort sullii guhitta miljovna hálli.

Vaikko Amerihkás leat mañimus jahkečudiid jávkan čudiid dahje kánske duháhiid mielde álgoálbmotgielat, de čudiid mielde gielat leat maid seilon. Iešalddes dutkit navdet, ahte Amerihkás leat dán áigge eanet álgoálbmotolbmor go dalle go eurohpálaččat vuos deaivvadedje singuin vihttačuodi jagi dassái. Dan dihte sáhttit maid navdit ahte sin ja sin gielaid ja kultuvrraid váikkuhus Eurohpá álbmogiidda ii suigge leat nohkan, baice maiddá boahteáiggis Amerihkás bohtet odda sánit mat sajjáiduvvet gitta sámegillii. Dakkár oddalágan sániid dego *ananas* ja *avokádo* mañná min gávppiide ja gievkaniidda leat juo ihtán ovdamearkka dihte *quinoa*, *papáijat*, *persimonat*, *cashewniehtit*, *tapiokajáffut* ja energiijajuhkamusaidd *guarana* – visort dát maid bohtet Amerihkás.

Gielat ja kultuvrrat gulahallet ja mii oažžut dadistaga odda sániid iežamet gielaide. Boahtteáiggi eat dattetge vel dovdda. Áidna maid diehtit lea ahte boahtteáiggis mii sihkkarit oažžut ain odda sániid, muhto otne eat vel sáhte diehtit, makkár sánit ihtet ihttin dahje bohtet boahtte jagi. Sámegillii dat bohtet sihkkarit, nu go dán rádjai, eanemusat dáro-, ruota-, suoma- ja engelasgiela bokte. Juohke dáhpáhusas sáhttit navdit, ahte juo logi jagi geahčen mis leat ain oddasut sánit mat leat boahhtán gitta Amerihká álgoálbmogiid rájes ja šaddan oahpisin maiddá Sámis, vaikko dán jagi eat leat oba vel gullan ge daid birra. Buorre mátki!

Eanet diedut Harri Kettunen arthikkaliin «New World words and things in the Old World: how the Americas conquered the world» (<http://www.cnwajournal.org/wp-content/uploads/2021/06/New-World-words-and-things-in-the-Old-World-how-the-Americas-conquered.pdf>) ja «From maissi to mokkašini: Amerindian Loanwords in Finnish»

Kárta vuodđun leamaš kárta Harri Kettunen arthikkalis «From maissi to mokkašini: Amerindian Loanwords in Finnish».

Maailma, jota ei ollut

Teksti: Harri Kettunen, 2019

Toimittajat: Anna Lantee,
Hanna Korhonen, Kansallismuseo

Kansallismuseo 2019

Kuka löysi Amerikan? Mitä yhteistä on pizzalla, popcornilla, vaniljajäätelöllä ja suklaalla? Miksi itämainen ruoka on tulista? Miksi kanit kiroilevat? Näihin ja muihin arvoituksiin vastataan tässä tekstissä.

Vuonna 2019 on tullut kuluneeksi 500 vuotta Meksikon valloituksen alkamisesta ja globaalin maailman syntymisestä. Kansallismuseon Maailma, jota ei ollut -näyttely tuo Suomeen esineistöä kulttuureista, joiden olemas-

saolosta ei Euroopassa tiedetty mitään ennen ns. Uuden maailman "löytymistä"

Tämä teksti taustoittaa näyttelyn esikolumbiaanisia kulttuureja, keskittyen muinaisen Amerikan kahteen korkeakulttuurien kehtoon: Mesoamerikkaan ja Andien alueeseen. Tarkoituksena on kartoittaa eri kulttuurien vaihteita ja saavutuksia – maustettuna taustakertomuksilla Uuden maailman outouksista, kuten kaakaosta ja kalkkunasta.

Hauska tietää

1

GLOBALI CHILI

Amerikan alkuperäisasukkaat ovat käyttäneet chiliä yli 6000 vuotta. Kasvitiede, kielitiede ja arkeologiset löydöt osoittavat, että chili kesytettiin ihmisten ravinnoksi itsenäisesti sekä Mesoamerikassa että Etelä-Amerikassa. Chilin lisäksi monen muun koisokasvien heimon kuuluvien lajien kuten perunan, tomaatin ja tupakan alkuperä on Etelä-Amerikassa.

Chili oli yksi uusista kasveista, joka kulkeutui Uudesta maailmasta Eurooppaan. Etenkin portugalilaisten mukana chili kulki Afrikan

rannikkoalueiden kautta Intiaan ja itäiseen Aasiaan asti – alueille, joissa chili kuuluu nykyään jokapäiväiseen ruokavalioon. Koska pippuri oli jo tuttu mauste Aasiassa, sai chili siellä vielä voimakkaampana mausteena suuren suosion. Usein Intiassa, Kiinassa ja Thaimaassa chilin oletetaan jopa olevan kotoisin omasta maasta. Euroopassa suosio ei aluksi ollut aivan samanlainen. Viime vuosina tulinen ruoka on yleistynyt myös Euroopassa, kun chili on kiertänyt Uudesta maailmasta Euroopan kautta Aasiaan ja Aasiasta takaisin Eurooppaan.

Tiesitkö että...

Chili-nimitystä käytetään paprikoiden sukuun kuuluvista lajeista, joiden kapsaisiini-pitoisuus on suuri. Kapsaisiini aiheuttaa ihmisille (ja muille nisäkkäille) kudoksissa polttavan tunteen. Samaan lajiin (*Capsicum annuum*) kuuluu myös tavallinen ruokapaprika. Suomessa chiliä kutsuttiin nimellä turkinpippuri 1950-luvulle asti, jonka jälkeen asteekkien puhumasta nahuatlin kielestä tuleva termi chili alkoi hiljalleen yleistyä. Nahuatlin kielestä tulevat myös meksikolaisesta keittiöstä tuttu jalapeño eli Jalapan alueen chili (alun perin Xalapan eli ”hietikon vesilähde”) sekä chipotle eli savuchili (nahuatliksi chilli + pöctli).

SUKLAA – JUMALTEN RUOKAA

Suklaan raaka-aineen kaakaon historia ulottuu tuhansien vuosien taakse Mesoamerikan varhaishistoriaan. Mayat ja asteekit joivat vaahdotetun ja värjätyn kaakaonsa chilillä, hunajalla, vaniljalla ja kapokkipuun siemenillä maustettuna.

Asteekkeille, kuten monille muillekin Mesoamerikan kansoille, kaakao toimi sekä rahana että juomana. Asteekkien hoviin kuljetettiin miljoonia kaakaopapuja vuodessa; osa pavuista juotiin ja osaa käytettiin palkkojen mak-

suun. Kaakaopapu lieneekin ainoa raha, joka oikeasti kasvaa puussa!

Maailmanvalloituksensa kaakao aloitti 1500-luvulla, jolloin ”jumalten ruoka” kulkeutui Eurooppaan ja sitä kautta muualle maailmaan. Ranskassa juoma katsottiin aluksi barbaarien juomaksi, kunnes siitä tuli hovikelpoinen nautintoaine. 1800-luvulla suklaan yleistyessä myös väärennetyn suklaan tuotanto yleistyi; suklaasalapoliisit tutkivat, oliko suklaata tai kaakaota käsitelty.

Tiesitkö että...

Kaakaopuut kuuluvat *Sterculiaceae*-sukuun ja lajiin *Theobroma cacao*. Sana theobroma on kreikkaa ja tarkoittaa ”jumalten ruokaa”. Sana cacao tulee puolestaan mihe-soke-kielisestä sanasta *kakawa*, josta se kulkeutui mayakielten ja asteekkien puhuman nahuatlin välityksellä maailman muihin kieliin.

Suklaa-sanan alkuperä on puolestaan hieman monimutkaisempi: sanan katsotaan yleisesti tulevan nahuatlin *chocolatl*-sanasta, mutta missään asteekkien kirjallisissa lähteissä tai varhaisissa nahuatl-espanja-sanakirjoissa tätä sanaa ei esiinny. Kaikissa näissä sanakirjoissa esiintyy ainoastaan sana *cacahuatl*. 1500-luvun jälkipuoliskolla espanjalaiset alkoivat kuitenkin käyttää uutta sanaa *chocolate*. Francisco Hernándezin teoksissa 1570-luvulla *chocolatl* kuvataan *cacahuatl*in ja jauhetun pochotlin (kapokkipuun siementen) sekoitukseksi. *Chocolate* ei siis alun perin viittaa suoraan kaakaoon tai suklaaseen vaan tietyn tyyppiseen maustettuun kaakaojuomaan.

Vulkaanisesta kivistä tehty kaakaopuun hedelmää kantavan miehen patsas; Amatlan, Veracruz, Meksiko, n. 1500 jaa.

(Kuva: Harri Kettunen, Brooklyn Museum, New York)

MISTÄ KALKKUNA ON TULLUT?

Kalkkuna on kotoisin Pohjois- ja Keski-Amerikasta. Muinaiset mesoamerikkalaiset kesyttivät villikalkkunan, ja mm. mayat ja asteekit kuvasivat kalkkunoita taiteessaan ja kirjoituksissaan. Mayahieroglyfikirjoituksen ratkaisun yhtenä avaimena oli muinaisessa koodeksissa esiintyvä kalkkuna. Sen foneettinen eli äänneasuun perustuva kirjoitusasu Jukatanin alueella puhutussa kielessä oli ku-tzu > *kutz* eli kalkkuna. Asteekille kalkkuna oli puolestaan *we'xōlōtl*.

Kalkkunalle on Amerikan alkupeäräiskielissä lukuisia nimiä, mutta niistä yksikään ei ole kulkeutunut Euroopan puolelle linnun

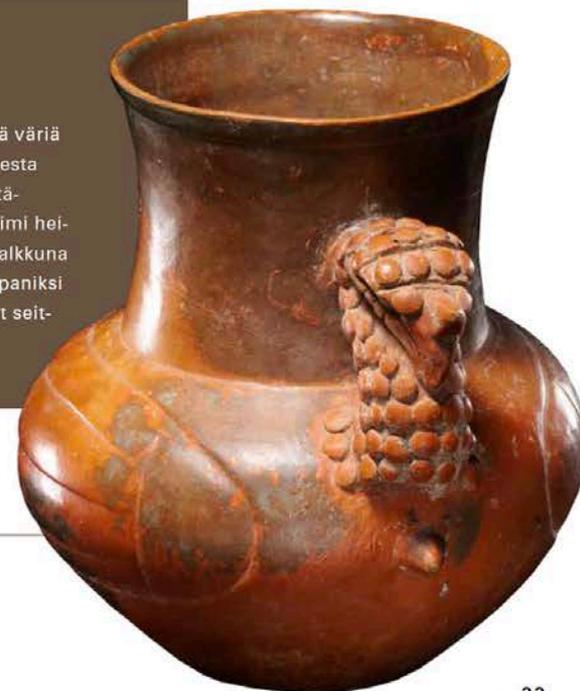
mukana. Sen sijaan kalkkunan nimityksissä näkyy hyvin, mistä lintu on kyseisen kielen puhujien tietoon tullut: eurooppalaisille oletetun Intian kautta ja kaakkoisaasialaisille Euroopan kautta. Turkkiin viittaavat nimet ilmeisesti liittyvät turkkilaisiin kauppiaisiin. Myös suomen kalkkunan jäljet johtavat ensin ruotsin kalkon-sanaan ja siitä hollannin kalkoen-sanaan, joka puolestaan pohjautuu Intiassa sijaitsevan kaupungin Kalikut (nyk. Kozhikode) nimeen. Joissain kielissä kalkkunan nimitykset yhdistyvät kanaan tai viittaavat linnun isoon kokoon, värikkääseen päähän tai tunnusomaiseen ääntelyyn.

Jukataninkalkkuna (*Meleagris ocellata*) (kuva: Hilla Kettunen)

Tiesitkö että...

Kalkkuna voi vaihtaa päänsä väriä mielialansa mukaan punaisesta valkoisen kautta siniseen. Itä-Aasian kielissä kalkkunan nimi heijastaa tätä kykyä: kiinaksi kalkkuna on 七面鳥, koreaksi 칠면조 ja japaniksi 七面鶏. Kaikki tarkoittavat seitsemänvärisiä lintua.

Kalkkunahahmoinen astia; mayakulttuuri, Guatemala; 950–1250 jaa.

LAAMANKIN NIMI ON LAINAA

Amerikkojen alkuperäiskansojen kielistä on peräisin kymmeniä lainasanoja suomessa ja sadoittain muissa kielissä – etenkin läntisellä pallonpuoliskolla puhutuissa eurooppalaisissa kielissä. Uuden maailman avauduttua muulle maailmalle outoine uusine kasveineen, eläimineen, esineineen ja käsitteineen usein myös näitä asioita kuvaavat termit kulkeutuivat niiden vanavedessä.

Suurin osa suomeen päätyneistä Amerikkojen alkuperäiskielistä sanoista koskee kasvi- ja eläinmaailmaa tai luontoa ylipäätään. Näitä ovat mm. ananas, chili, kaakao, suklaa, maissi, tomaatti, tupakka, jaguaari,

oselotti, opossumi, laama, hurrikaani ja pampa. Materiaaliseen kulttuuriin liittyviä sanoja ovat mm. anorakki, kanootti, mokkasiini ja sikari.

Nämä ja muut lainasanat ovat jatkuvassa muutoksen tilassa – ja kuvastavat tavalla tai toisella kulttuuriamme ja yhteiskuntaamme. 1700-luvun puolivälissä eliitti joi Suomessa ”chocoladia”, joka ruotsalaisittain äännettiin suklaa. Tähän sanaan pohjautuu myös suomen kielen suklaan ääntäminen.

Andien alueelta lähtöisin on myös peruna, jonka suomenkielinen nimi tulee ruotsin sanasta jordpärön eli maapäärynä.

Se oli vielä 1700-luvulla melko tuntematon kasvi Suomessa. ”Potatoesten istuttamisen muodosta” tuli kuitenkin myöhemmin Suomessa yleistä, mikä heijastuu mm. perunan murteellisissa muodoissa potaatti, potjetti, putaatti, pottu, potu, poto, putti, potas, poteri, potakka ja potko.

Uusia kasveja ilmestyy Me-soamerikan ja Andien alueelta Suomeen koko ajan. Vielä hyvin lyhyt aika sitten avokado, baataatti sekä tuore chili olivat tuiki tuntemattomia. Nyt ne ovat lähes kaikille tuttuja ja jopa arkisia ruokia.

aguti	chinchilla	karibu	mezcal	puuma
alpukka	eskimo	ketsaali	mokkasiini	sapotilla
amarantti	guacamole	kiniini	mole	savanni
ananas	guanako	kinkaju	nopal	suklaa
anorakki	guano	koati	opossumi	tapiiri
ara	guava	kojootti	oselotti	tapioka
atlatl	hurrikaani	LAINASANA	pampa	tiipii
avokado	iglu	kondori	papaija	tomaatti
barbecue	iguaani	kopaali	pekaani	tomahawk
bataatti	jaguaari	kvinoa	persimoni	toteemi
cashew	jaguarundi	laama	petunia	tukaani
cayenne	kaakao	maissi	peyote	tupakka
cenote	kaimaani	manaatti	pinol	uakari
chicha	kajakki	mangrove	piraija	vapiti
chicle	kannibaali	maniokki	poncho	vikunja
chili	kanootti	margay	potaatti	wigwam

ALKUP.
SANA (ETYMOLOGIA)

mihe-soke
*kakawa (kaakao)

LÄHTÖ-
KIELI

nahuatl
kakawa-tl

välittäjä

espanjalaiset
Uudessa Espanjassa

ENSIMM.
TULOKIELI
JA SANA

espanjan
cacao

TULO-
KIELET

(useita)

Cacauatl. beuida de cacao.
Cacauaca. ni. tener grande stemplãça y calor en-
el cuerpo. Prete. onicacauacac.
Cacauacentli. maçorca o piña de cacao.
Cacauachichua. ni. contrabazer el cacao para
engañar. Pre. onicacauachichih.
Cacuaniliztli. fama o rumor de nueuas.
Cacauapinolli. beuida de cacao; o la harina del.
Cacauapoconallotl. espuma de cacao.
Cacuaquiliztli, de stemplança del cuerpo o ca-
lentura.
Cacauatl grano de cacao.

ALKUP. SANA	(ETYMOLOGIA)	LÄHTÖ-KIELI	välittäjä	ENSIMM. TULOKIELI JA SANA	TULO-KIELET
mihe-soke * <i>kakawa</i>	(kaakao)	nahuatl <i>kakawa-tl</i>	espanjalaiset Uudessa Espanjassa	espanjan <i>cacao</i>	(useita)
kanta- algonkin * <i>maxkeseni</i>	(kenkä)	maliseet? mi'kmaq? <i>mksin</i>	Marc Lescarbot <i>Histoire de la Nouvelle-France (1609)</i>	1600-luvun ranskan <i>mekezin</i>	(useita)

om ent bien faire s'ils en ont besoin. Or outre ces
tule rans bas de chausses les nôtres vsent de sou-
so ers, qu'ils appellent *Mekezin*, lesquels ilz fa-
er onment fort proprement, mais ilz ne peuvent
se as long temps durer, principalement quand
ule z vont en lieux humides: d'autant que le cuir
tur est pas conroyé, ni endurci, ains seulement fa-
en onné en maniere de buffle, qui est cuir d'ellan.

Marc Lescarbot (1611 [1609]): *Histoire de la Nouvelle-France*, 6th Book, IX Chapter, p. 703

HISTOIRE DE LA NOUVELLE FRANCE

Contenant les navigations, découvertes, & habitations faites par les François es Indes Occidentales & Nouvelle-France souz l'avœu & autorité de noz Roys Tres- Chrétiens, & les diverses fortunes d'iceux en l'exécution de ces choses, depuis cent ans jusques à hui.

En quoy est comprise l'Histoire Morale, Naturele, & Géographique de ladite province: Avec les Tables & Figures d'icelle.

PAR MARC LÉSCARBOT Avocat en Parlement
Témoin oculaire d'une partie des choses ici recitées.

Multa renascentur que iam cecidere cadentque.

Seconde Edition, revue, corrigée, & augmentée par l'Auteur,

A PARIS

Chez JEAN MILLOT, devant S. Barthelemi aux trois
Coronnes: Et en la boutique sur les degrez de la
grand' salle du Palais.

M. D C. XI.

AVEC PRIVILEGE DV ROY.

THE BROADWAY TRAVELLERS

EDITED BY SIR E. DENISON ROSS
AND EILEEN POWER

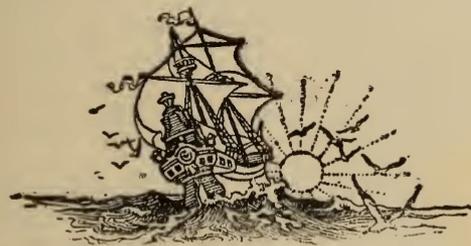
MARC LÉSCARBOT

NOVA FRANCIA

A DESCRIPTION OF
ACADIA, 1606

Translated by
P. ERONDELLE, 1609

With an Introduction by H. P. BIGGAR, D.Litt.

PUBLISHERS

HARPER & BROTHERS

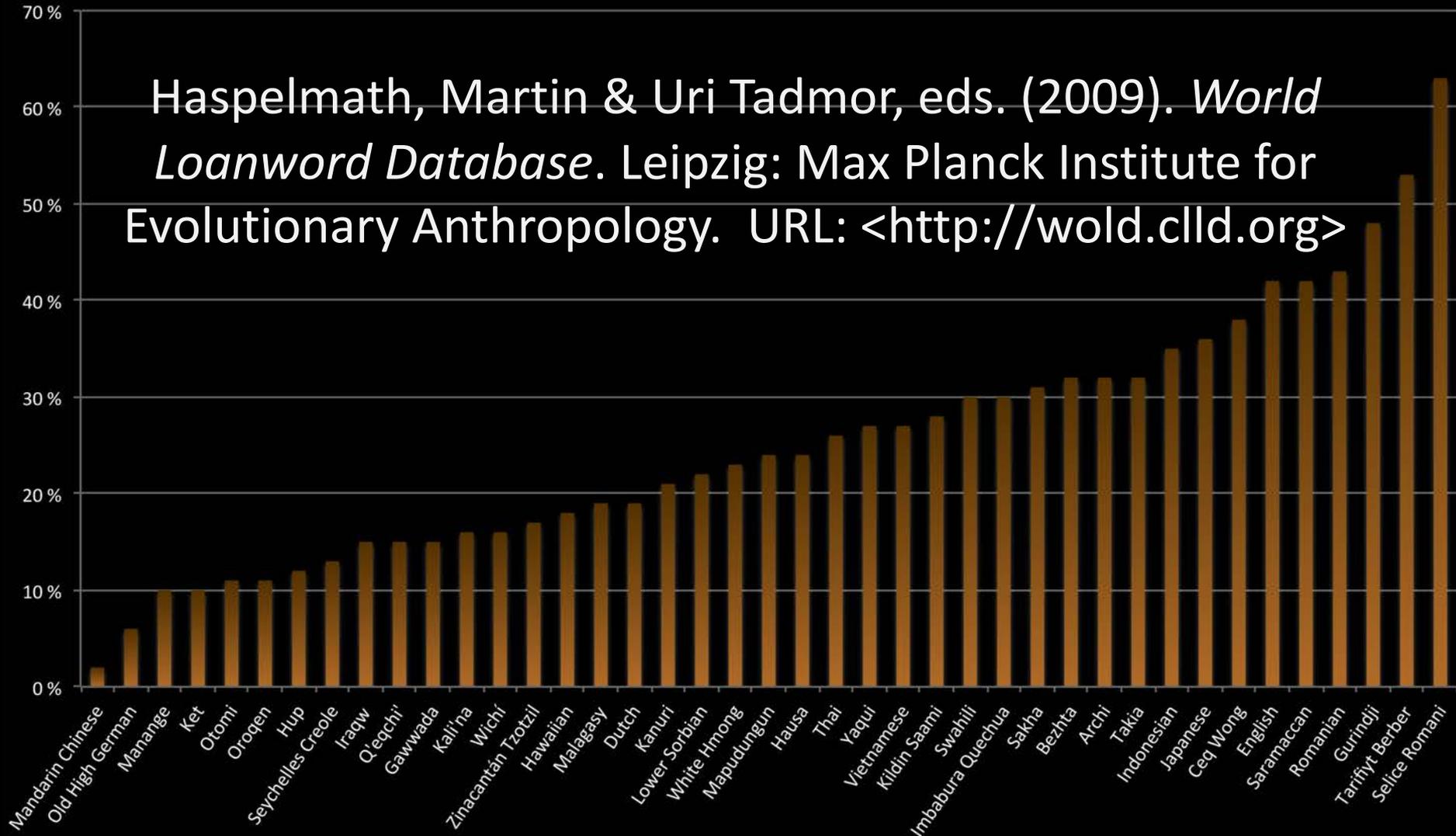
NEW YORK AND LONDON

achiote	cay	elote	llama	pecan	skunk
agouti	cayenne	eskimo	maize	persimmon	squash
alpaca	cenote	guacamole	manatee	petunia	tamale
anorak	chayote	guanaco	mangrove	peyote	tamarin
ara	cherimoya	guano	manioc	pinole	tapioca
atlatl	chia	guarana	manitou	piranha	tapir
atole	chicha	guava	margarita	polo weed	tequila
avocado	chicle	hammock	mesquite	poncho	tipi
barbecue	chilli	hickory	mesquite	poncho	tobacco
bayou	chinchilla	hominy	moccasin	potlach	toboggan
cacao	chipmunk	hurricane	mole	powwow	tomahawk
cacique	chipotle	husky	moose	pulque	tomato
caiman	chocolate	igloo	nixtamal	puma	totem
cannibal	coati	iguana	nopal	quetzal	toucan
canoe	coca	jaguar	ocelot	quinine	uakari
capybara	condor	jaguarundi	opossum	quinoa	vicuña
caribou	copal	jalapeño	pampa	raccoon	wapiti
cashew	cougar	kayak	papaya	sapodilla	wigwam
cassava	coyote	kinkajou	papoose	savanna	yuca

*Amerikan alkuperäiskielten
lainasanat maailman kielissä*

Tilastoja lainasanoista eri kielissä

Haspelmath, Martin & Uri Tadmor, eds. (2009). *World Loanword Database*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. URL: <<http://wold.cld.org>>

Amerikan alkuperäiskielten lainasanat suomessa:

aguti	chinchilla	karibu	mezcal	puuma
alpukka	eskimo	ketsaali	mokkasiini	sapotilla
amarantti	guacamole	kiniini	mole	savanni
ananas	guanako	kinkaju	nopal	suklaa
anorakki	guano	koati	opossumi	tapiiri
ara	guava	kojootti	oselotti	tapioka
atlatl	hurrikaani	koka	pampa	tiipii
avokado	iglu	kondori	papaija	tomaatti
barbecue	iguaani	kopaali	pekaani	tomahawk
bataatti	jaguaari	kvinoa	persimoni	toteemi
cashew	jaguarundi	laama	petunia	tukaani
cayenne	kaakao	maissi	peyote	tupakka
cenote	kaimaani	manaatti	pinol	uakari
chicha	kajakki	mangrove	piraija	vapiti
chicle	kannibaali	maniokki	poncho	vikunja
chili	kanootti	margay	potaatti	wigwam

Amerikan alkuperäiskielten lainasanat espanjassa:

acajú	canoa	copal	husky	mapache	petunia	tecolote
achiote	caribú	coyote	iglú	maracas	peyote	tepezcuintle
aguacate	casava	cuy	iguana	maracuyá	pinole	tequila
agutí	cayo	elote	jacaranda	margay	piraña	tipi
alpaca	ceiba	epazote	jaguar	metate	pizote	tlacuache
ananás	cenote	esquimal	jalapeño	mezcal	poncho	tlapololote
anorak	chayote	guacamaya	jícara	mezquite	potlatch	tobogán
apapacho	chía	guacamole	jitomate	milpa	powwow	tomahawk
átlatl	chicha	guacamote	kayak	mocasín	pulque	tomate
atole	chicle	guacarí	kinkajú	mole	puma	tótem
barbacoa	chile	guajolote	kiva	nixtamal	quetzal	tucán
batata	chinchilla	guanaco	la papa	nopal	quinina	tuna
bayou	chingue	guano	llama	ocelote	quinoa	vicuña
boa	chipotle	guaraná	maguey	paca	sabana	wapití
cacahuate	chirimoya	guayaba	maíz	pampa	sisal	wigwam
cacao	chocolate	hamaca	manatí	papalote	tabaco	yaguarundí
cacique	coatí	henequén	mandioca	papaya	tamal	yuca
caimán	coca	huachinango	manglar	patata	tamarino	zapote
camote	comal	hule	maní	pecán	tapioca	zaraguato
caníbal	cóndor	huracán	manitu	pecarí	tapir	zopilote

Amerikan alkuperäiskielten lainasanat englannissa:

achiote	cay	elote	llama	pecan	skunk
agouti	cayenne	eskimo	maize	persimmon	squash
alpaca	cenote	guacamole	manatee	petunia	tamale
anorak	chayote	guanaco	mangrove	peyote	tamarin
ara	cherimoya	guano	manioc	pinole	tapioca
atlatl	chia	guarana	manitou	piranha	tapir
atole	chicha	guava	margay	pokeweed	tequila
avocado	chicle	hammock	mesquite	poncho	tipi
barbecue	chili	hickory	mezcal	potato	tobacco
bayou	chinchilla	hominy	moccasin	potlach	toboggan
cacao	chipmunk	hurricane	mole	powwow	tomahawk
cacique	chipotle	husky	moose	pulque	tomato
caiman	chocolate	igloo	nixtamal	puma	totem
cannibal	coati	iguana	nopal	quetzal	toucan
canoe	coca	jaguar	ocelot	quinine	uakari
capybara	condor	jaguarundi	opossum	quinoa	vicuña
caribou	copal	jalapeño	pampa	raccoon	wapiti
cashew	cougar	kayak	papaya	sapodilla	wigwam
cassava	coyote	kinkajou	papoose	savanna	yuca

yleislaina

vs.

erityislaina

vs.

sitaattilaina

vs.

käännöslaina

sitaattilaina /
erityislaina /
“vierassana”

harvinainen
lainasana

yleinen
lainasana

“juoda [...] chocoladia” (1752)

sukladi (1808)

sjuklaa (1829)

suklaati (1853)

suklaa (nykysuomi)

< ruotsin *choklad* ['sukla:]

Turun Wiikko-Sanomiat.

21:nä Päiw. Marraskuussa, W. 1829.

Huomena Tuomio Sunnuntaina saarnaa Turun Tuomiokirkon Suomalaisessa Seurakunnassa Lamusaarnan Prowastin Apulainen Lampén; Ehtoosaaran Ehoralis Hertzberg. Spinnhuusinkirkossa Tutenti Sandell. Linnankirkossa LinnanSaarnaja Wallin.

S a n o m i a.

Londonista 5 päiw. Lokakuussa. Englannissa on ruwettu lukuun lassemaan ne ihmiset ja laivat kuin myrskylimain ja tulipaloin kautta ovat merellä hukkuneet 15:nen ajastajaan sisällä, ja pääsumma niistä pitää oleman kauhian suuri. Sillä aiwan epäilemätä tietaän esimerkiksi että talwella 1821 ja 1822 vuosien välillä hukkui 20,000 paikalla ihmisiä ja 2000 alosta, joista 250 alosta ja 2500 hengeä yksin Danmarkin rannoilla hautansa löysit.

Madridista 6 p. Lokak. Määjäritykset jotka ajaaksi takauwat tulwaweden kautta ovat taas alkannet Murcian maakunnassa. Asujamme pelkääwät saawansa uudesti nähdä ne entiset kauhistukset. Muutaman päivän sisällä on Torreweijan kaupunkissa tuntunut 50 lujaa paukahdusta.

Kertomus kahden Engelsmannin hirwittäwästä käytöksestä yhtä Denoyer nimistä rouaa vastaan, jonka he, murhattuansa hänen miehensä, laskiwat wähäseen Indianin wenheseen keskellä waltamerta Cuban ja Lucajin saarten välillä Pohjais Amerikassa, w. 1766, ja kuinka sitte hänen kansansa käwi.

Herra Denoyer, joka asui Cap François nimisessä kaupunkissa Santta Domingon saarella ja oli kaikilta funnioitettu mies, päätti kauppalikuntansa etuudeksi rakentaa itellensä yhtä kauppaipaikkaa Samanan ty-

N:o 47.

Turun Wiikko-Sanommat.

21:nä Päiw. Marraskuussa, W. 1829.

Denoyerin rouva antoi hänelle net. Ja sittekuin tämä pakana oli wisusti tutkinut kaikki paikat, ilman että hän rahojia löysi niinkuin hän oli luullut, jätti hän awaimet hänelle jälleen. Nyt rupeis se onnetoin leski, joka pelwosta tähänasti oli ollut mykkä ja melkeen tunnotoin, itkemään, ja kysyi häneltä miksi he oliwat murhannet hänen miehensä, koska ei hänellä rahojia ollut? Murhaja wastais sen tapahtuneen sitä warten että he olisit saanet hänen skonertinsa, sillä New-Yorkiin päästäksensä. Nämät sanat puhuttuansa näkni tämä huono elämä ikäskuin kesounturwan ja lempiämmäksi tulewan, ja tarjoi tälle surkuteltawalle waimolle ruokaa, thewettä ynnä **schokolad (sjuklaa)**, mutta hän wastais ettei hän mitään tarwinnut. John sanoi sitte ettei hänen pitänyt suremaan, etteiwät he hänelle tahtonet mitään pahaa tehdä, waan tahtoivat tätä vastaan souztaa hänen maalle kaikkein kaluinsa kanssa. Ei hän sitte sinä päivänä enää häntä puhutellut, ja hän sai häiritämätä olla murehissansa
(Loppu seuraa.)

Dulun

Wiikko-Sanomina.

N:o 46. Lauvantaina 18 päivä Marras-kuuta 1854.

Huomena saarnaawat:

Dulun Kirkossa: Suomal. ja ruotsal. Vuotipäiwäsaarnan Maist. Bostrom. Etuo-saarnaa ei pidetäkään. Linnassa: v. Past. Ingman

Sota-sanomia.

Krimin niemeltä.

Keisarikillinen Majesteetti on saanut Kenraali-abjutantti ruhtinas Menschikoffilta raportin 25:sta päivästä lokakuuta. Senjälkeen olivat Wenäläiset alkaneet käydä Liittolaisten päälle ja omistuneet.

Kenraali-luutnantti Riprandi oli saanut käskyn karata wäkineen Liittolaisten warustetun leirin päälle, joka peittää tien Sewastopolin ja Balaklawan välillä. Tämä keino omistui niin, että Wenäläiset walloittivat neljä wähiäistä patteria, joista otettiin 11 kammua. Pääpatteria näistä warjelivat Turkkilaiset, joita se wallattiin wäkirykkökällä Ušjowan jalkawäki-rykmentiltä, jota Kenraali-majuri Semäkin ja Öwersti Kridener johdatti. — Wenäjän huusaareja vastaan joti myös erinomattain kowasti englantilais-hewoiswäkeä yli 2 tuhannen miestä, jota johdatti Lord Kardigan; mutta kun Wenäjän ulaaninwäki karkasi sinulta ja vielä ristiin ammuttiin rauchauleilla sen päälle kuin myös tarkka-ampumat ampuiwat heitä, saiwat he isollaisen wahingon. Kenraalimajuri Schabokritskij lewitti myös wäkenä e-reen, etteiwät wiholliset saaneet kiertää Kenraali Riprandin osuutta. — Wenäjän huusaerien päälle rynnästäessä karkasi myös englantilais-hewoiswäkeä Wenäjän Donin paterin päälle, jossa kaatui muutamia kammua-miehiä. — Wenäjän jalkawäkeä kaatui tässä tappeluksa 6 upseeria ja 232 sotamiestä; haawoitettuja 1 kenraali, 19 upseeria ja 292 miestä. Wihollisia kaatui noin 570 miestä, 60 haawoitettiin ja 22 jäi wangiiksi. — Waukina oli Wenäläisillä noin 60 Englantilaisista sotamiestä: niitten seas-ja 3 upseeria. Niistä walloitetuista neljästä patte-

rista piti 2 häwitteä ja muut warustaa fuojaksi Wenäläisten tilalle Kadikoi nimistä kylää ja siitä Balaklawaan kulkewaa tietä vastaan.

Sewastopolin warustusten tykistö ei ollut jina päiwänä olleukaan antanut perään piiritäjäin tykistölle, waan pomminen ja fytytyskouetten woimalla oli jo tykistö etukaupungissa palanut 40:nen jaretun huoneen tienoille.

Wiime lokakuun 28 ja 29 päiwään asti eiwät olleet sota-ajät Krimin niemellä paljo muuttuneet. Liittolaiset owat pitittäneet piiritäjäitään Sewastopolin rykönä, mutta kaupunkia lähimmäisessä patte-ristä ei ollut vielä tyffejä. Näinä päiwinä ei ole ampuminen ollut niin kowa linnaa vastaan kuin ennen.

Kaukkaasta.

Kun Wuorilaisten päämies Schamil ei wiime heinäkuussa omistunut kokeisjaan Wenäläisiä vastaan, ei hän ole enää tähän asti tehnyt mitään päällekarkaus-yritystä, nähden Wenäläisten wäijymättömän waruilla olon. Wenäläiset owat käyneet onnella tiedustelomasja wuorimailla pitääksen asik-kaista pelwoosja ja häwitteäksen niitä waroja, joita Schamil saattaisi ottaa joukoilleen. Niin rynnästä Kenraali-majuri parunni Wrefskij wihollisen tiedustattä ja yhätkiä Alkiss nimiseen paikkakuntaan ja hätyytti Wedep'ia, jossa Schamil piti asentoa. Tällä keinolla walloittivat Wenäläiset Wagri nimisen warustuksen, jossa oli 9 kivitornia, ja häwitteiwät sen perin-pohjiin. Senjälkeen postettiin vielä 5 wiholliselta jätettyä paikkaa; kaikki asujauten karjat ja muu omaisuus jäiwät Wenäläisten käsiin. Wihollinen sai joffin isollaisen wahingon. Wenäläisiä kaatui 7 miestä, haawoitettiin 3 upseeria ja 23 sotamiestä; wähiä wahingoita sai 2 upseeria ja 18 miestä. Sorahältinäsja tuli joukko Kistenin perhe-kuntia Wenäläisten puolelle. — Kenraali-majurit

pienten reikäin kautta, kuin myös niitten reikäin kautta, jotka ovat niissä wiheriäisissä lehdisissä eli nuorisissa taimisissa. Juuret inewät niitä maasta ja lehdet ilmaista. * * * * *

(Jatketaan.)

Tietoja jokapäiväisessä elämässä tavattavista aineista.

103. Merisiieni (saffanööri, wampyyri).

Merisienet kaswwat merenpohjassa Keskimeresissä, Punameressä ja Brasilian rannoilla, ei kuitenkaan semmoisilla tienoilla, joihin joet juoksewat. Kaswaisaansa on se ystä ylenjä katettu mustalla fuorella, joka sitte wuollaan pois ja sienet puhdistetaan sen jälkeen wiijusti niijasta ja pienistä irkoista, joita sen siällä joka kolossä löytyy. Sieniäkin on monta eri lajia; Syrian maan rannoilta saatuja kuitetaan parhaimmiksi. Niitä pidetään pesemistä warten, johon owat wartin sopiwwat sentähden, että wäleen wetäwwät wettä pieniin huokosiinsa eli reikiinsä, joka niistä sitte pufertamalla ystä huokiasii lähtee ulos. Käytetään niitä muutamiiin muihin tarpeisiin.

104. Suklaati (chocolade).

Suklaati-puu [Theobroma Cacao] kaswaa Amerikan kuumilla maifemilla ja Länsi-indian saarilla sekä itsestänsä eträ wiijeltynä. Sillä on kellahrawan pumaiset, korttelin pituiset ja puolen paksuiset hedelmät ja joka hedelmässä 25 tahi usiampaa, parhaisessa 40:kin, formeupään kofoiista siementä hitumaisella fuorella, jamiin kuin omenaukin siemenet omenassa. Hedelmät poimitaan puusta kahdesti wuodessa, siemenet eroitetaan ja pannaan muutamiksi päiwiksi painon alle hantoumaan. Siinä ne painuwwat tummemmiksi ja tulewwat paremman makuisiksi. Niitä kuljetetaan sitte ympäri maanpiirin kaupaksi sekä kofouaisiina että paahdettuna ja jauhetuna, kuin kahwi ja suklaati kakuiksi valmistettuna. Sitäki kuin näitä kakkujia tehdään suklaatiista paljaaltaan, tahi muitten ainetten kanssa seoitettuna, löyhyy niitä monta eri lajia: terweys-suklaatia, sukri-suklaatia, jäkälä-suklaatia, wanilja-suklaatia j. n. e.

Suklaati-kakuiista keitetäänlientä, jota herraswäki usein nautiise ruokapöydissä järpinenä. Muutenkin on muutamilla tapana sitä kahwen asemesta juoda, ei kyllä hiinan huokouden tähden, mutta sitä syystä, että arwelewwat sitä terweellisemmäksi, sillä kaikkein ruumis ei kestä niin paljon kahwea juoda, kuin wariat kannattaisi ja mieli tetisi.

Tuoreestaan valmistetaan suklaati-pawuista myyds suklaati- eli kakao-öljyä, jota käytetään woin asemesta ruokalaitoksin ja muihin tarpeisiin. Se on walfian farwaisista, hywän-makuisista ja kauwan piluwmatta pysyvä.

105. Supiturkit (supipälly).

Pohjais-amerikassa elää mäyrän (kampin eli metsä-sian) kokinainen, kynnärän pituinen otus, joka kuuluu karhun sukufuntaan, ja jonka latinalainen tunnusnimi on ursus lotor. Sitä pyydetään siellä nahkanja wuoksi, joka on tumman tahi harmaan pruuni karwaltansa. Monin tuhansin tapetaan niitä wuositain, ja summa on etteiwät wielä ole kowemmiiin wähenneet, sillä wieläkin saadaan supinahkaisia turkia, joilla herrat käywwät, saballa ruplalla ja wähemmälläkin, waikka parhaat niistä kyllä kuuluwwat maksawan usiampiaikin jatoja, jos ei tuhansia ruplia.

Lappalaisen kehto (kätty).

Kehto tehdään wittä forttelia pitkistä mäntysijistä laudoista poron pulkan muotoiseksi ja wuorataan päällispuolelta mywäri poron nahalla; wään puolelle asetetaan resein päällä olewan kuurin moinen katos Tähän kaulaloon pannaan laspi kohta sennyttäniä, watsan ja wään ympäri käännetyinä liinaililla. Wään ja bartiain alla pidetään kehdon pohjalla pienet höyhen tyynyt, alapuoli ruumiista on poron korwain eli niitten wuutteesä samalliiin kääritty. Koko kehto peitetään päältäpäin poron nahalla, joka kiini sidotaan nahka-rihmoilla, wujetetut niitten kehdon syriisistä olewan reikäin läpitse. Lapsen jäsenet kuitenkin ennen kiini-stomista okkaietaan. Tällä tavalla niwottu kehto wustotetaan usein sulkeissa lumifinokseen eli asetetaan nojollensa jotakuta puuta eli kiweä wastaan, sillä se tahtoo olla sopimaton kanfeuten-sa wuoksi siliisä pitää. A. A.

Talwi-käräjät

alkawat tulewana 1855 wuonna: 30 päiwänä tammi-kuuta Kuodon ja Dulun pitäjien kanssa Saamilan tuomarin puustellisissa Duluniun kylässä.

Helmikuun 15 päiw. Muhoksen pitäjän ja sen kappelin Utajärwen kanssa Ledwosen maalla Muhoksen kylässä.

Maaliskuun 13 päiw. Piippolan pitäjän ja sen kappellen Pulkilan ja Gestilän kanssa Kolon maalla Piippolan kylässä.

Huhtikuun 3 päiw. Siikajoen pitäjän ja sen kappellen Newoladen, Paawolan ja Grantilan kanssa Pietilän maalla Peholan kylässä.

Huhtikuun 27 päiw. Limingon pitäjän ja sen kappellen Lumijoen, Kemppeleen, Lemmelsen ja Löynäwän kanssa Turwan maalla Nantakylässä.

Dulusta.

To viime lauwantaita, 11:stä päiwää, wästen alkoi meren rannat ja lahdet jäädyä; maanantaina kuljettiin jo jalkaisin kaupungista aina proomupaikan rantaan ja lahden poikki Kiminiemestä Dulun Seuloon, josta sa-

104. Suklaati (chocolade).

Suklaati-puu [*Theobroma Cacao*] kasvaa A-merikan kuumilla maisemilla ja Länsi-indian saarilla sekä itsestään että wiljeltyinä. Sillä on kellahtaman punaiset, korttelin pituiset ja puolen paksuiset hedelmät ja joka hedelmässä 25 tahi useampaa, parhais- ja 40:kin, formeupään kovoista siementä hitumaisella kuorella, samoin kuin omenankin siemenet omenassa. Hedelmät poimitaan puusta kahdesti vuodessa, siemenet eroitetaan ja pannaan muutamiksi päiviksi painon alle hautoumaan. Siinä ne painuvat tummemmiksi ja tulevat paremman makuisiksi. Niitä kuljetetaan sitte ympäri maanpiirin kaupaksi sekä kotonaisina että paahdettuna ja jauhetuna, kuin kahvi ja suklaati kakuiksi valmistettuna. Sikäli kuin näitä kakkuja tehdään suklaatista paljaaltaan, tahi muitten ainetten kanssa seoitettuna, löytyy niitä monta eri lajia: terveys-suklaatia, sukleri-suklaatia, jäkälä-suklaatia, vanilja-suklaatia j. n. e.

Suklaati-kakuihin keitetään lientä, jota herrasväki usein nautitsee ruokapöydissä särpimänä. Muutenkin on muutamilla tapana sitä kahven asemesta juoda, ei kyllä hiunan huokeuden tähden, mutta siitä syystä, että arwelewat sitä terveellisemmäksi, sillä kaikkein ruumis ei kestä niin paljon kahvea juoda, kuin werrat kannattaisi ja mieli tetisi.

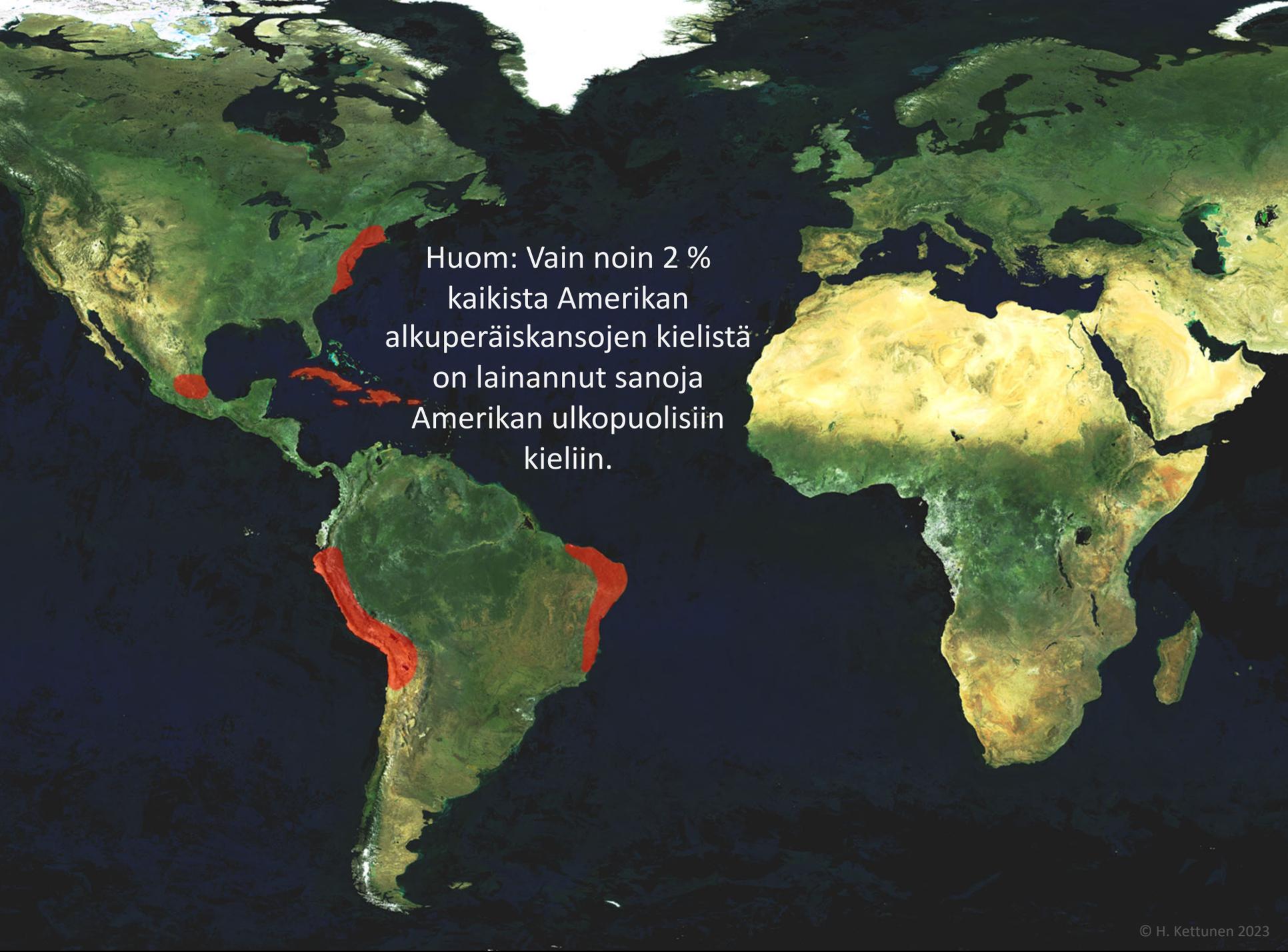
Uuoreeltaan valmistetaan suklaati-pauihin myöds suklaati- eli kakao-öljyä, jota käytetään woin asemesta ruokalaitoksiin ja muihin tarpeisiin. Se on walfian farwaisista, hyvän-makuisista ja kauwan pilauttamatta pysyvä.

Amerikan alkuperäiskielistä tulevat lainasanat suomessa:

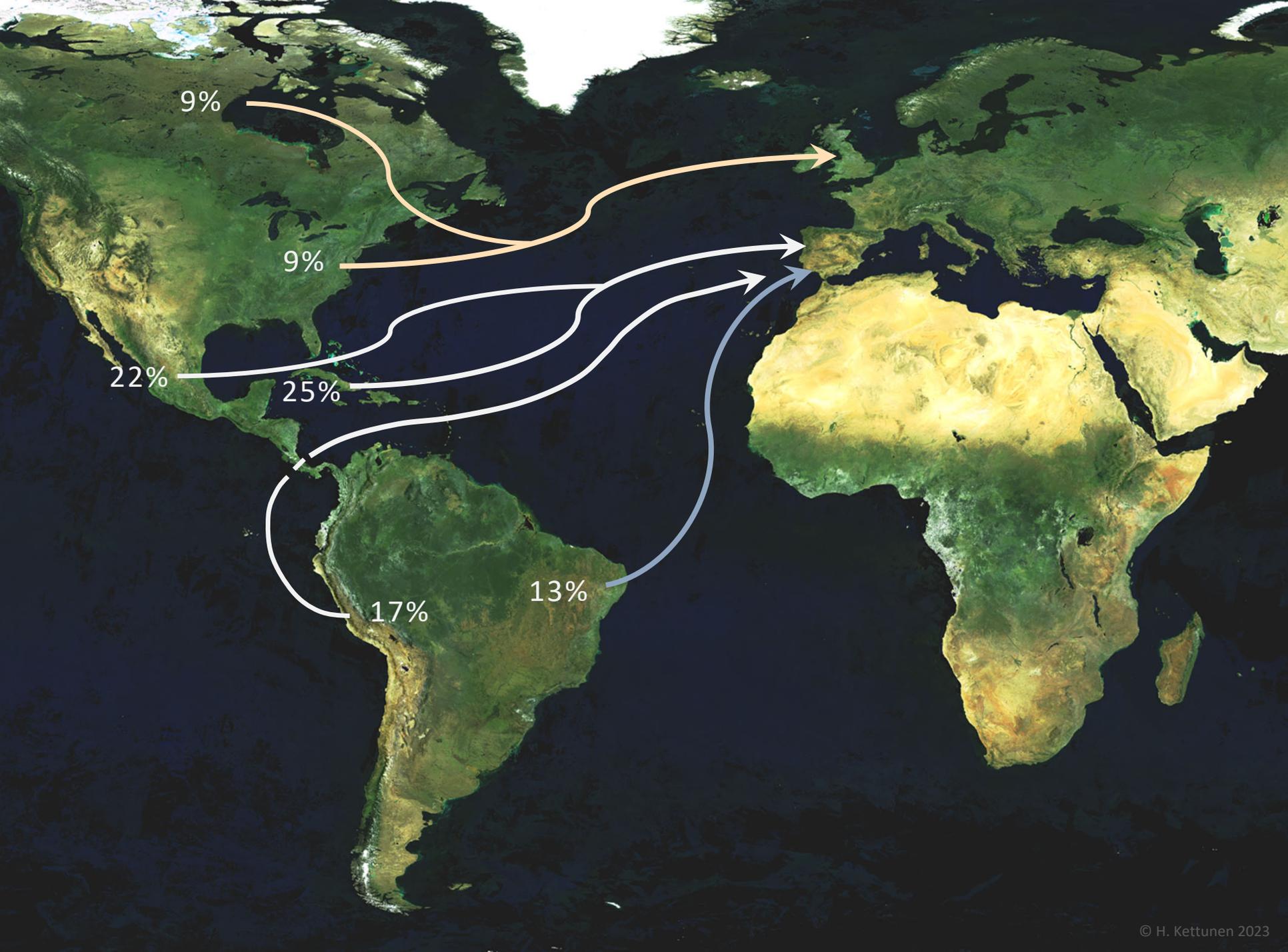
aguti	chinchilla	karibu	mezcal	puuma
alpukka	eskimo	ketsaali	mokkasiini	sapotilla
amarantti	guacamole	kiniini	mole	savanni
ananas	guanako	kinkaju	nopal	suklaa
anorakki	guano	koati	opossumi	tapiiri
ara	guava	kojootti	oselotti	tapioka
atlatl	hurrikaani	koka	pampa	tiipii
avokado	iglu	kondori	papaija	tomaatti
barbecue	iguaani	kopaali	pekaani	tomahawk
bataatti	jaguaari	kvinoa	persimoni	toteemi
cashew	jaguarundi	laama	petunia	tukaani
cayenne	kaakao	maissi	peyote	tupakka
cenote	kaimaani	manaatti	pinol	uakari
chicha	kajakki	mangrove	piraija	vapiti
chicle	kannibaali	maniokki	poncho	vikunja
chili	kanootti	margay	potaatti	wigwam

A topographic map of the Americas, showing the United States, Mexico, and Central America. The landmasses are colored in shades of green and yellow, representing elevation. The oceans are dark blue. Five red outlines highlight specific regions: one in the northern United States (Great Lakes area), one in the southwestern United States (California area), one in Mexico (Yucatan Peninsula area), one in Central America (Guatemala area), and one in northern South America (Venezuela area).

Viisi lainasanojen
lähtökielten pääaluetta
Amerikan kaksois-
mantereella

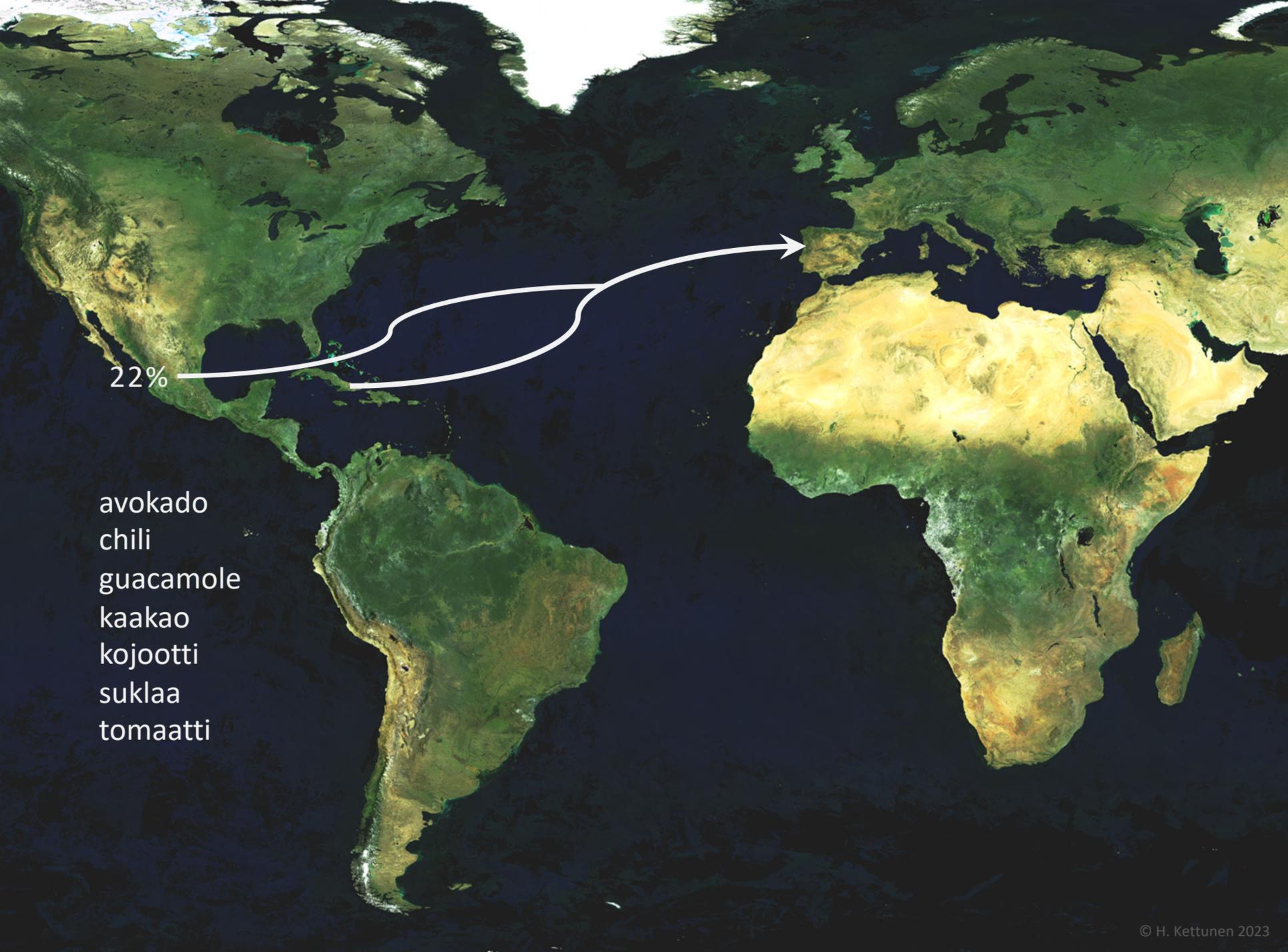
Huom: Vain noin 2 %
kaikista Amerikan
alkuperäiskansojen kielistä
on lainannut sanoja
Amerikan ulkopuolisiin
kieliin.

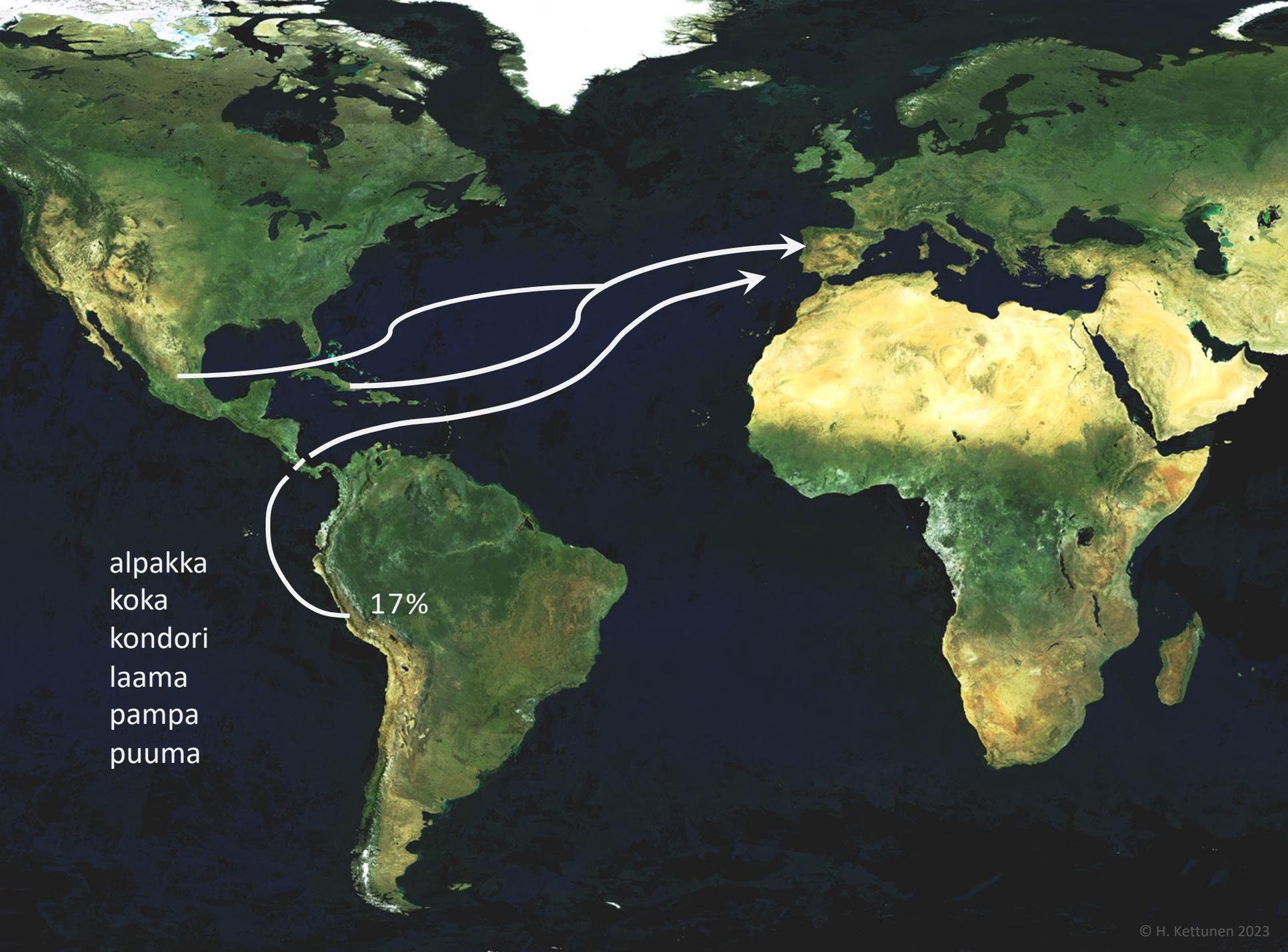
25%

bataatti
hurrikaani
iguaani
kannibaali
kanootti
maissi
papaija
savanni
tupakka

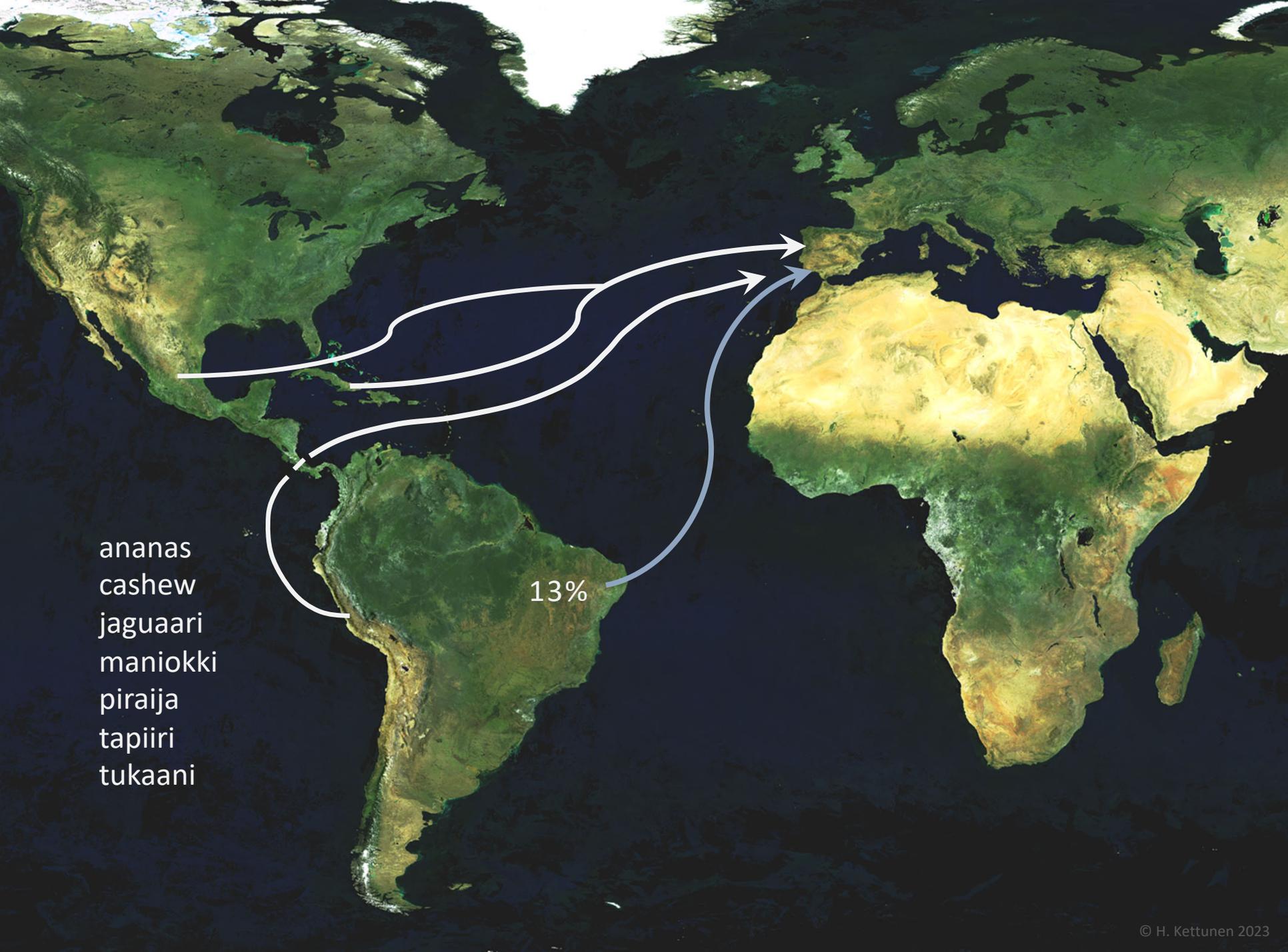
22%

avokado
chili
guacamole
kaakao
kojootti
suklaa
tomaatti

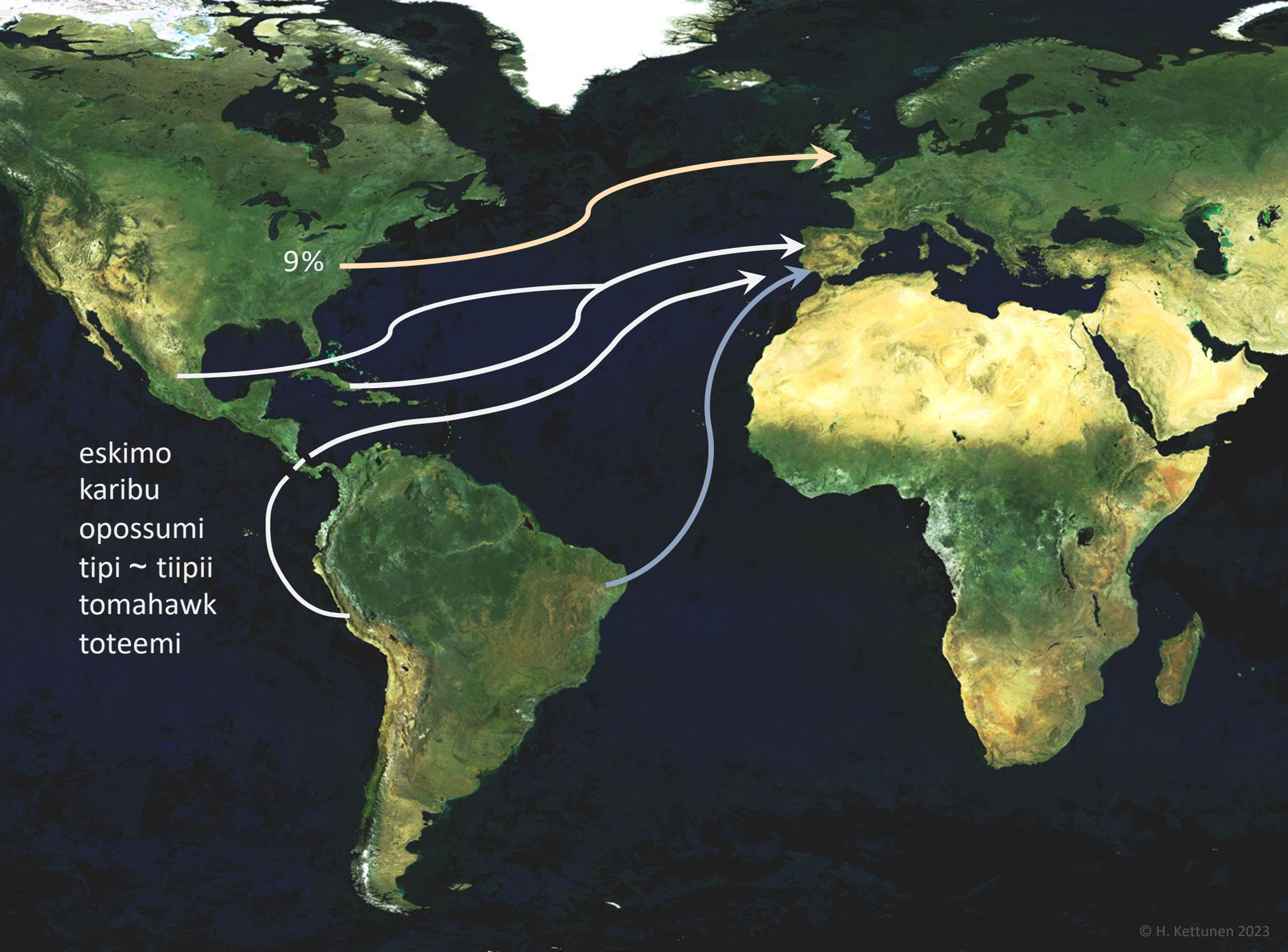
alpaka
koka
kondori
laama
pampa
puuma

17%

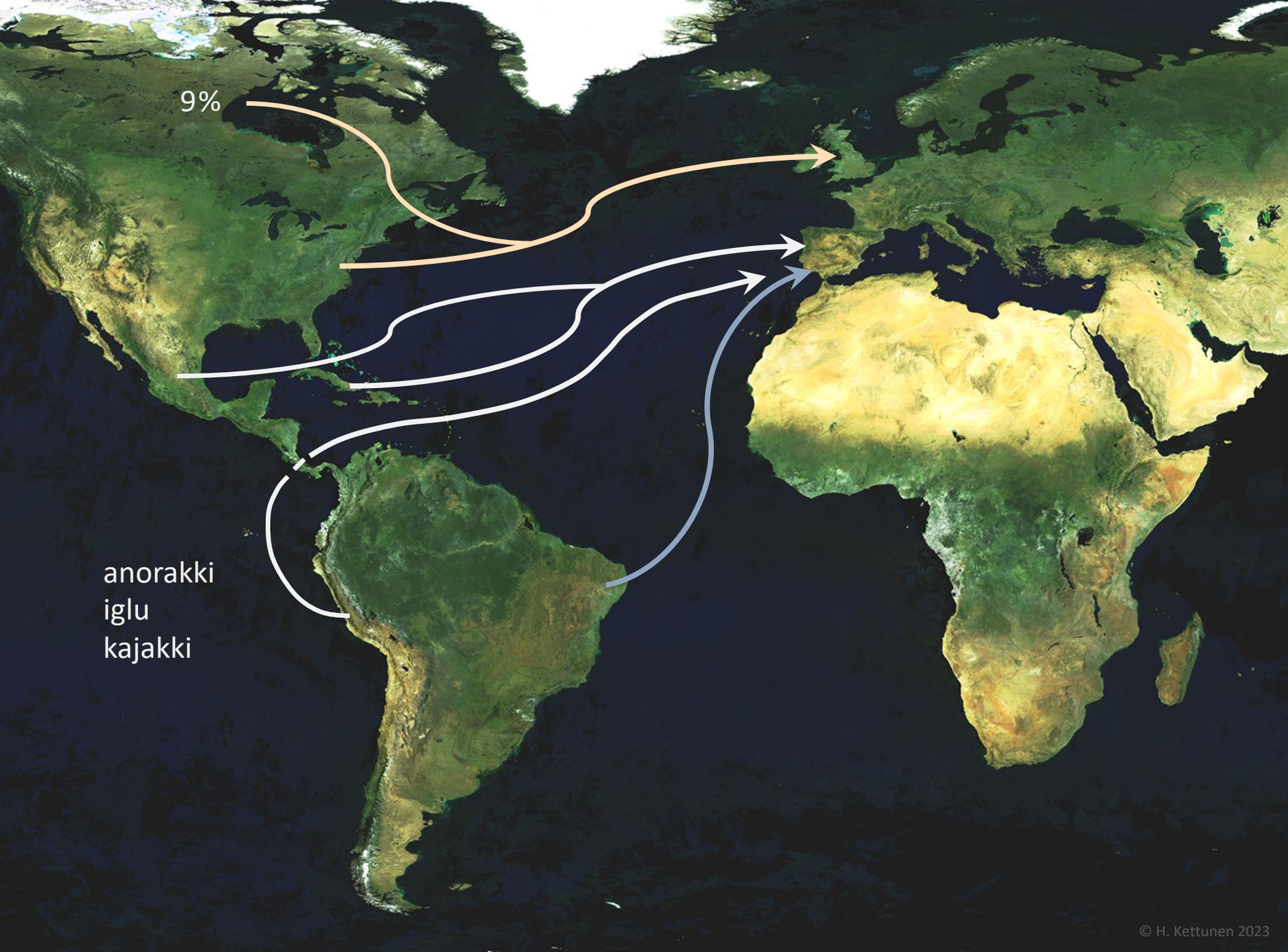
ananas
cashew
jaguaari
maniokki
piraiija
tapiiri
tukaani

13%

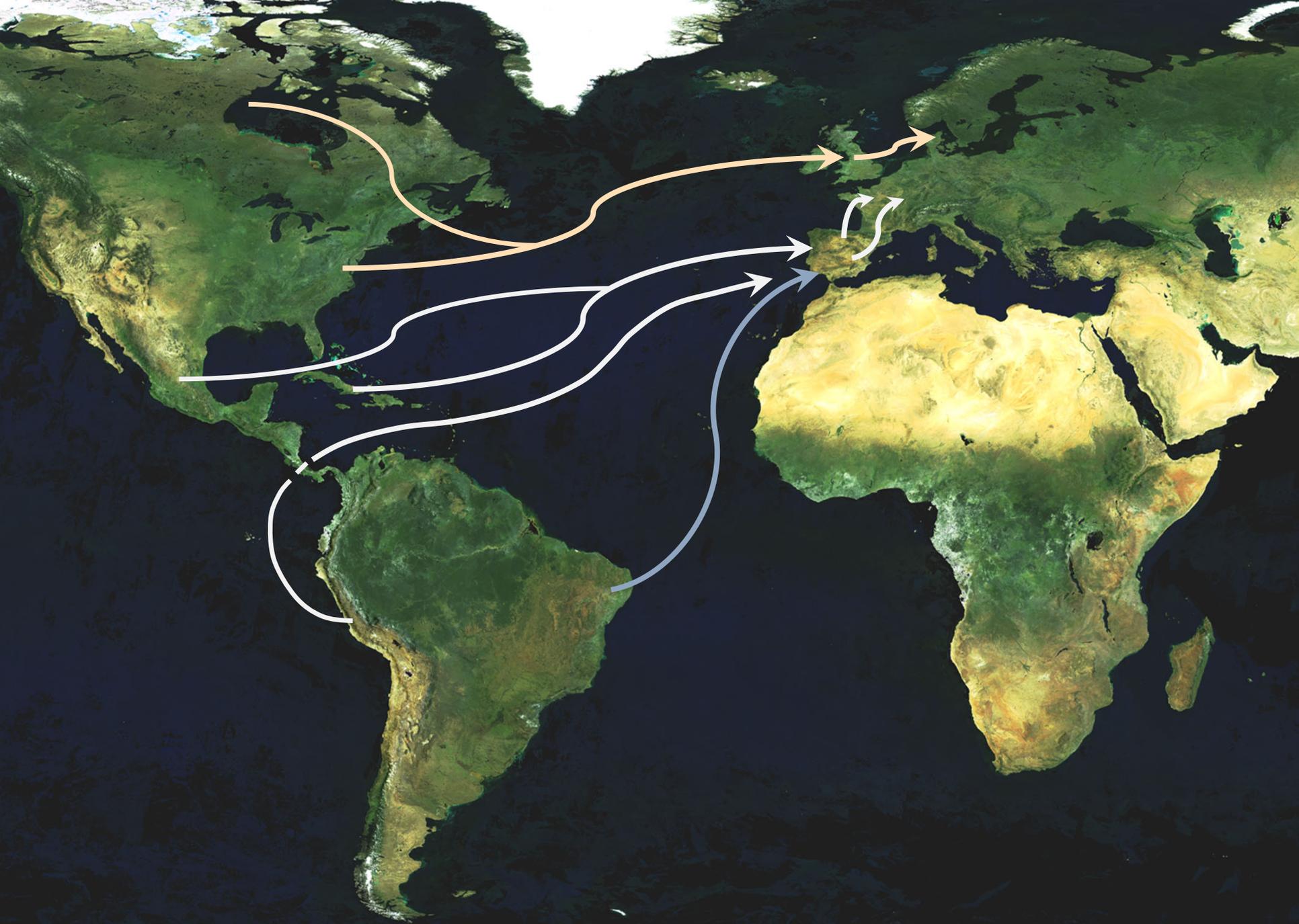
9%

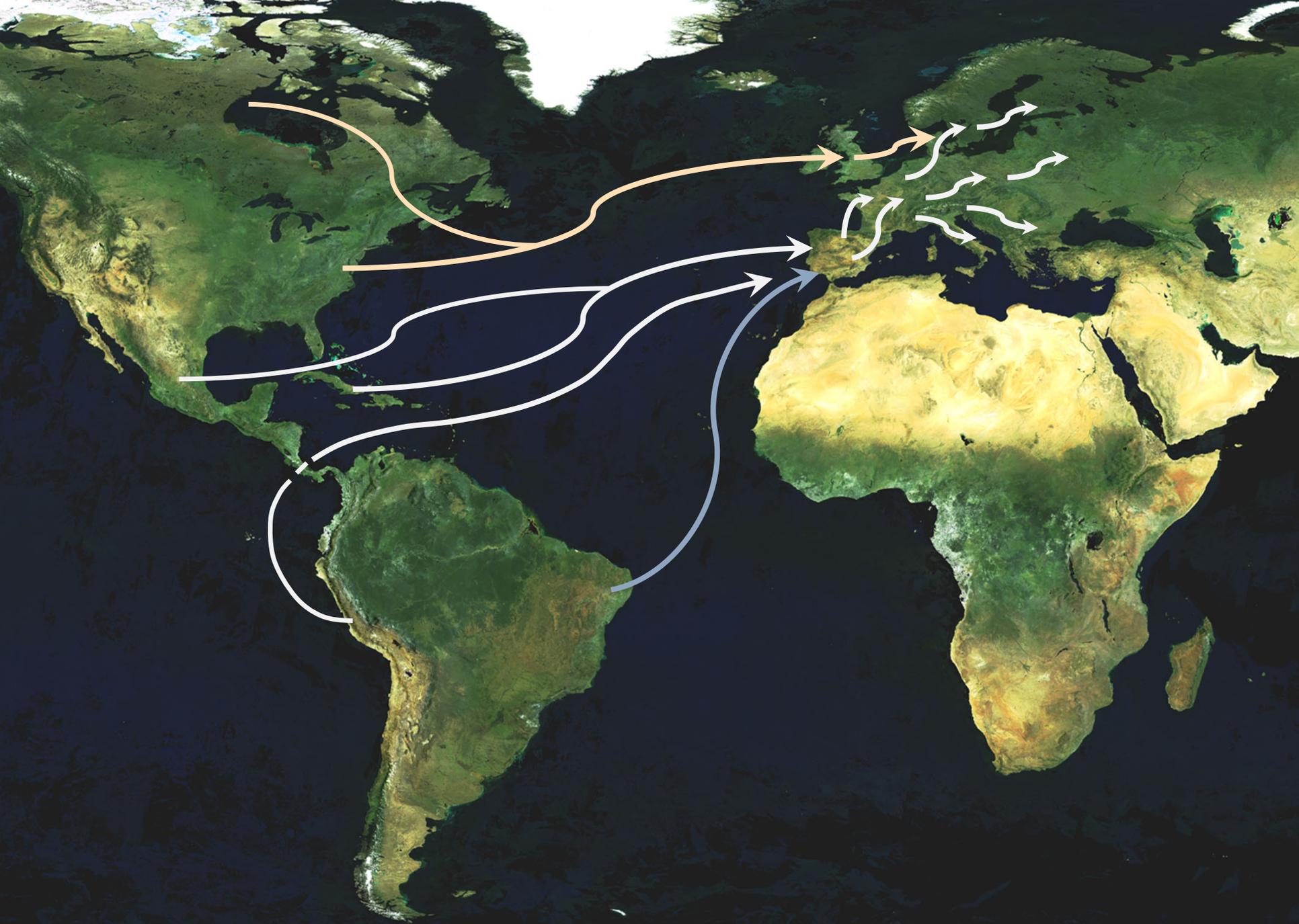
eskimo
karibu
opossumi
tipi ~ tiipii
tomahawk
toteemi

9%

anorakki
iglu
kajakki

esp. *maíz*
< taino **mahis* / **mahisi*
< proto-arawak **marikɨ*
(arawak *marisi*, wayuu *maiki*)

MAHIS

1496

MAIZ

MAHIS

MAIZ

MAÏZ¹

¹ Ca. 1525 *maiz* «sorte de plante céréale», cité comme mot indigène (A. Fabre, *Le Voyage et navigation faict par les Espaignolz es Isles Mollucques* [trad. de l'ouvrage ital. de Pigafetta] ds ARV., p. 309) (<http://stella.atilf.fr>)

MAHIS

MAIS

MAÏZ

MAIS

MAHIS

MAIZE
MAIS
MAÏZ
MAIZ

MAHIS

MAIZ

MAIZE

MAIS

MAÏZ

MAJS

MAHIS

MAIZ

MAIZE

MAIS

MAÏZ

MAJS

MAISI (1836)

MAHIS

MAIZ

MAIZE

MAIS

MAÏZ

MAJS

MAISSI

(Indian)
corn

MAHIS

blé d'Espagne

MAIZ

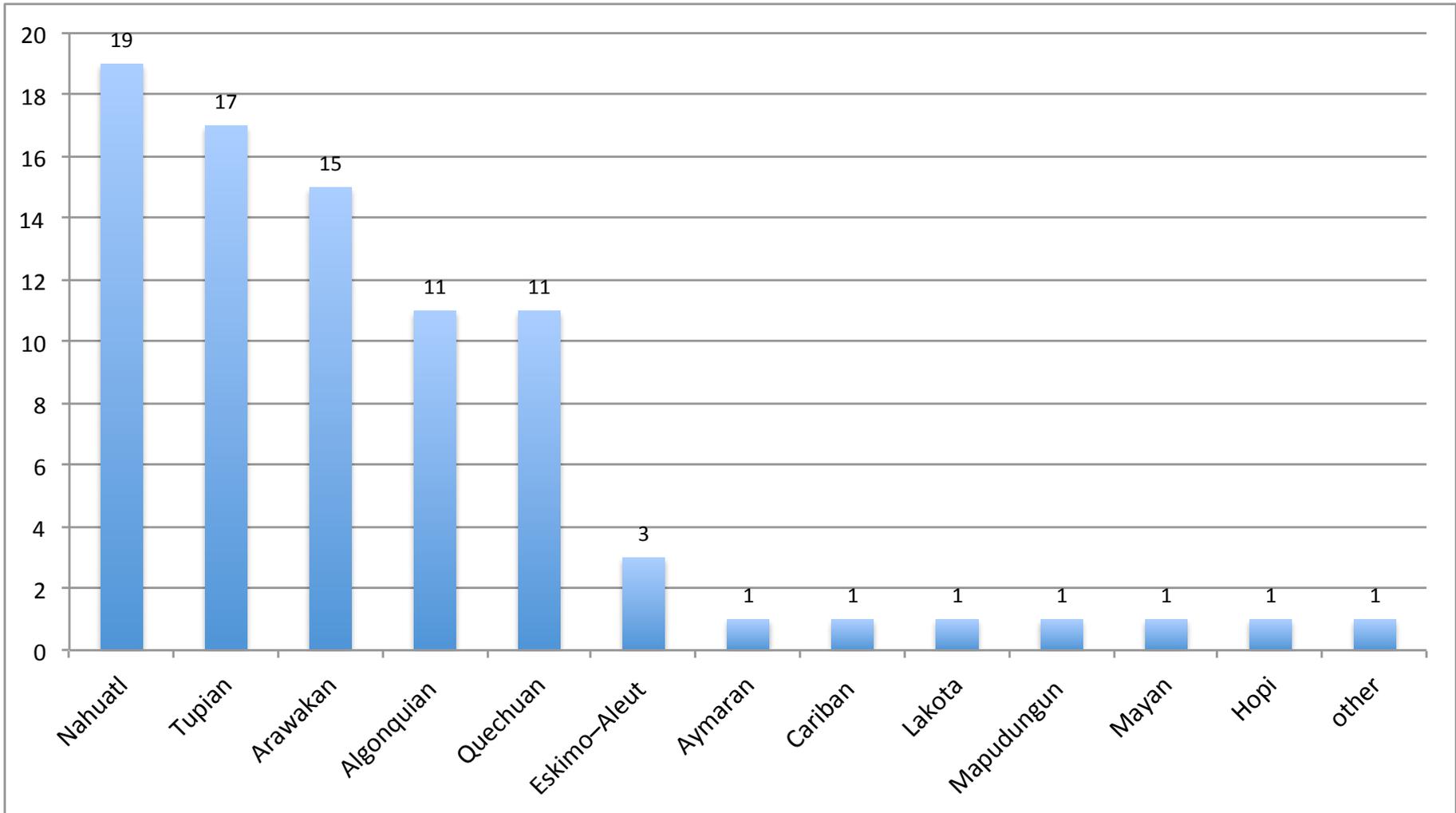

Kartta: H. Kettunen

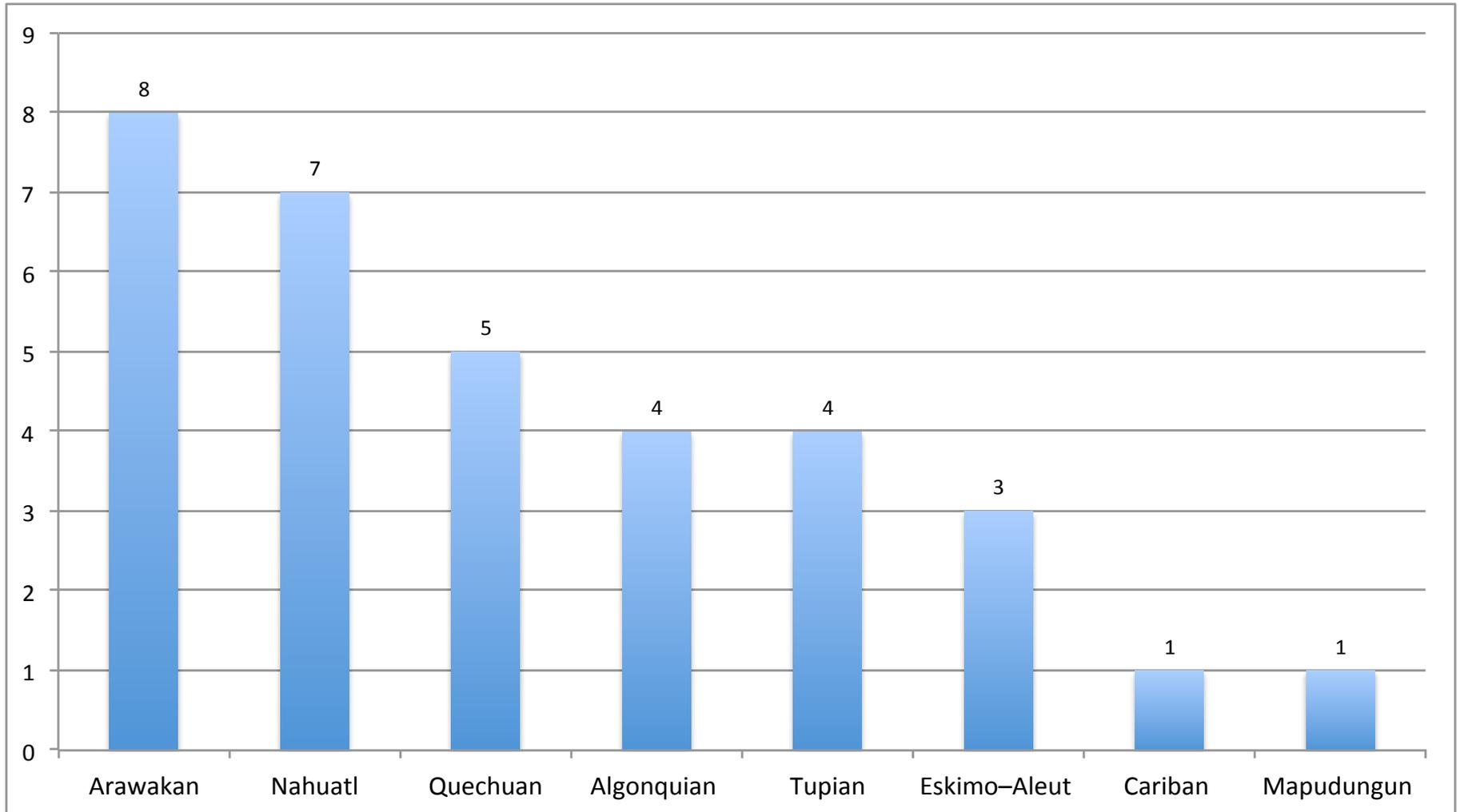
- eskimo: *se on jäätelö*
- jaguaari: *automerkki; lisko eläin*
- kojootti: *lintu; vene; se on deknolokiaa*
- kondori: *iso lintu; leipomo*
- kannibaali: *syö ihmisiä (tiiän the forest pelistä); se on juhla; kaikkiruokainen (enimmäkseen lihaa)*
- oselotti: *tiiän (Minecraft kissa); kala*
- hurrikaani: *hurja tapahtuma; merirosvo; yli vilkas*
- piraija: *merirosvo*
- bataatti: *sellainen "salaatti"*
- barbecue: *kastike*
- mokkaasiini: *käärme*
- kajakki: *se on vähän niinkuin tupakka*
- vapiti: *se on sanonta*
- aguti: *lääkäri*
- jaguarundi: *rata*
- karibu: *maa*
- mangrove: *hedelmä*
- nopal: *maa*
- opossumi: *hedelmä*
- vikunja: *hedelmä*

Lähtökieli / -kielikunta:

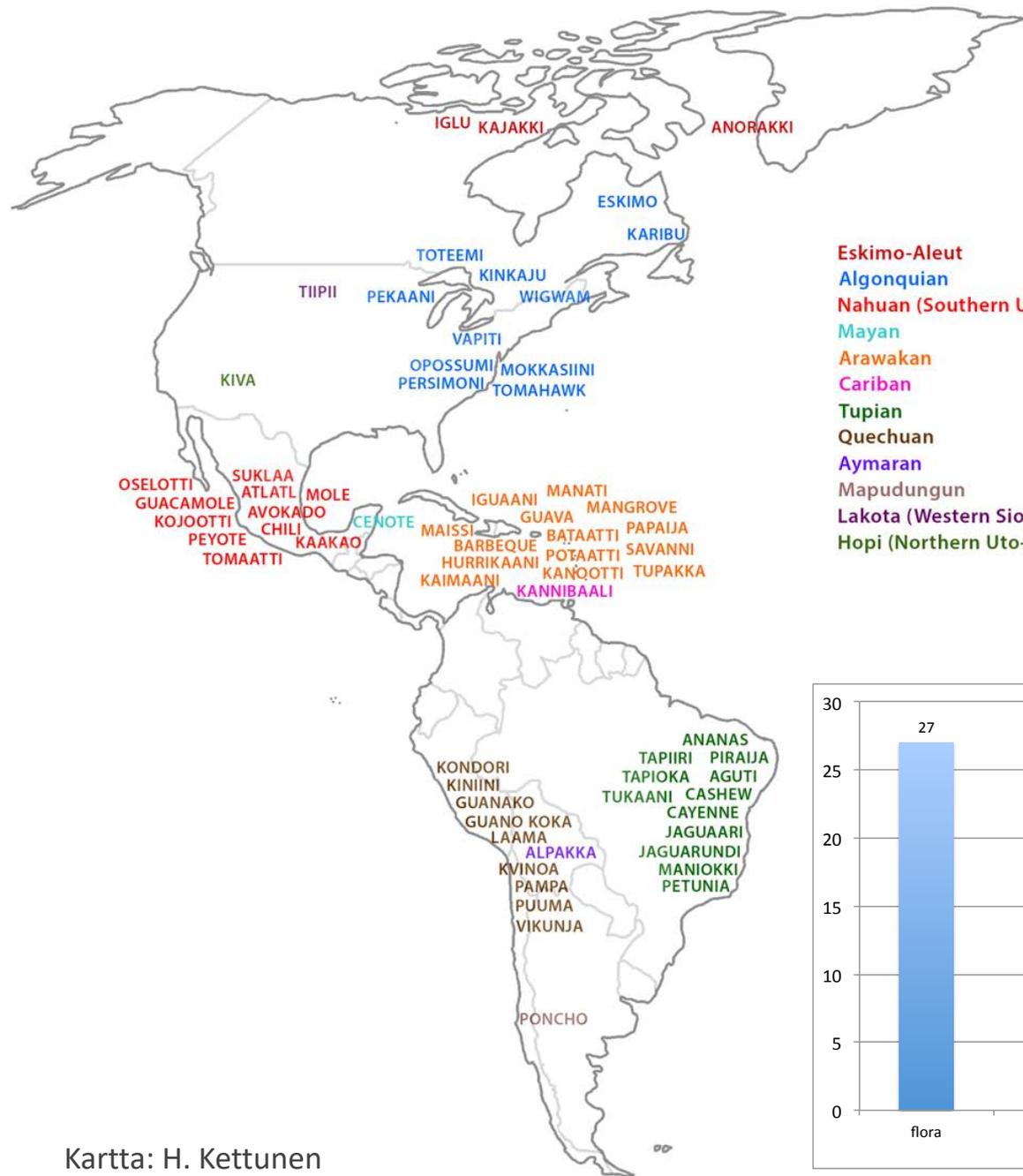

Data: Amerikan alkuperäiskielistä tulevat lainasanat suomessa

Lähtökieli / -kielikunta:

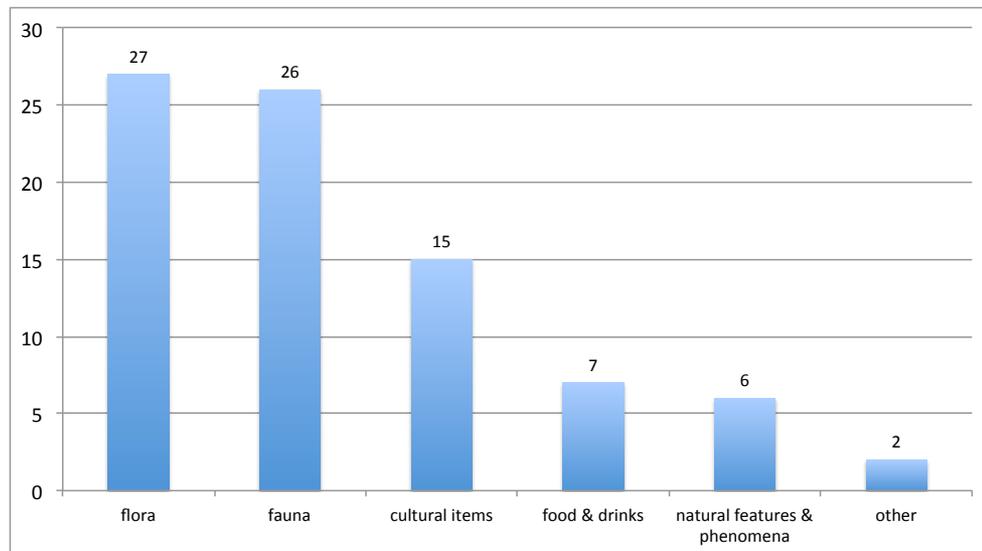

Data: *yleiset* Amerikan alkuperäiskielistä tulevat lainasanat suomessa

- Eskimo-Aleut
- Algonquian
- Nahuan (Southern Uto-Aztecan)
- Mayan
- Arawakan
- Cariban
- Tupian
- Quechuan
- Aymaran
- Mapudungun
- Lakota (Western Siouan)
- Hopi (Northern Uto-Aztecan)

Kartta: H. Kettunen

Data: Amerikan alkuperäiskielistä tulevat lainasanat suomessa

Lainasanatutkimusta Suomessa,
Puolassa, Meksikossa ja Yhdysvalloissa

Edad: _____

Año escolar: _____

- acajú _____
- achiote _____
- aguacate _____
- agutí _____
- alpaca _____
- ananás _____
- anorak _____
- apapacho _____
- átlatl _____
- atole _____
- barbacoa _____
- batata _____
- bayou _____
- boa _____
- cacahuate _____
- cacao _____
- cacique _____
- caimán _____
- camote _____
- caníbal _____
- canoa _____
- caribú _____

Kielelliset ja kokemukselliset
assosiaatiot

Äänteelliset ja kokemukselliset assosiaatiot

- aguti: *lääkäri*
- jaguaari: *lisko eläin*
- jaguarundi: *rata*
- kannibaali: *se on juhla*
- karibu: *maa*
- kojootti: *vene*
- kondori: *leipomo*
- mangrove: *hedelmä*
- nopal: *maa*
- oselotti: *kala*
- piraija: *merirosvo*
- vikunja: *hedelmä*

- eskimo: *se on jäätelö*
- jaguaari: *automerkki*
- kannibaali: *syö ihmisiä*
(tiiän the forest pelistä)
- opossumi: *eläin,*
tunnettu Ice Age
elokuvista
- oselotti: *tiiän*
(Minecraft kissa)
- tomahawk: *skeittilauta*
// mannertenvälinen
taktinen ohjus

Äänteelliset ja kokemukselliset assosiaatiot

- aguti: *lääkäri*
- jaguaari: *lisko eläin*
- jaguarundi: *rata*
- kannibaali: *se on juhla*
- karibu: *maa*
- kojootti: *vene*
- kondori: *leipomo*
- mangrove: *hedelmä*
- nopal: *maa*
- oselotti: *kala*
- piraija: *merirosvo*
- vikunja: *hedelmä*

aguti

< tupi-guarani *akutí* (*Dasyprocta* spp.)

Päivystys
Jour

AKUUTTI24
PÄIVYSTYS
JOUR

aguti

< tupi-guarani *akutí* (*Dasyprocta* spp.)

 AKUUTTI24
PÄIVYSTYS
JOUR

sairaala; hätäinen tapaus tai sellainen "akuutti" ?; se on terveys asemalla oleva paikka; joku lääkäri juttu; joku lisko; lääke(kauppa) sielt voi hakee lääkkeitä; pieni vihreä mies; soitin

(Lainasanatutkimus, Suomi)

ESKIMO - BRIKS

*Aito
Äkta*

25% KERMAA
GRÄDDE

ESKIMO - P

Aito

*Luonnon maut
ja värit*

Puikko

VANILJA
Vanilj

LAKTOOSTON

PINGVIINI

Kakao Kakao

1 puitkko =

Energia
397 kJ
94 kcal

5%

Lisätietoja

% Aikuisen säännin
vertailuarvosta
Per 100 g:
1223 kJ / 293 kcal

ERMAA
GRÄDDE

Tutun jäätelön rassistiseksi koettu nimi muutetaan – Suomessa asuva inuiittiaktivisti: "On vuosi 2020, oli jo aikakin"

Kuluneen vuoden aikana useita rassistisia tuotenimiä on vaihdettu.

Aktivisti ja muusikko Aqqu Berthelsen kertoo olevansa tyytyväinen siihen, että rassistista nimeä kantavat jäätelöt saavat uuden nimen. Kuva: Linda Tammela / Yle

LINDA TAMMELA

27.11.2020 20:20

Jaa

Ensi keväästä lähtien kauppojen pakastimista löytyy *Eskimon* sijaan *Pingiini Puikko*. Valmistaja Froneri Finland kertoo tiedotteessaan, että nimen muuttaminen on ollut jo kauan suunnitelmissa. Yhtiö tiedotti asiasta aiemmin tällä viikolla.

- 1 **Saksa**
Kirjeenvaihtajan analyysi: Scholz vitkutteli Leopard-päätöstä – keskiviikkona paljastui jähkailun takana piillyt selkeä tavoite
- 2 **Venäjän hyökkäys**
"Saksan kansa saa tietää, millaisia uusia natsijohtajia he kasvattivat" – venäläismedia reagoi panssariuutisiin tulikivenkatkuksista
- 3 **Rakennukset**
Nyt puhuu yrittäjä, jonka nenän edestä kaupunki aikoo viedä 17 rakennusta yhdellä eurolla: "Vähän varastamiselta tämä tuntuu"
- 4 **Venäjän hyökkäys**
Ukraina saa nyt haluamansa panssari-vaunut, mutta seuraavaksi se tahtoo hävittäjiä – ja saa niitä, arvioi Pekka Toveri
- 5 **Politiikka**
Pandat jäivät sittenkin ilman miljoonia ja ne saatetaan jopa palauttaa Kiinaan – ministeriö kritisoi rajusti Ähtäriä
- 6 **Venäjän hyökkäys**
Zelenskyi Yhdysvaltain lupaamista Abrams-taistelupanssarivaunuista: Tärkeä askel polulla kohti voittoa

Tuoreimmat

- 21:55 **Tiede**
Eurooppaan rakennetaan useita uusia laukaisualustoja satelliitteja kantaville raketeille

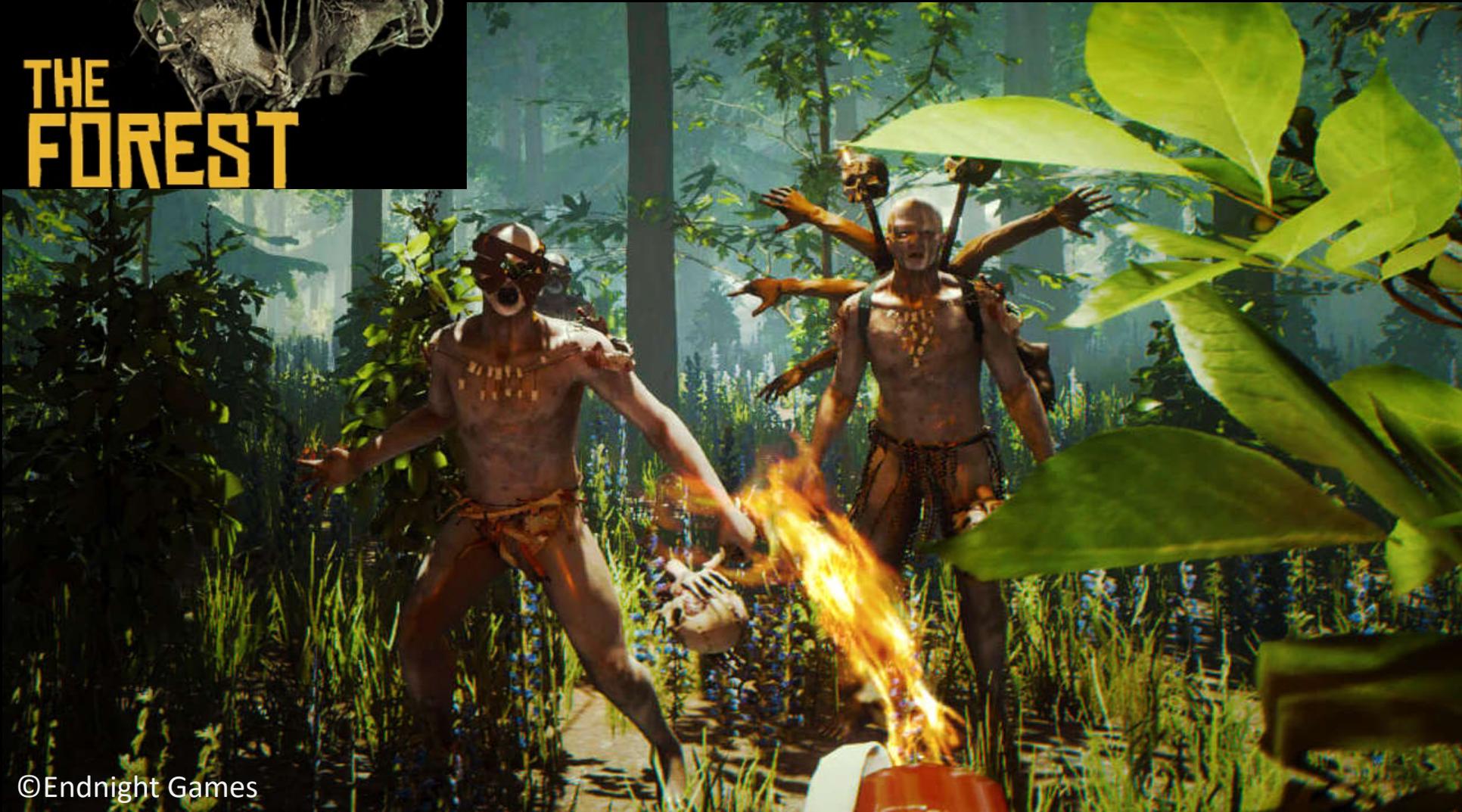
jäätelö [46]; ainakin jäätelö; jäätelömerkki; eskimo asuu iglussa ja se on myös jäätelö; eskimo on huppupäinen henkilö; jäätelö ja jäätiköllä [sic.] asuva ihminen; se on jäätelö tai eskimo ihminen; napa alueella asuva ihminen; jäässä asuvia ihmisiä; ihminen joka asuu kylmässä; pohjoisnavalla elävä ihminen; kylmässä asuva henkilö; asuu jäätiköllä ja on jäätelö merkki; hyvin pohjoisessa kylmissä igluissa asuva henkilö; Jotain jäämiehiä jotka asuu jossain jäätiköllä; Kylmillä alueilla elävä ihminen, joka elää luonnon antimilla; henkilö joka asuu etelänavalla; alkuasukas, joka elää kylmillä alueilla; pohjois- tai etelänavalla asuva tyyppi; asuu jäänavalla; asuu jossain keskellä lunta iglussa tai se jäätelö; jäätelö merkki ja sit semmoi ihminen kellä on semmoi hieno takki; iglussa asuva ihminen; jäbä joka asuu kylmässä ilmastossa iglussa; se on napapiirillä tai kylmällä asuva ihminen; jäätelö :D ja se ihminen; ihminen [7]; arktinen ihminen; ihminen joka asuu etelänavalla; napapiirillä asuva; jäätelö/ihmisiä; ihminen joka asuu etelä-navalla; eskimo on ihminen pohjoisnavalta; on pohjoisnaval; napapiirillä asuva; Napapiirillä asuva; pohjoisessa asuva ihminen; jäämies; ihminen joka asuu iglussa/jäätiköllä; jäätelö ja joku ihminen; jäätelö, nimitys jäätiköiden alkuperäiskansasta; ihminen....; jäätelö tai jäätiköllä asuva ihminen; napapiirin asukas; navalla asuva ihminen; ihminen joka asuu kylmässä; jäätelö ja ihminen; ihminen, joka asuu pohjoisnavalla; jäätelöpuikko; asuu Pohjois-navalla; on jäysissä paikoissa asuva mies tai nainen; se on semmonen ihminen; ihminen, joka asuu pohjoisnavalla; on jäätelö tai tyyppi, joka asuu pohjoisnavalla; jäätelö, tikku jäätelö; tummaihoisen ihminen; eskimo on Lapissa oleva tyyppi; ihminen jäänavalla; jää karhu; outo tyyppi joka asuu iglun sisällä; esim. grönlannissa asuvien nimi; eskimot ovat ihmisiä; jäätelö, inuitti; jäätelö tai napapiirillä asuva ihminen; intiaaneille sukua oleva kansa Pohjoisessa; jäätelö tai grönlannissa asuva ihminen; asukas pohjoisnavalla; ihminen jolla on lämpimästi vaatteita ja asuu jäätiköllä; Grönlannin [sic.] alkuasukas; jäätelötuutti, ihminen joka asuu Pohjoisessa iglussa; jäätelöpuikko; jätski tai iglussa asuva karvahuppuinen tyyppi; jäänavalla asuva ihminen; etelänavalla elävä ihminen; jäätelö ja ihminen; ihminen jolla on iso takki jossa on karvahuppu; jäätelö; lumessa asuva mies; jäätelö ja sellanen ihminen; jäätelö tai napapiirillä asuva ihminen; jäätiköllä asuva ihminen; Pohjoisnavalla asuva heimo/kansa; isokarva huppuinen nainen tai mies; iglussa asuva heimo; asuu jäänavalla; jossain kylmällä paikalla asuva ihminen; ihminen joka asuu pohjoisnavalla; kylmässä paikassa asuva ihminen; jotai jäähemmoja; jäätelömerkki; kylmässä asuva ihminen; ihmiset jotka asuu Pohjois-Navalla; etelänavalla asuva tyyppi [mukana kuvat]; jää; kylmällä seudulla asuva ihminen jolla on todella lämpimät vaatteet; asuu islannissa; napapiirillä asuva henkilö, käyttää huppua; asuu Pohjois-/etelä navalla; napajäätiköillä asuva kansa; jäätikön asukas; kylmillä alueilla asuva henkilö (?); jäätelön merkki; jätelö [sic.] eri makuja; se on jäätelömerkki tai saari; jäätelö ja ihminen joka asuu iglussa.; kylmillä aluella [sic.] asuva alkuperäiskansallinen[?]; jäätelö puikko ja joku heimo; Pohjois- tai etelänavan lähettivillä asuva ihminen

THE FOREST

kannibaali:

- *syö ihmisiä (tiiän the forest pelistä)*
- *kaikkiruokainen (enimmäkseen lihaa)*
- *se on juhla*

Kulttuuriset ja maantieteelliset tekijät
(vs. kielelliset tekijät)

Kulttuuriset ja maantieteelliset tekijät (vs. kielelliset tekijät)

“large mammal found primarily in the North
with four legs and hooves that tastes good”

(16v opiskelija, Alaska)

Kulttuuriset ja maantieteelliset tekijät (vs. kielelliset tekijät)

caribou

“meat”

(17v opiskelija, Alaska)

Kulttuuriset ja maantieteelliset tekijät (vs. kielelliset tekijät)

barbecue

“sauce or a family gathering”

(16v opiskelija, Alaska)

Kulttuuriset ja maantieteelliset tekijät
(vs. kielelliset tekijät)

barbecue

“kastike”

(alakoululaisista lukioon, Suomi)

kastike [38]; mauste [33]; tulinen; hedelmä [4]; marinadi [2]; chili kastike; grilli-kastike; grillimaustekastiketta tai dippiä; grilli [5]; grillata; joku grilli juttu niin ku kastike vaikka; lihakastike; aika "tulinen" kastike; grilliruoka; tulinen kastike [2]; grillikastike; dippikastike; jokin syömisjuhlan tapainen; niinku grilliruoka; kai chilimauste; grilli / BBQ; ruoka-aine; muistaakseni se on paprika; on esim. pizza täyte; jälkiruoka, makea; hyvä mauste; mausteinen grillikastike/pihvi; grilli mauste; voi laittaa, vaikka kermaviiliin tota; kasvi, josta voi tehdä esim. kastiketta; kana

(Lainasanatutkimus, Suomi, alakoulut, n=235)

kastike [3]; sitä soossia; sitä laitetaan grilliruuan päälle; mauste; grillisanastoa. kastike.; kastikemaku; tulinen mauste; grilli kastike tai mauste. Käytetään esim. ribsien kanssa; vähä niiku grillaaminen; mauste [3]; maustamisen "tyyli"; semmonen kastike; mauste?; grillimauste; teko savun maku; grillimauste; marinadi; mauste [4]; grillimaku; kastike; grillaus mauste; mauste, usein kastikemakuna

(Lainasanatutkimus, Suomi, lukiot, n=56)

Kulttuuriset ja maantieteelliset tekijät (vs. kielelliset tekijät)

barbecue

“a gathering of people, may include food”

(17v opiskelija, Alaska)

Henkilökohtaiset
kokemukset

Henkilökohtaiset kokemukset

jalapeño

“a spicy pepper that you don’t want to rub into your eyes”

(17v opiskelija, Alaska)

Henkilökohtaiset mielipiteet / kulttuuriset käsitykset?

jalapeño

“chile no muy picante”

(12v oppilas, Mexico City)

Henkilökohtaiset mieltymykset

avocado

“nasty vegetable, green and disgusting”
“a yummy omega filled pitted vegetable”

(17v opiskelijat, Alaska)

Henkilökohtaiset mieltymykset

avokado

“vihreä paljon ravintoaineita sisältävä hedelmä”

“ruoka joka ei juurikaan maistu miltään”

(alakoululaiset, Suomi)

Kulttuuriset käsitykset / faktat?

chile

“verdura que consumimos en exceso”

(13v oppilas, Mexico City)

Ensisilmäyksellä kryptiset vastaukset

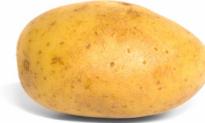

husky

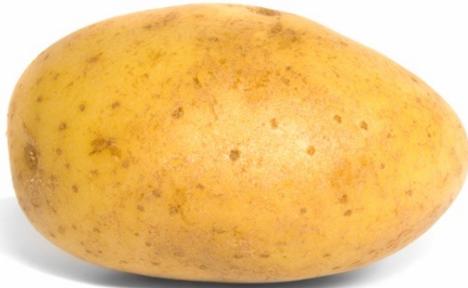
“vevida halciloca”

(13v oppilas, Mexico City)

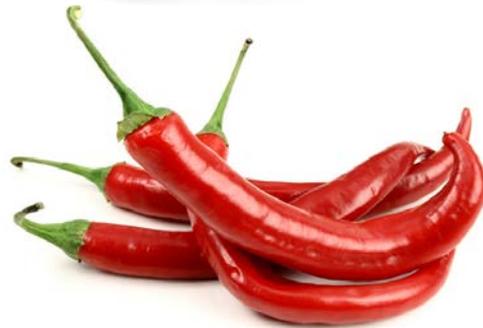
ALKUPERÄISET
AMERIKKALAISET
ELÄIMET, KASVIT JA RUOKA-AINEET

Etelä-Amerikka

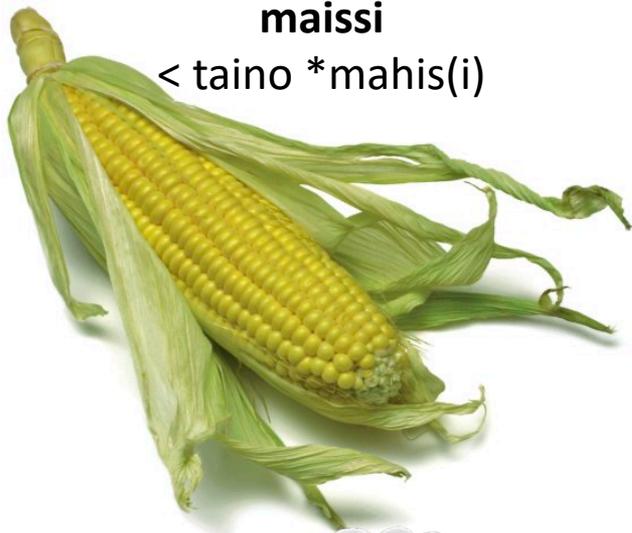

Mesoamerikka

maissi

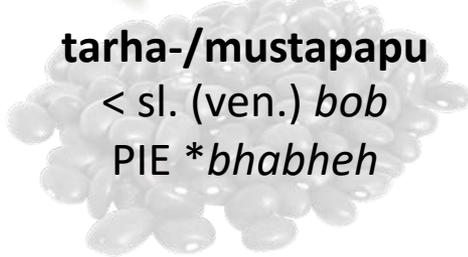
< taino *mahis(i)

tarha-/mustapapu

< sl. (ven.) *bob*

PIE **bhabheh*

Mesoamerikka

avokado

< nahuatl *āhuacatl*

chili

< nahuatl *chilli*

papaija

< taino / karib *papaya* / *papaw*

maustepippuri

< sanskrit *pippali*

tomaatti

< nahuatl *toma-tl*
(= tomatillo [*Physalis philadelphica*])

vanilja

< esp. *vainilla*
(diminutiivi sanasta *vaina* 'tuppi')
< latinan *vagina* 'tuppi'

kurpitsa*

< lat. *cucurbita*
< sanskr. *karbhata*
*vs. engl. *squash*

kaakao

< mihe-soke **kakawa*

Pohjois-Amerikka

pekaani

Carya illinoensis

algonkinkielisestä sanasta (vrt. *miami-illinois pakani* ja ojibwe *bagaan* = 'pähkinä' < kanta-algonkinin *paka·ni

amerikanpersimoni*

Diospyros virginiana

powhatan *putchamin* / *pasimanan* / *pessamin* / *pessemins* / *pushemins* < kanta-algonkinin *pessi:·min < *-min = hedelmä, marja

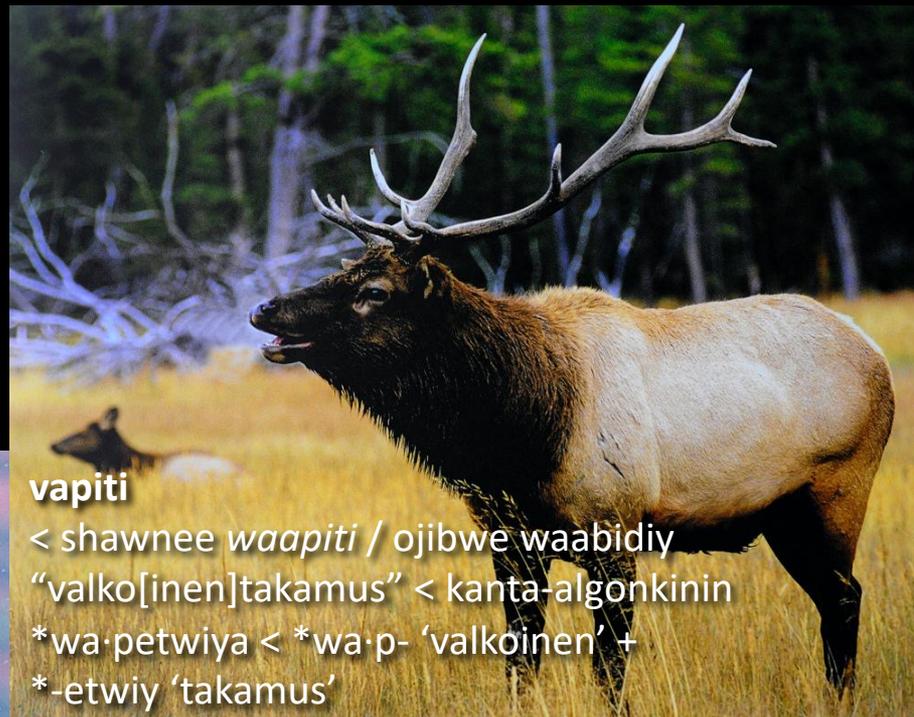
*) engl. *American Persimmon*, *Common Persimmon*, *Eastern Persimmon*, "Possumwood", "Simmon", "Sugar-plum"

Pohjois-Amerikka: eläimet

kojootti

< nahuatl
coyōtl

vapiti

< shawnee *waapiti* / ojibwe *waabidiy*
“valko[inen]takamus” < kanta-algonkinin
**wa·petwiya* < **wa·p-* ‘valkoinen’ +
**-etwiy* ‘takamus’

karibu

< mikmaq *qalipu* “lumenluoja/-kaivaja” < *qalipi*
“luoda/lapioida lunta” < kanta-algonkinin **maka·ripi-*

*Mesoamerikka:
eläimet*

tukaani

oselotti

kinkaju

iguani

ara

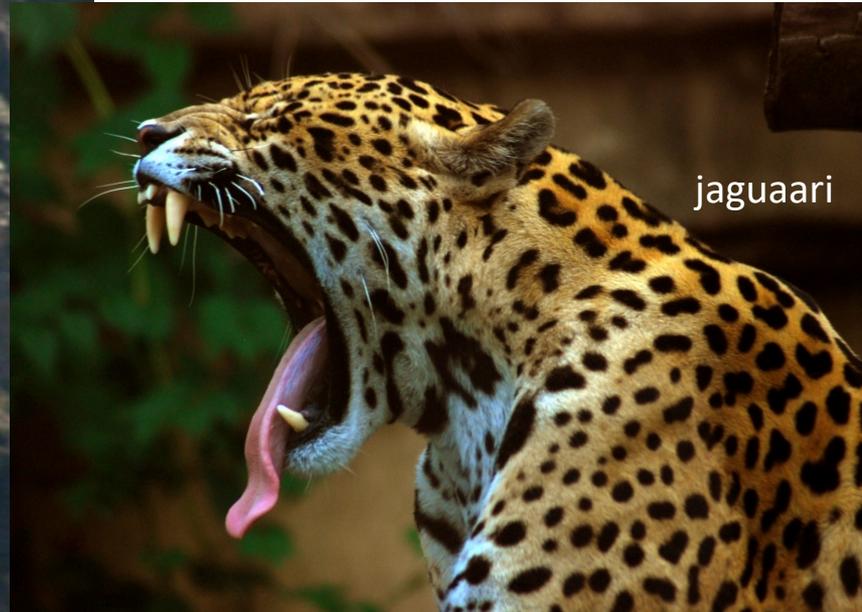
Etelä-Amerikka

vikunja

andienkondori

jaguaari

*Karibian
kielet*

Arawak-kielet

Arawak

barbecue (esp. *barbacoa*) arawak *barbakoa* ~ *barabakoa* “paistamiskehikko/-ritilä”

bataatti (esp. *batata, papa/patata dulce, camote, moniato, boniato*) < taino? *batata*

guava (esp. *guayaba, guayabo / guayaba manzana*) < taino? *wayaba*

hurrikaani (esp. *huracán*) taino *hurakã* ~ *hodakã* ?

iguaani (esp. *iguana*) < taino *iwana*

kaimaani (esp. *caimán*) < arawak *kaimã* “vesihenkiolento”? / garifuna *agaiumã*;
(afrikkalainen alkuperä??)

kanootti (esp. *canoa*) < taino *kanowa* “vene”

kassava (esp. *casava*) < taino <casabi> *kasabi* “maniokki[ruoka]”

maissi (esp. *maíz*) < taino *mahis* ~ *mahís* ~ *máhisi*

manaatti (esp. *manatí*) < taino *manatí*

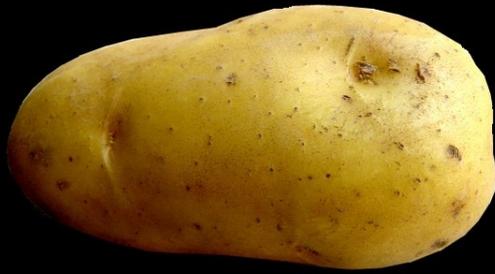
mangrove (esp. *manglar, mangle*; port. *mangue*) < taino? guarani?

papaija (esp. *papaya*) < taino *payaya*? / karib *papaw / pawpaw* ?

savanni (esp. *sabana* [≠ *sábana*]) < taino *sabana* “vähän puita”?

tupakka (esp. *tabaco*) < taino *tabako*? “tupakkalehtirulla” (Las Casas 1552) /
“[tupakka]piippu” (Oviedo 1535)?; huom. myös arabian *tabbaq* “yrtti”

POTAATTI

< *batata* (taino)

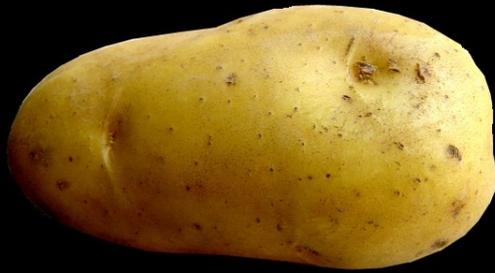
< *papa* (ketsua)

Pedro Cieza: *Cronica de Peru*, cap. XL: 35 (1553): *papas*

Ecuador(?) > Espanja (1580>) > Italia n.1585 > Belgia 1587

Carolus Clusius (1588): *Papas Peruanum*

POTAATTI

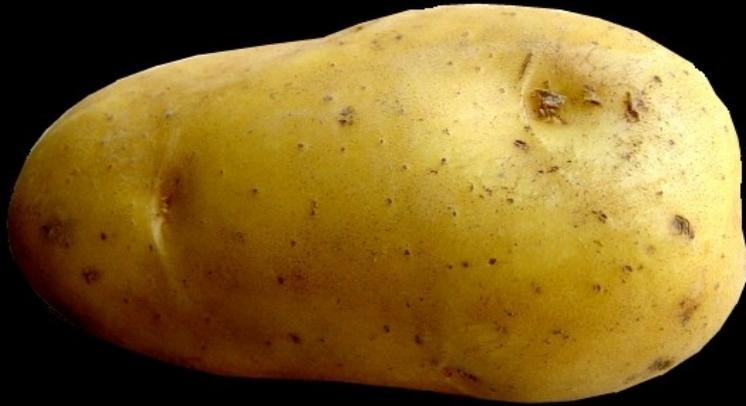

< *batata* (taino)

< *papa* (ketsua)

“Described in 1553, under the name *papas*, in the *Cronica de Peru* of Pedro Cieza, cap. xl, 35. Introduced into Spain, it is said, from Quito, soon after 1580, and thence, c1585, into Italy; in 1587 grown at Mons in Hainault, whence in 1588 two tubers were obtained and grown by the botanist Clusius, Keeper of the Botanical Garden to Maximilian II; described by him as *Papas Peruanum*. Soon grown in other botanic gardens, as at Breslau in 1590. The plant may have been brought independently to England, where Gerarde had it growing in 1596; but he was in error in his statement that he obtained it from Virginia (whence the erroneous name *Virginia Potatoes*, long kept up by English writers); for the plant is not a native of Virginia, and was not cultivated there in 16th c. In 1693 its introduction into Ireland was attributed to Sir Walter Raleigh ‘after his return from Virginia’ (where he never was); but no contemporary statement associating Raleigh's name with the potato has been found.” (OED)

POTAATTI

“potatoesten istuttamisen muoto”
(1729)

“potatin caali”
(Alm 1776)

peruna

Solanum tuberosum

Kristfrid Ganander: *Nytt
finskt lexicon* (1787)

< *jordpäron*

< *pärün / peerun*

(< *pira* [vulgaarilatina])

pottu – potaatti (1700-l.)

< *potato* (< ru < en < esp)

< *batata* < taino

*Kulttuurinen
merkitys*

potaatti

potatti

potaati

poteeti

potjetti

putaatti

putietti

pottu

potu

potto

poto

potti

pota

putti

potas

potes

poteri

potakka

potokka

potikka

potko

< tuber / truffle (tryffeli)

aragonian *trunfa*

saksan *Kartoffel* & venäjän картофель (kartofel)

< italian *tartufolo* < latinan *terrae tuber*

< “maaomena”

hollannin *aardappel*

länsifriisin *ierdappel*~*earpel*~*ierpel*~*jirpel*~*ierappel*

ranskan *pomme de terre*

baskin *lursagarra*

< “maapäärynä”

bosnian *krompir* (< saksan *Grundbirne*)

ruotsin *jordpäron* & suomen *peruna*

lombardi:

pòm da tèra

tartúfolà

patàta

oksitaani:

trifa, trifòla, tripola, trofla, tròfla, truefla, trufa, trufe, truha,
tura, turra, tofla, trefa, trèfa, trefla, trèfla, trefòla, tartifla,
tartifle, patana, pom de tèrra, poma ar tèrra, poma de tèrra,
pomeitèrrapoma-pòrc, pompira, mandòrra, coca

aartappel	kartul	nepla	gromper	iartapel	trèfla	krompír
Härdöpfel	πατάτα	kulka	valgomoji bulvé	irpel	trefòla	kartofel
trunfa	модамарь	krumpir	pòm da tèra	eerdaapel	trifòla	кромпир
pataca	papa	patatas	pum de tèra	potet	tripola	krompir
kartof	patata	kentang	patàta	jordeple	trufe	krumpir
kenthang	criadilla	картоф	tartúfolá	trufa	coca	kentang
бэрэңге	grillo	kartafla	burgonya	truha	Grumbeer	peruna
бұльба	patata	jarðepli	krumpli	tura	pitieta	potatis
krompir	lursagarra	patata	krumpedli	turra	pétote	patatas
patatez	pomme de terre	kenthang	krumpedli	tartifla	peu'n terre	бэрэңге
түмһэн	patate	patatas	kompér	tartifle	ziemniak	картүф
patatera	ierdappel	картон	kolompír	patana	batata	картук
trumfera	earpel	kiazi cha kizungu	korompér	mandòrra	batata-inglesa	картошка
creïllera	ierpel	kiazi ulaya	krompér	pompira	batatinha	pateta
pataquera	jirpel	kiazi mviringo	grulya	poma de tèrra	pataca	patates
lilek brambor	ierappel	mbatata	földialma	pom de tèrra	escorva	картóпля
brambor obecný	práta	картупель	svábtök	poma ar tèrra	papa	kartohk
brambor hlíznatý	préata	ponmdetè	pityóka	poma-pòrc	semilha	kartofin
romu	preáta	kartol	компирот	pomeitèrra	cartoful	khoai tây
taten	fata	qompîr	kentang	trefa	papa	petat
kartoffel	praase	kerole	huǎng-giāng-sù	trefla	картóфель	patat
Kartoffel	pataca	pulge	төмс	tròfla	хортуоппуй	bolbé
Herdöpfel	baloca	petetêz	tlalcamohtli	trofla	buđeita	boilé
Grumbeer	batata	petetîz	aardappel	tofla	patata	土豆
nímasii	castaña da terra	petete	patana	truefla	tattie	ジャガイモ
kulka	běrna	petat	patana	trifa	ľuľok zemiakový	mugulantoi
potato	nepl	kartupelis	картол	trèfa	zemiak	paslön

suomi	kaakao	suklaa
baski:	cacao	txokolate
kreikka:	κακάο kakáo	σοκολάτα sokoláta
venäjä:	какао kakao	шоколад shokolad
arabia:	الكاكاو kakao	الشوكولاته shokolatah
hindi:	कोको kōkō	चाँकलेट chakalet
kiina:	可可 kěkě	巧克力 qiǎokèlì
japani:	カカオ kakao	チョコレート chokoreeto
korea:	카카오 kakao	초콜릿 chyokolet
farsi:	کاکائو kakao	شکلات shokolaat
tamili:	கோக்கோ kokkō	சாக்லேட் cāklēṭ
khmer:	កាកាវ kakav	ស៊ុក្កាវ saukaula
ketsua:	kakau	kakau misk'i
inuvialuktun:	kuku	kuku

TUPAKKA < tabaco/tabago? < Taino

Thomas Harriot (1560–1621): *uppowoc* “tobacco”

A Briefe and True Report:

“[smoking *uppówoc*, the natives were] notably preserued
in health”

TUPAKKA

Oviedo: *Hystoria de las Indias*: (1535):

“A aquel tal instrumento con que toman el humo, o a las cañuelas que es dicho, llaman los Indios Tabaco: e no a la yerva o sueño que les toma (como pensavan algunos)” < OED

vs.

Almeida Nogueira (Rio de Janeiro, 1879) *Guarani Vocabolario*
taboca = Guaranin ‘nuuskapiippu’

vs.

Las Casas (1552) ‘tupakkarulla’ (sikari)

HURRIKAANI

Oviedo: *huracan*; Peter Martyr: *furacan*

(esp. *huracan*, v.esp. **furacan*, port. *furacã*, ital. *uracano*, ransk. *ouragan*, holl. *orkaan*, engl. *hurricane*, saks. *Hurrikan*, *Orkan*, tansk. & ru. *orkan* < OED)

< taino *hurakã* / *hodakã* ?

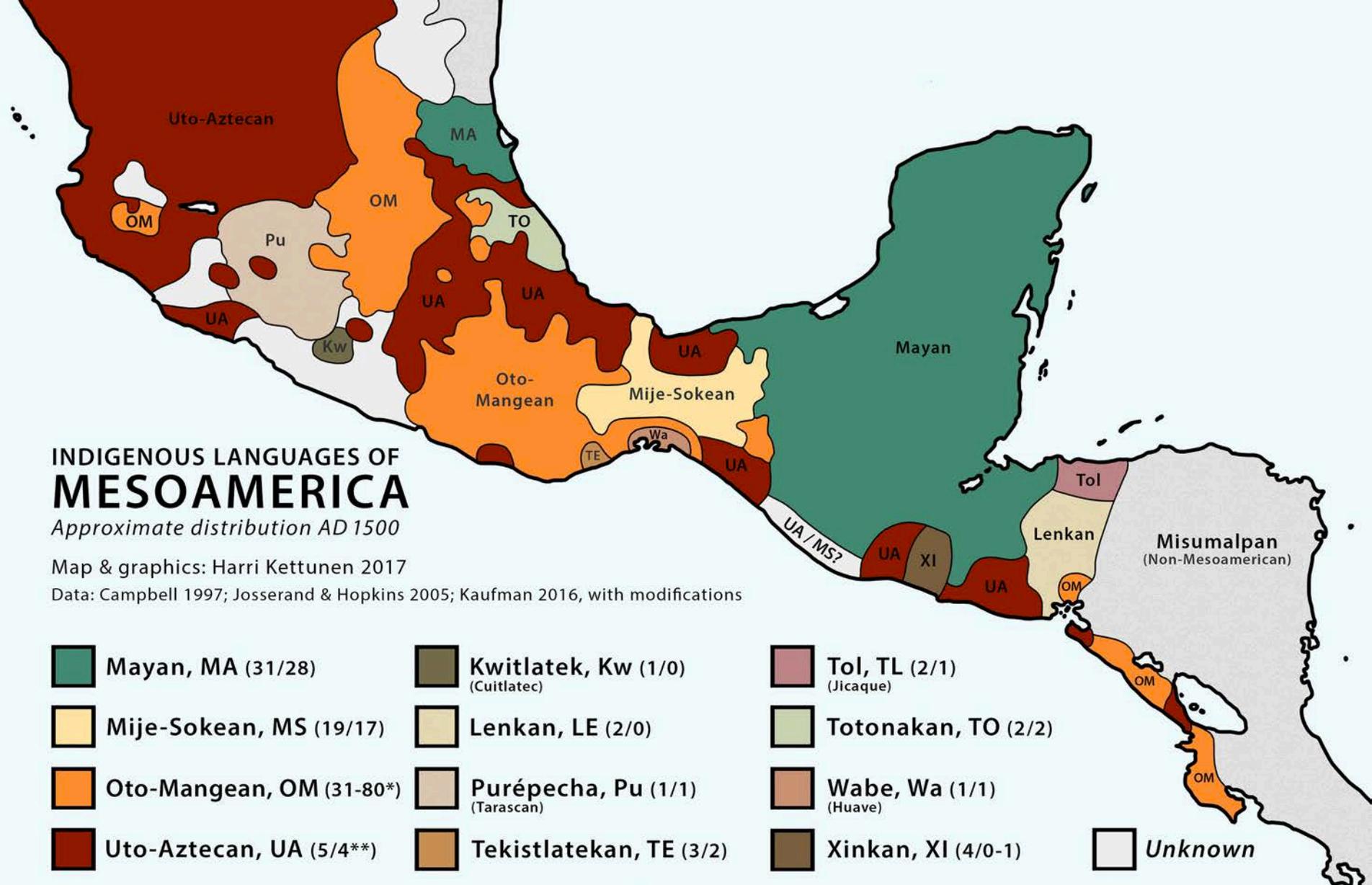
HURRIKAANI

- troopinen myrsky atlannin valtamerellä
- pyörremyrskyä asteen pahempi
- tornadon tapainen mutta pienempi
- iso aalto
- halla
- semmoi hiekka jutska mikä tulee myrskys
- hirviö, pelottava
- villi henkilö tai eläin
- raju tyyppi
- hurjastelia [sic.]
- kaahailija [< huristella?]
- on sellainen joka vallillä [sic.] yleensä sotkee
- kastike kai
- hurrikaani on ohjelma
- agentti päämaja
- Särkänniemessa [sic.] oleva laite

KANNIBAALI

- hullu, syö ihmistä
- mielisairas ihminen
- pelottava sellanen eläin tai ihminen
- ihmis-susi
- ihmis syöjä
- hirviö
- zombi
- syö saman rotuisia
- se on terroristi
- joku joka on aiheuttanut paljon tuhoa
- huume – vaarallinen
- käyttää huumeita tai myy huumeita
- nuorison päihde [< kannabis]

*Mesoamerikkalaiset
kielet*

INDIGENOUS LANGUAGES OF MESOAMERICA

Approximate distribution AD 1500

Map & graphics: Harri Kettunen 2017

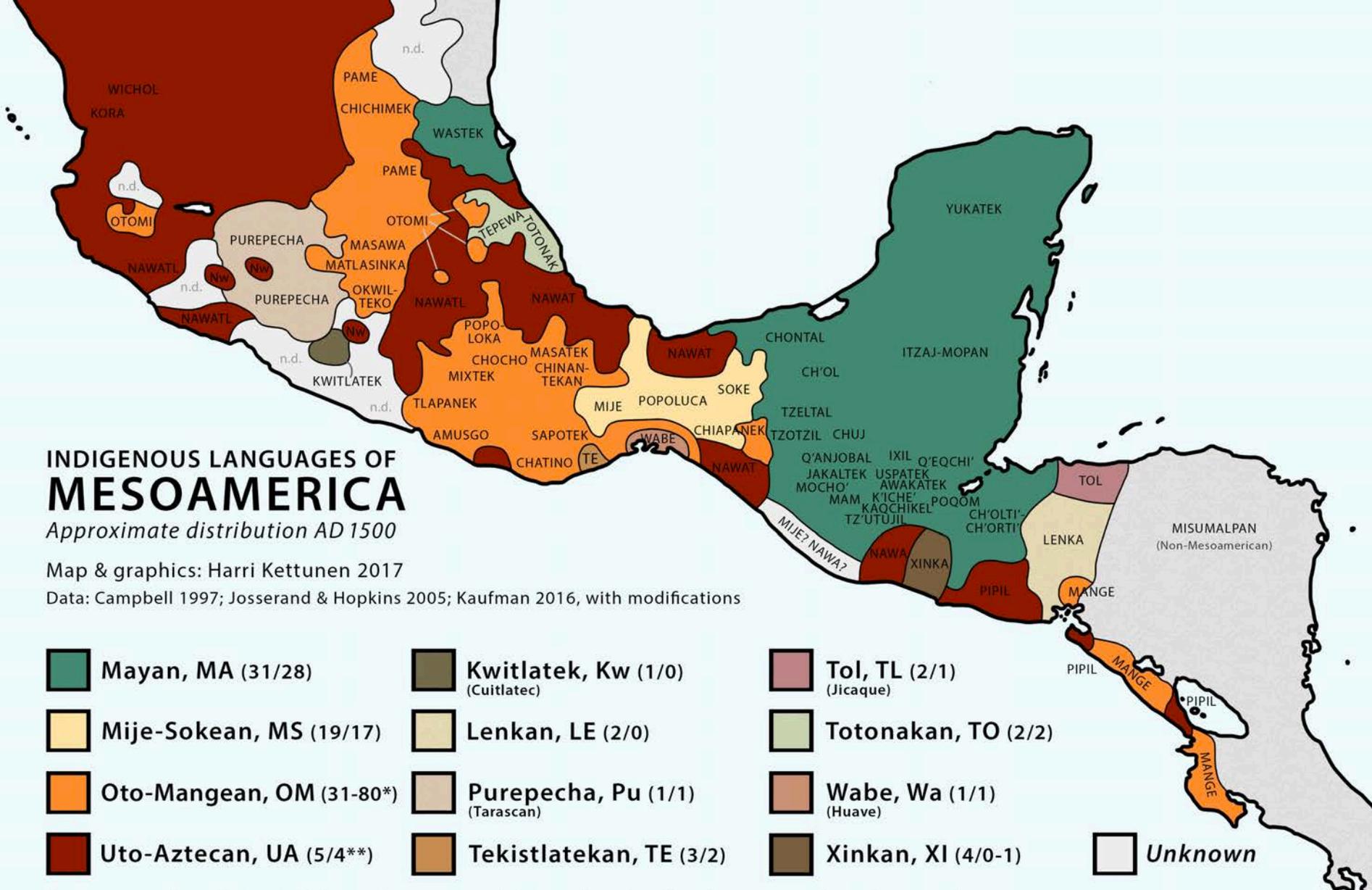
Data: Campbell 1997; Josserand & Hopkins 2005; Kaufman 2016, with modifications

 Mayan, MA (31/28)	 Kwitlatek, Kw (1/0) <small>(Cuitlatec)</small>	 Tol, TL (2/1) <small>(Jicaque)</small>
 Mije-Sokean, MS (19/17)	 Lenkan, LE (2/0)	 Totonakan, TO (2/2)
 Oto-Mangean, OM (31-80*)	 Purépecha, Pu (1/1) <small>(Tarascan)</small>	 Wabe, Wa (1/1) <small>(Huave)</small>
 Uto-Aztecan, UA (5/4**)	 Tekistlatekan, TE (3/2)	 Xinkan, XI (4/0-1)
		 Unknown

Maximum number of historically known languages and the number of modern languages indicated in parentheses.

*) The number of Oto-Mangean languages varies between sources. According to Campbell (1997: 158), the estimated number of languages in the Zapotec complex is between 6 and 55. Four known languages in the Oto-Mangean family have become extinct.

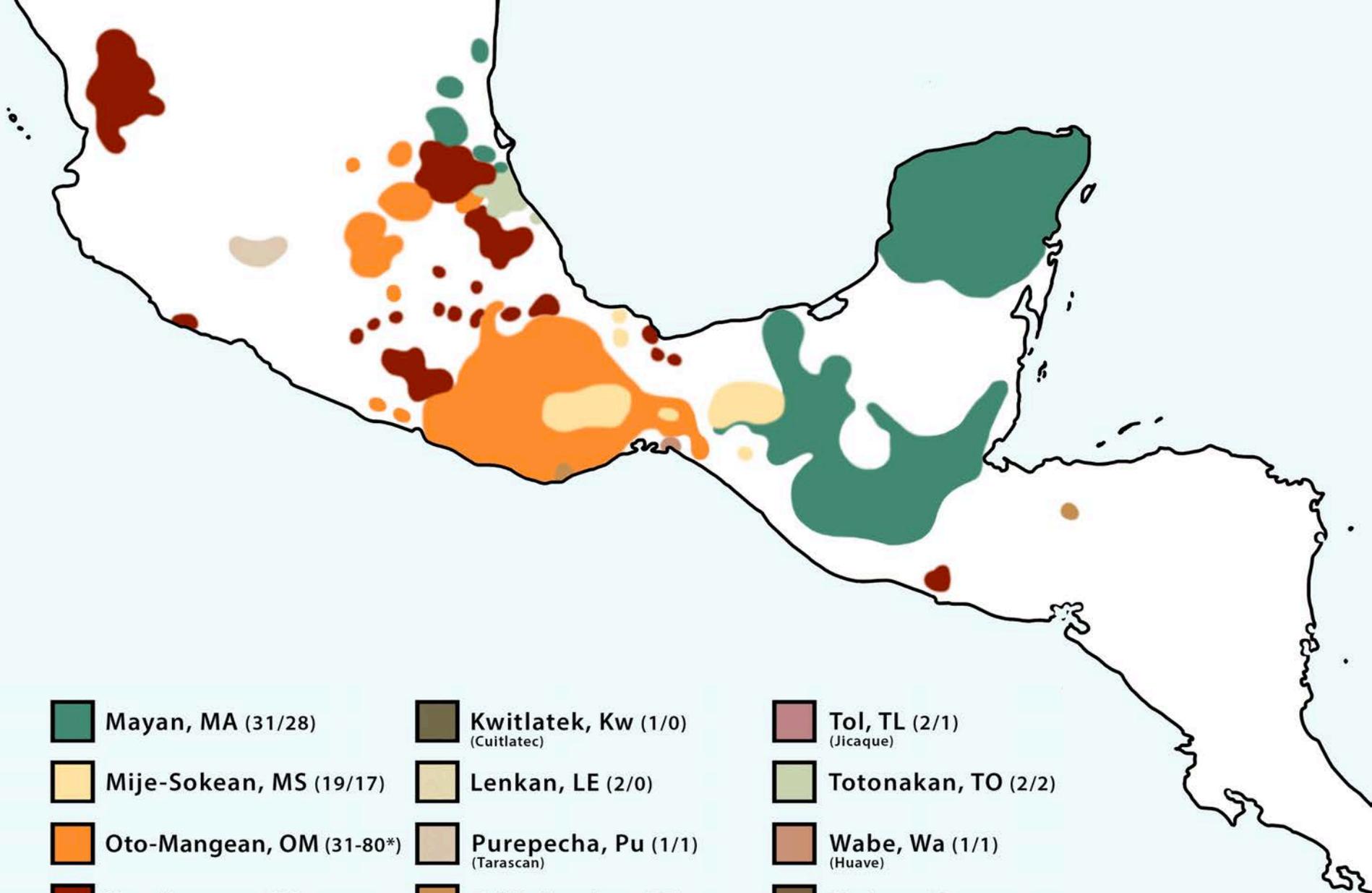
***) The number is based on Uto-Aztecan languages spoken in Mesoamerica, belonging to the Corachol-Aztecan branch.

Maximum number of historically known languages and the number of modern languages indicated in parentheses.

*) The number of Oto-Mangean languages varies between sources. According to Campbell (1997: 158), the estimated number of languages in the Zapotec complex is between 6 and 55. Four known languages in the Oto-Mangean family have become extinct.

**) The number is based on Uto-Aztecan languages spoken in Mesoamerica, belonging to the Corachol-Aztecan branch.

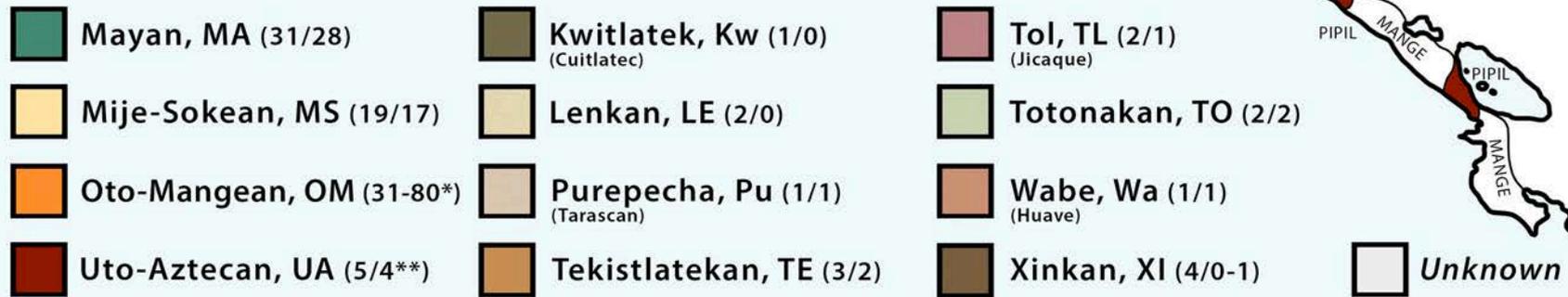
Uto-Aztecán

INDIGENOUS LANGUAGES OF MESOAMERICA

Approximate distribution AD 1500

Map & graphics: Harri Kettunen 2017

Data: Campbell 1997, Josserand & Hopkins 2005, Kaufman 2016

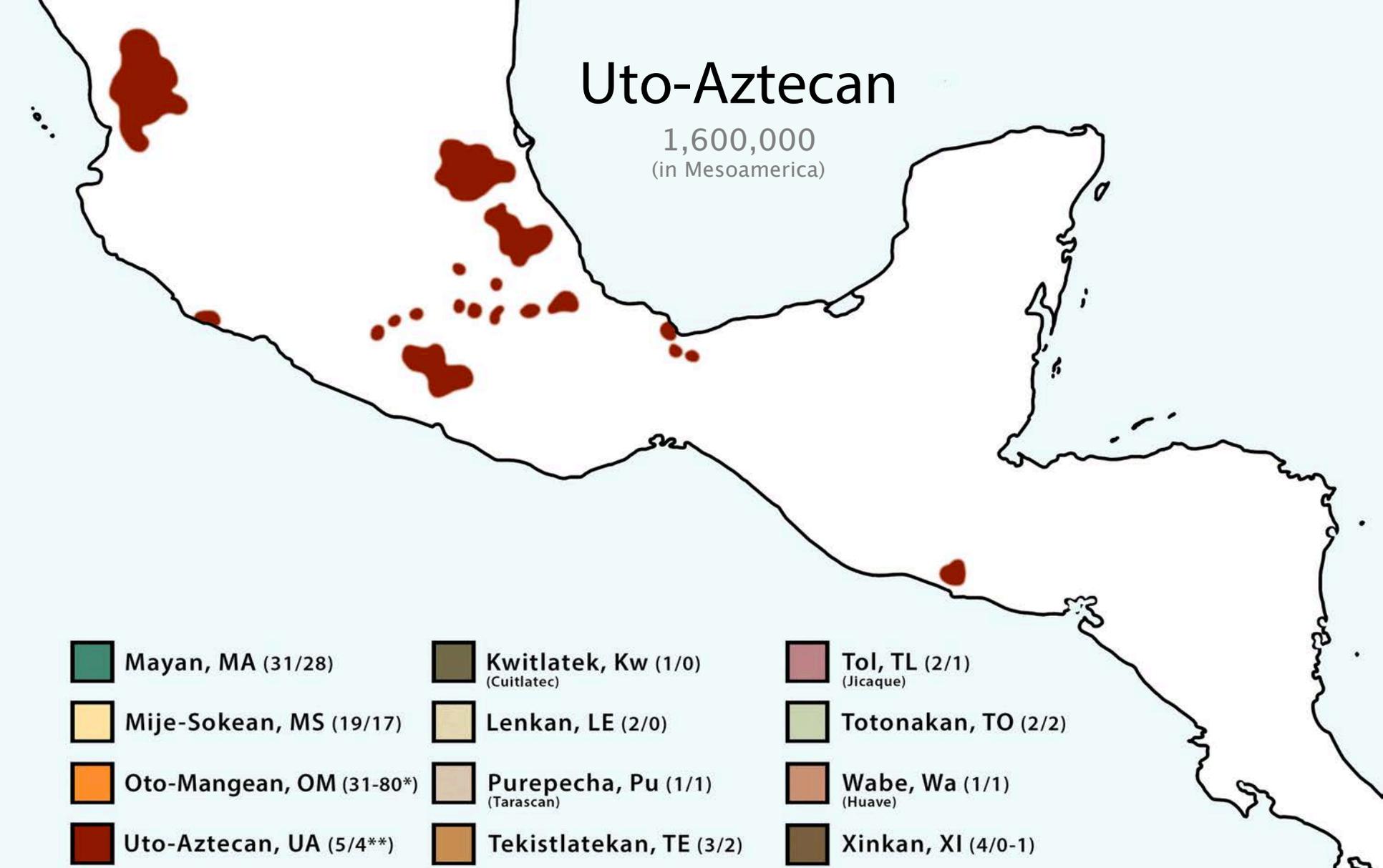
Maximum number of historically known languages and the number of modern languages indicated in parentheses.

*) The number of Oto-Mangean languages varies between sources. According to Campbell (1997: 158), the estimated number of languages in the Zapotec complex is between 6 and 55. Four known languages in the Oto-Mangean family have become extinct.

**) The number is based on Uto-Aztecán languages spoken in Mesoamerica, belonging to the Corachol-Aztecán branch.

Uto-Aztecan

1,600,000
(in Mesoamerica)

 Mayan, MA (31/28)	 Kwitlatek, Kw (1/0) (Cuitlatec)	 Tol, TL (2/1) (Jicaque)
 Mije-Sokean, MS (19/17)	 Lenkan, LE (2/0)	 Totonakan, TO (2/2)
 Oto-Mangean, OM (31-80*)	 Purepecha, Pu (1/1) (Tarascan)	 Wabe, Wa (1/1) (Huave)
 Uto-Aztecan, UA (5/4**)	 Tekistlatekan, TE (3/2)	 Xinkan, XI (4/0-1)

Maximum number of historically known languages and the number of modern languages indicated in parentheses.

*) The number of Oto-Mangean languages varies between sources. According to Campbell (1997: 158), the estimated number of languages in the Zapotec complex is between 6 and 55. Four known languages in the Oto-Mangean family have become extinct.

***) The number is based on Uto-Aztecan languages spoken in Mesoamerica, belonging to the Corachol-Aztecan branch.

Nahuatl

Lainasanoja
nahuatlista suomeen:

avokado

chia

chihuahua

chili

chipotle

guacamole

jalapeno

kaakao

kojootti

mezcal

oselotti

suklaa

tequila

tomaatti

Lainasanoja nahuatlista espanjaan:

acahual	chicozapote	hule	pinole
achiote	chihuahua	jalapeño	pizote
aguachile	chilate	jícara	pulque
aguisote	chili	jitomate	pupusa
apapacho	chipotle	mapache	quetzal
atlatl	chocolate	mesquite	sapote
atole	comal	metate	tamale
avocado	copal	mezcal	tecolote
ayate	coyote	milpa	temazcal
ayote	cuate	mole	tepezcuintle
cacahuate	ejote	nance	tequila
cacao	elote	nixtamal	tiza
camote	epazote	nopal	tlapololote
cayote	guacamole	nostle	tomate
chayote	guacamote	ocelot	tuza
chia	guajolote	papalote	zopilote
chicle	huachinango	peyote	jne.

Diccionario del Náhuatl

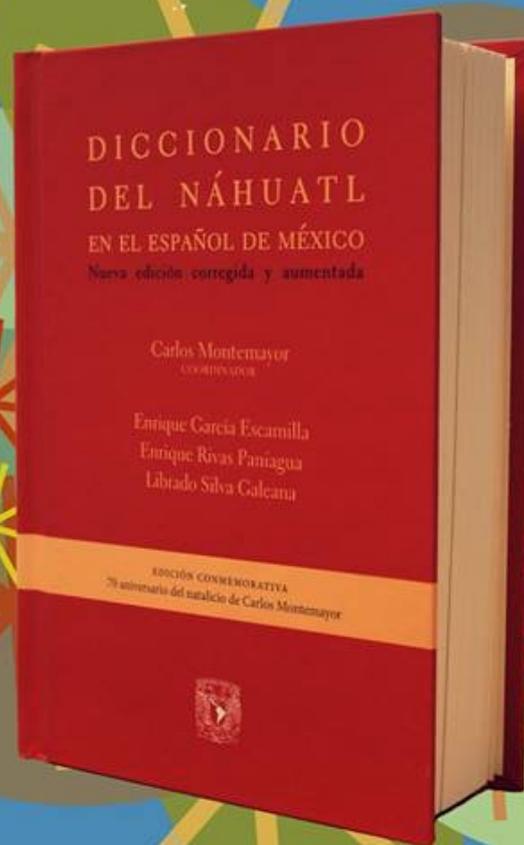
En el Español de México

3° Edición conmemorativa, corregida y aumentada

2600
nahuatlismos

105 nombres
personales en
Náhuatl

138 figuras
poéticas poéticas
del Náhuatl
clásico

232 voces
relacionadas con
la herbolaria

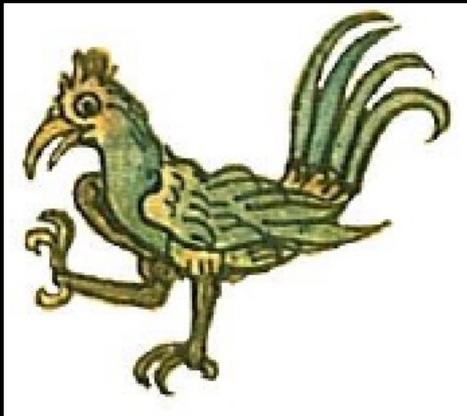
1000
toponimias

498 frases y
refranes
derivados de 148
voces de origen
Náhuatl

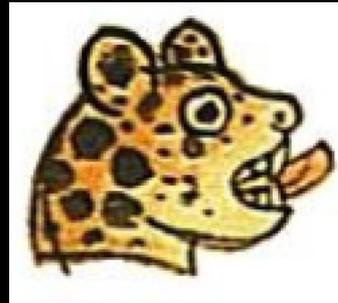

DIVERSIDAD CULTURAL E INTERCULTURALIDAD
PROGRAMA UNIVERSITARIO

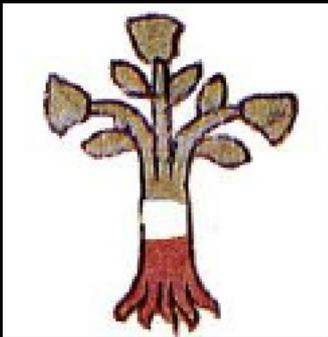
KETZAL
ketzal-li
'quetzal'

OSELO
ōsēlō-tl
'jaguaari'

KOYO
koyō-tl
'kojootti'

AWAKA
āwaka-tl
'avokado'

CHIL
chīl-li
'chili'

KAKAWA
kakawa-tl
'kaakao'

TOMA
toma-tl
'tomaatti'

chocolate < chocolātl < ?

“(Etim. disc.; cf. náhuatl *xocoatl*, de *xoco*, amargo, y *atl*, agua)”

(< *Real Academia Española*)

Alonso de Molina (1555, 1571): ---

B. de Sahagún (1558-1561; 1577): ---

Fco. Hernández (c.1580): *chocóllatl*

José de Acosta (1590): *chocolate*

Horacio Carocho (1645): ---

Fco. Clavijero (c.1780): *chocolate*

Cacauatl. bebida de cacao.

Cacauaca. ni. tener grande templaçã y calor en el cuerpo. Pre. onicacauacac.

Cacauacentli. maçorca o piña de cacao.

Cacauachichua. ni. contrahazer el cacao para engañar. Pre. onicacauachichuh.

Cacuaniliztli. fama o rumor de nueuas.

Cacauapinolli. bebida de cacao; o la harina del.

Cacauapoçonallotl. espuma de cacao.

Cacuaquiliztli, destemplaçã del cuerpo o calentura.

Cacauatl grano de cacao.

chocolate < chocolātl < ?

~~“(Etim. disc.; cf. náhuatl xocoatl,
de xoco, amargo, y atl, agua)”~~

~~(< *Real Academia Española*)~~

Alonso de Molina (1555, 1571): ---

B. de Sahagún (1558-1561; 1577): ---

Fco. Hernández (c.1580): *chocóllatl*

José de Acosta (1590): *chocolate*

Horacio Carocho (1645): ---

Fco. Clavijero (c.1780): *chocolate*

Cacauaatl. bebida de cacao.

Cacauaca. ni. tener grande templaçã y calor en
el cuerpo. Prete. onicacauacac.

Cacauacentli. maçorca o piña de cacao.

Cacauachichhua. ni. contrahazer el cacao para
engañar. Pre. onicacauachichih.

Cacuaniliztli. fama o rumor de nueuas.

Cacauapinolli. bebida de cacao; o la harina del.

Cacauapoçonallotl. espuma de cacao.

Cacauaquiliztli, destemplaçã del cuerpo o ca-
lentura.

Cacauatl grano de cacao.

suklaa < chocolate < chocolātl < ?

Todas las variedades son de la misma naturaleza y sirven para los mismos usos, aunque la última sirve mejor para bebidas en tanto que las otras son más propias y cómodas para monedas. [...] La tercera especie de bebida, llamada *chocóllatl*, se prepara con granos de *póchotl* y de *cacáhoatl* en igual cantidad, y dicen que engorda extraordinariamente si se usa con frecuencia; molidos unos y otros granos se echan en una vasija y se agitan con un batidor de madera hasta que sobrenada la parte grasosa y de naturaleza aérea, que separan y ponen aparte, mezclando al resto un puñado del antes dicho grano indio ablandado; cuando ya está lista la bebida para tomarse, mezclan de nuevo la parte grasosa que habían separado y la toman al fin tibia; la administran también con gran provecho a los tísicos, consumidos y extenuados.

Francisco Hernández de Toledo (c.1580): *Historia Natural de la Nueva España*,
Libro 6, Capítulo LXXXVII: Del Cacahoaquáhuitl o árbol del cacao

yutal kakaw

²ka-wa
kakaw
'kaakao'

CASPARI BAUHINI

Viri Clariss.

Π Ι Ν Α Ε

THEATRUM
BOTANICUM

sive

I N D E X

IN THEOPHRASTI DIOSCORIDIS

PLINII ET BOTANICORVM

qui à seculo scripserunt

O P E R A

PLANTARVM CIRCA SEX MILLIVM

AB IPSIS EXHIBITARVM

N O M I N A

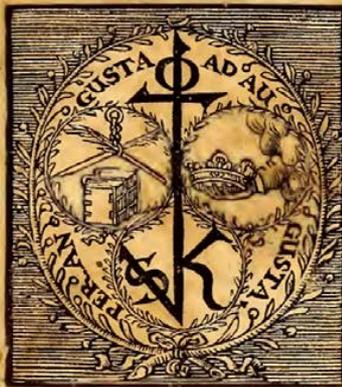
cum earundem Synonymijs & differentijs
methodice

secundum genera & species proponens.

OPVS XL. ANNORVM

summo opere expetitum

ad Autoris autographum recensitum.

BASILEÆ

IMPENSIS JOANNIS REGIS

clō lbc LXXL

in sua historia. Sic Gesner. meminit Amygdali-
nucis rotundas ferentis. Nunc dulces habemus
duplices, vel duro, vel molliore putamine.

II. Amygdalus sylvestris.

Amygdalus syl. in sepib. Tripolitanis, Rauvv.

III. Amygdalus Peruana.

Fructus exoticus Hispalensis 2. Clus. ex. l. 2. c. 18.

IV. Amygdalæ Guyanenses, Clus. ex. l. 2. c. 6.

V. Amygdalo similis fructus Peruanus fu-
scus vel spadiceus, linea candida.

Fructus peregrinus 9. sive Pepitas del Peru, id
est, acini Peruiiani, Clus. ex. l. 2. c. 30.

Fructus peregrinus 9. in tab. 3. Lugd. Tab. Ger.

VI. Amygdalis similis Guatimalensis.

Avellana Mexiocana, cujus fructum indigenæ

Cacao appellant, quæ Palmarum naturam ob-
tinet, Guiland. pap.

Cacavate Benzoni, Lug. In. oc. p. 5. vel l. 2. c. 16. 17.

Cacao, Jos. Acofte, vel Ind. Occid. par. 9. l. 4. c. 22.

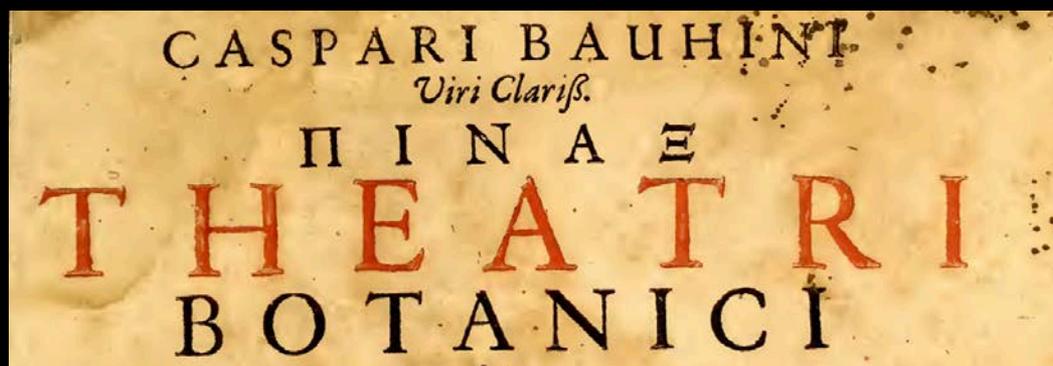
Clus. ex. Lugd. Tab.

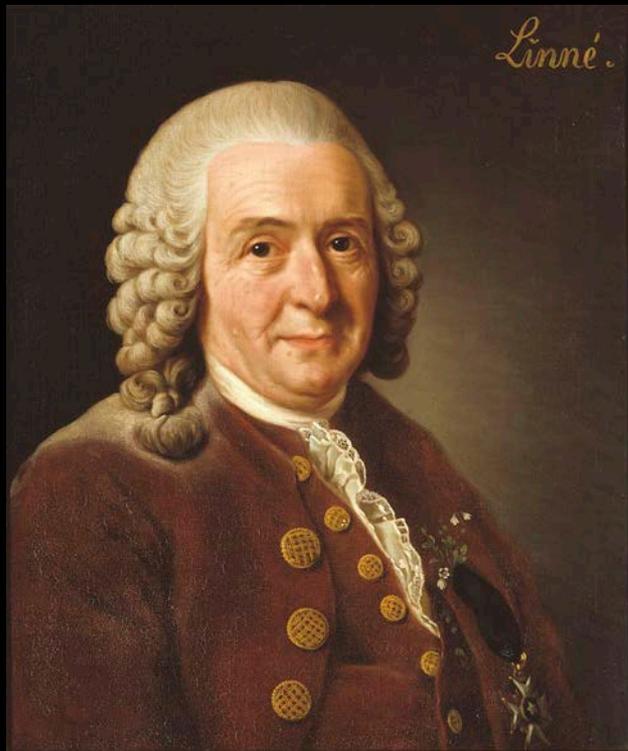
Fructus siliquis inclusus Amygdalarum spe-
ciem refert, cujus integræ naves plenæ ex Gua-
timala afferuntur: cum hac in nova Hispania
mercatores negotiantur, cum ipsi monetæ ū-
sum præbeat & eleemosynæ loco pauperibus
distribuant: quare per universam Americam
multi usus: imò ex eo potum conficiunt quem
quem Chocolate nuncupant: Benzoni, Lugd.

VII. Amzgdalis similis cortice spinoso.

Amygdalæ ex Andes: par. 4. Ind. Occ. l. 4. c. 26.

Gaspard Bauhin: *Pinax Theatri Botanici* (1623)

θεος + βρῶμα

CAROLI LINNÆI
S:Æ REGIÆ M:ITIS SVETIÆ ARCHIATRI; MEDIC. & BOTAN.
PROFESS. UPSAL; EQUITIS DE STELLA POLARI;
**SPECIES
PLANTARUM,**

EXHIBENTES
PLANTAS RITE COGNITAS,

AD
GENERA RELATAS,
CUM

DIFFERENTIIS SPECIFICIS,
NOMINIBUS TRIVIALIBUS,
SYNONYMIS SELECTIS,
LOCIS NATALIBUS,

SECUNDUM
SYSTEMA SEXUALE
DIGESTAS.

TOMUS II.

Cum Privilegio S. R. M:itæ Suetiæ & S. R. M:itæ Poloniae ac Electoratus Saxon.

HOLMIÆ,
IMPENSIS LAURENTII SALVII.
1753.

*Classis XVIII.***POLYADELPHIA.***PENTANDRIA,*

THEOBROMA.

1. THEOBROMA foliis integerrimis. *Hort. cliff.* 397.
Mat. med. 364.*Cacao. Clus. exot.* 55. *Sloan. jam.* 134. *hist.* 2. p.
15. t. 160. *Mer. surin.* 26. t. 26. *Geoffr. mat.* 409.
Catesb. car. 3. p. 6. t. 6.*Arbor cacavifera americana. Pluk. alm.* 40. t. 268. f. 3.*Amygdalis similis guatimalensis. Baub. pin.* 442.*Habitat in America meridionali, Antillis. h*

Carolus Linnaeus (Carl von Linné) 1753:

Species Plantarum. Tomus II.

CHILI

chili

Capsicum annuum

< nahuatl *chilli*

suomen 'chili': < 1960s 'turkinpippuri'
(Kristfrid Ganander 1787)

cayenne*

< tupi-guarani *kyinha*

jalapeño

< Jalapa < Xalapan < *xalli* "hiekkä"
+ *atl* "vesi" + *-pan* "paikka"

chipotle

< nahuatl *chilli* + *pōctli* "savu"

*) Engl. Guinea spice, cow-horn pepper, red hot chili pepper, aleva, bird pepper & red pepper.

TOMAATTI

toma-tl pl: *-meh* tomato / cierta fruta que sirve de agraz en los guisados o salsas [...] In general, unmodified *toma-tl* refers to the green husk tomato.

xitoma-tl pl: *-meh* large red or yellow tomato (as contrasted with the green husk tomato) / tomates grandes colorados, amarillos, y blancos (M), jitomate (T)

Karttunen 1983: An Analytical Dictionary of Nahuatl

TOMATE

JITOMATE

TOMATILLO

Meksiko:

jitomate

< nahuatl *xītomatl*
= *Solanum lycopersicum*
= 'tomato' / 'tomaatti'

tomate

< nahuatl *tomatl*
= *Physalis ixocarpa*
= 'tomatillo', engl. 'husk
tomato', esp. 'tomate verde'

GUACAMOLE

guacamole

< nahuatl

āhuacamōlli

(*āwakamōlli*)

< *āhuaca*- “avokado”
& *mōlli* “kastike”

Mayakielet

Chaya (*Cnidoscolus aconitifolius*)

Photo: Frank Vincentz
(https://en.wikipedia.org/wiki/Cnidoscolus_aconitifolius#/media/File:Cnidoscolus_chayamansa2_ies.jpg)

chaya < *chay*
cenote < *tz'onot*
sisal < Sisal < *sis-al*

sikari?? < *sik'* / *sik'al* / *sik'ar*

Cenote Oxman, Valladolid

<https://www.thecrowdedplanet.com/best-cenotes-valladolid>

Sisalagaave (*Agave sisalana*)

Photo: Sheldon Navie (Source: [https://keys.lucidcentral.org/keys/v3/eafrinet/weeds/key/weeds/Media/Html/Agave_sisalana_\(Sisal\).htm](https://keys.lucidcentral.org/keys/v3/eafrinet/weeds/key/weeds/Media/Html/Agave_sisalana_(Sisal).htm))

Madrid Codex, p.88b

*Eteläamerikkalaiset
kielet*

Tupi

Tupikielisiä lainasanoja suomessa

aguti

ananas

ara (papukaija)

capybara

cashew

cayenne (pippuri)

coati

guarana

jaguaari

jaguarundi

maniokki

margay

paka

para (pähkinä)

petunia

piraija

tapioka

tapiiri

tukaani

JAGUAARI

JAGUAARI

Panthera onca

< tupi yawar / jawar / îagûara “villipeto”

(> portugalin ‘jaguar’)

JAGUAARI

Jaguarate - Vikipetã

https://gn.wikipedia.org/wiki/Jaguarate Lukija

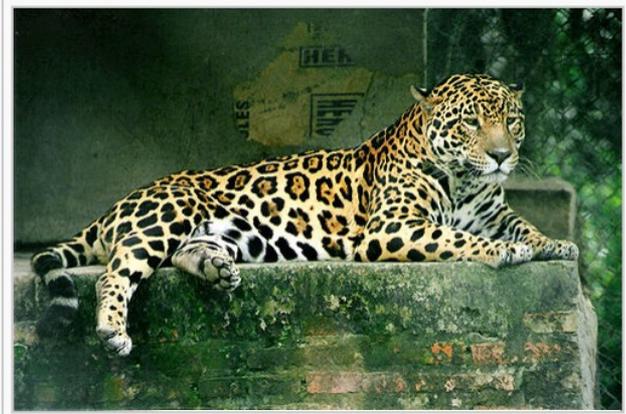
add Webmail Helsinki Apple Google Maps YouTube Wikipedia Uutiset Suositut iCloud

No has iniciado sesión [Discusión](#) [Contribuciones](#) [Crear una cuenta](#) [Acceder](#)

Kuatiahai **Myangekõi** Moñe'ẽ [Jehaijey](#) [Editar código](#) Más

Jaguarate

Jaguarate mymba yvyamérikapegua.

Jaguarate Argentina-pe

Imprimir/exportar

- [Crear un libro](#)
- [Descargar como PDF](#)
- [Osẽma haguãicha](#)

Ñemohenda: [Okambúva](#)

JAGUAARI

- Ape
- Tekohapegua
- Aḡagua
- Oñemoambue pyahúva
- Kuatiarogue oñembosako'íva
- Pytyvõhára
- Me'ë rei

- Imprimir/exportar
- Crear un libro
- Descargar como PDF
- Osäma haguáicha

- Otros proyectos
- Wikimedia Commons
- Wikispecies

- Tembiporu
- Oñembojajukuaáva ko'ápe
- Moambue ohóva hese
- Tojehupi jehai'aty
- Kuatiarogue hekoichíva
- Mbojokuaa pyta
- Información de la página
- Elemento de Wikidata
- Hecha py'yi

- Ambue ñe'ë
- Анҕусуоа
- Acèh
- Afrikaans

Kuatiahari **Myangekõi** Moñe'ë **Jehaijey** **Editar código** **Hecha tembiasakue**

Jagua

Jagua (*Canis lupus familiaris*)^{[1][2][3]} ha'e peteĩ mymba **okambúva** ha **so'o'uha** oñemohendáva **juehepehẽ** umi **jaguapehẽ** imbytépe, hina peteĩ **jaguaru** juehegua'í (*Canis lupus*). Peteĩ ñehesa'yijo osẽ akue ku kuatiari rembikuaáva héraha *Nature*-pe omohechauka yvypóra osaito jaguarúpe ha omoambue hete ha heko,^[4] ha upe guive jagua okarukuaa heta mba'e ha heko oikoéva.^[5] Opaichagua ituchakue, ijysaja ha hague irrásare (jagua ñemoñangáre). Ijapysa ha itĩ mbarete niko, ha itĩre oñandu porãve mba'ekuéra ijerére. Umi rrása michĩ oguereko árarekove 20 arykue, oñeñangarekoporãro hese, ha umi rrása ambuéva oguereko árarekove 10 gotyo 15 arykue.

Oiko amo 800 jagua irrása kuéra, opaichagua ituchakue, hete ha heko, oguereko avei opaichagua **sa'y** ha **hague**. Jagua niko oikove porã **yvypóra** ndive ha upévare ojepuru heta jagua oñemoirũa, ñangarekohára, omba'apohára, ogueraháva yvypóra ha mba'ekuéra **yrypy'äre**, tymba'apiha, ñañihára, osãmyhy'áva umíva ndohecháiva ha oĩ avei umi jagua rerekua omboguataporáva ovecha ha vaka kuéra. Ary 2001 jave, ojeipapami oiko amo 400.000.000 jagua opa yvy apére.^[6]

Mandu'apy [jehaijey | editar código]

- ↑ Dewey, T. and S. Bhagat (2002). «*Canis lupus familiaris*» (en ingyterrañe'ë). Animal Diversity Web.
- ↑ Wilson, D. E. & Reeder, D. M.. «*Mammal Species of the World (3ª ed.)*» (en ingyterrañe'ë). Bucknell Univesity. Consultado el 21 de enero de 2009.
- ↑ ION -Index to Organism Name
- ↑ «The genomic signature of dog domestication reveals adaptation to a starch-rich diet». *Nature* (495): pp. 360–364. 11 de diciembre de 2012. doi:10.1038/nature11837.
- ↑ Revista Nature (23 de enero de 2013). «The genomic signature of dog domestication reveals adaptation to a starch-rich diet» (en inglés). Consultado el 14 de mayo de 2013. «*We identify candidate mutations in key genes and provide functional support for an increased starch digestion in dogs relative to wolves.*»
- ↑ *Dogs: a Startling New Understanding of Canine Origin, Behavior and Evolution*. New York: Scribner. 2001. p. 352. ISBN 0-684-85530-5.

Joaju [jehaijey | editar código]

- Wikimedia Commons oguereko ta'anga **Jagua** rehegua.
- Wikiquote oguereko ñe'ẽjoapy herakuã **perros** sobre.
- Wikispecies oguereko peteĩ kuatiarogue **Jagua**rehegua.
- Wikcionario oguereko ñemosakãite **perro**gua.

Jagua

Jagua jepuru ko'ága.

Tekovekuaty ñemohenda

Tavetã:	Animalia
Pehẽ'a:	Chordata
Pehẽ'aguy:	Vertebrata
Jueheguasã:	Mammalia
Subclase:	Theria
Jueheguasãmi:	Eutheria
Tekovety:	Carnivora
Tekovetyguy:	Caniformia
Juehepehẽ:	Canidae
Jueheguaty:	<i>Canis</i>
Juehegua:	<i>Canis lupus</i>
Subespecie:	<i>C. lupus familiaris</i>

Omboheroapyva *Canis lupus familiaris*

JAGUAARI

Panthera onca

< tupi *yawar / jawar / yaguar*
/ *îagûara* “villipeto”

TAPIIRI

Tapirus spp.

< tupi *tapir*
Huom: *tapir* vs. *tapirete*

PUUMA

Puma concolor

< ketsua *puma*

COUGAR:

< tupi *susua'rana*

< guarani *guaçu ara*

Suomen kieleen 1900-luvun
alkupuolella; varhaiset muodot:
amerikanleijona, kugaari,
hopealeijona

PUUMA

- iso kissa eläin ja musta
- toiseksi nopein kissa eläin
- kissa peto pohjois-amerikassa
- musta saalistajaeläin
- vaarallinen kissaeläin
- kissaeläin ja vaatemerkki
- laukun merkki ja eläin
- eläin tai vanha nuoria miehiä ”pyydystävä” naishenkilö
- eläin, n. 40v. nainen
- kissa tai nainen
- eläin tai nainen joka on kiinnostu [sic] nuorista miehista [sic]
- eläin / nainen jolla on nuorempi mies

ara

< tupi *a'rara*

macaw*

< tupi? (OED:
macavuana)

guacamaya

< ???

*) Engl. 17th c. *machao*, 17–18 *macao*,
17–19 *maccaw*, 18 *maccau*, 18–19 *mackaw*

အာနာန

ANANAS

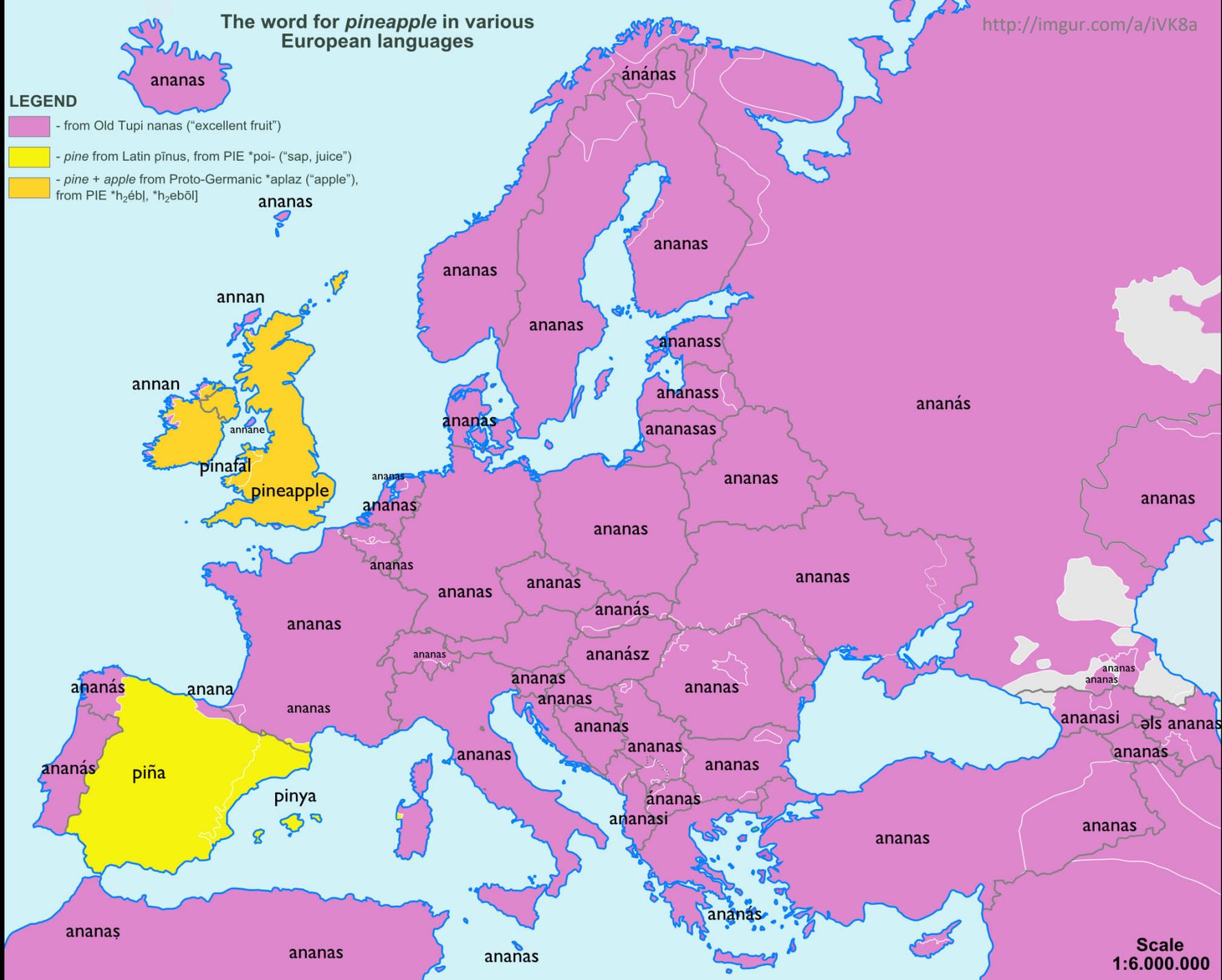

ananas آناناس ananas abacaxi
 ananas ananasi ananas chinanazi
 ananas ananass anana ananas piña ananas ananas
 ananas nanas ananas pinya 菠蘿 ananasas
 ананас ананас ananas pinya ОУНУНУ abarba
 ananas ανανάς nanas pinya txiv puv luj ananas
 ananas nanas ananas uphayinaphu ananas
 ananas ope ananas ананас ၁၆၁၆၁၆ ananas
 okwuru bekee piña anana cananaaska ananas
 ananas pîn-afal ananass နာနတ်သီး ananas
 ananas peinapole ananas trái dứa ananas
 ananas paināporo ananas pynappel ໜາກນັດ ananas
 ananas mananasi ananas ananas අන්ဘာဗီ ananas
 Ananas ananás ananas ananas ၈၈၈၈၈၈ ananas
 anann ananász ananas mananasy ananas
 ананас ananas ananas パイナップル mananasy آناناس

The word for *pineapple* in various European languages

LEGEND

- - from Old Tupi *nanas* ("excellent fruit")
- - *pine* from Latin *pīnus*, from PIE **poi-* ("sap, juice")
- - *pine* + *apple* from Proto-Germanic **aplaz* ("apple"), from PIE **h₂éb_l*, **h₂eból*

ANANAS

Ananas comosus

< tupi *nanas* “erinomainen hedelmä”

Kolumbus: “piña de Indes”

Alkuperä: Etelä-Brasilia – Paraguay

Daniel Europaeus (1853):

‘ananas-omena’

LES
SINGULARI-
TEZ DE LA FRANCE AN-
TARCTIQUE, AVTREMMENT NOM-
mée Amerique & de plusieurs Ter-
res & Isles decouvertes de no-
stre temps:

James Smart 1690

PAR F. ANDRE THEVET, NA-
TIF D'ANGOULESME.

A ANVERS.

De l'imprimerie de Christophe Plantin
à la Licorne dor.

1558.

AVEC PRIVILEGE DV ROY.

André de Thevet (1516–1590):
“Singularities of France
Antarctique” (1. painos 1557)

Ensimmäiset kuvaukset: *ananas,*
ara-papukaija, laiskiainen, tapiiri,
maniokki, tupakka

LES
SINGVLARITEZ DE LA FRANCE AN-
TARCTIQUE, AVTREMMENT NOM-
mée Amerique & de plusieurs Ter-
res & Isles decouuertes de no-
stre temps:

James Smart, 1690

PAR F. ANDRE THEVET, NA-
TIF D'ANGOULESME.

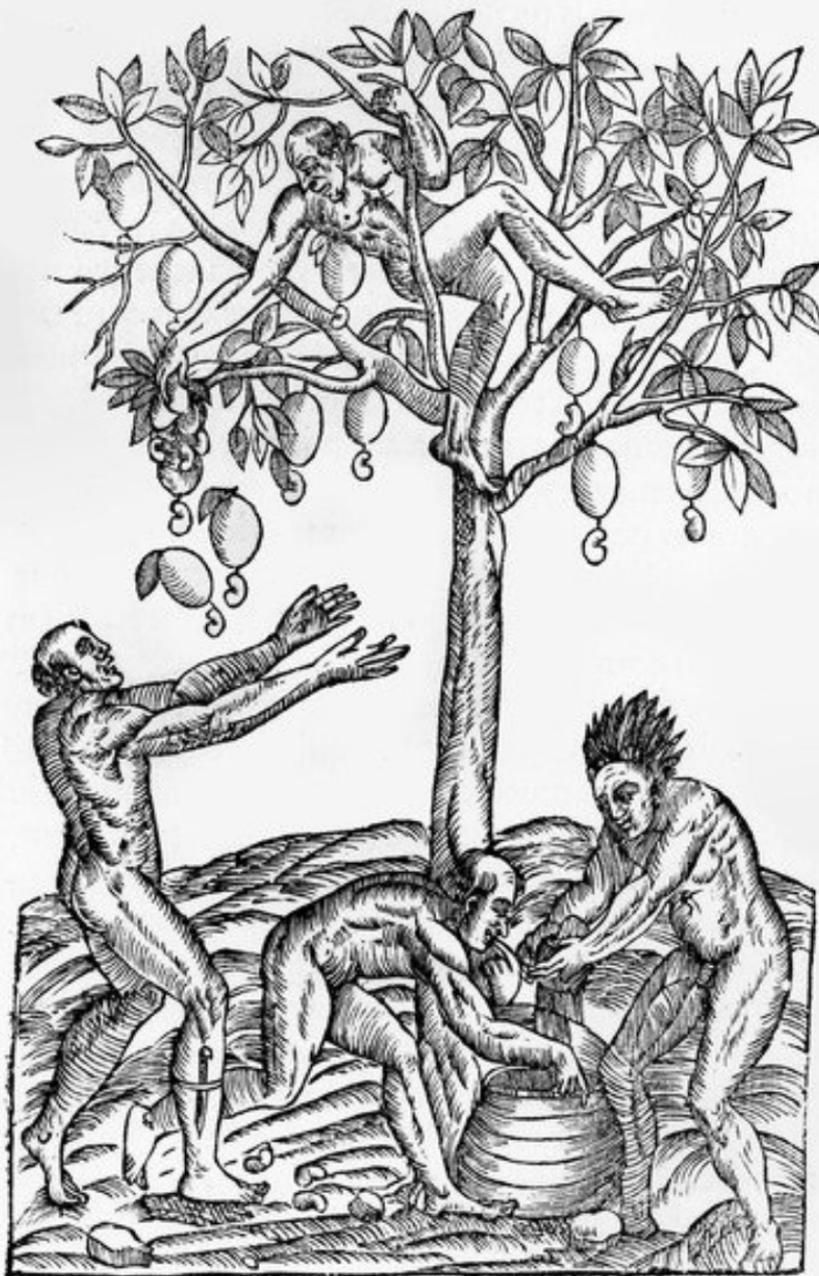
A ANVERS.

De l'imprimerie de Christophe Plantin
a la Licorne dor.

1558.

AVEC PRIVILEGE DV ROY.

LES SINGVLARITEZ

faire incisions entre les espaulles, et en tirēt quelque quantité de sang: ce qu'ils font avec vne espece d'herbe fort trenchante, ou bien avec dents de quelques bestes. Leur maniere de viure estās malades est, qu'ils ne donneront iamais à manger au patient, si premieremēt il n'en demande, & le laisseront plus tost languir vn mois. Les maladies, comme i'ay veu, n'y sont tant frequentes que par deça, encores qu'ils demeurent nuds iour et nuit: aussi ne font ils aucun excès à boire ou à manger. Premierement ils ne gouteront de fruit corrompu, qu'il ne soit iustement meur: la viande bien cuitte. Au surplus fort curieux de cognoistre les arbres & fruits, & leurs proprietés pour en vser en leurs maladies. Le fruit duquel plus cōmunement ils vsent en leurs maladies,

Maniere
de viure
des patients
& mala-
dies.

est nommé Nana, gros comme vne moyenne citrouille, fait tout autour cōme vne pomme de pin, ainsi que pourrez voir par la presente figure. Ce fruit deuiet iane en maturité, lequel est merueilleusement excellent, tant pour sa douceur que saveur, autant amoureuse que fin sucre, & plus. Il n'est possible d'en apporter par deça, sinon en confiture, car estant meur il ne se peut longuement garder. D'auantage il ne porte aucune graine: parquoy il se plante par certains petits reiets, comme vous diriez les greffes de ce país à enter. Aussi auāt qu'estre meur il est si rude à mager, qu'il vous escorche la bouche. La feuille de cest arbrisseau, quād il croist, est semblable à celle d'un large ionc. Je ne veux oublier cōme par singularité entre les maladies vne indisposition merueilleuse, q̄ leur causent certains petits vers qui leur entrēt es pieds, appelez en leur langue Tom, les quels ne sont gueres plus gros q̄ cirons; et croirois qu'ils s'engendrent & concrētent dedans ces mesmes parties, car il y en a aucunes fois telle multitude en vn endroit, qu'il se fait vne grosse tumeur comme une febue, avec douleur & demangeaison en la partie. Ce que nous est pareillement aduenü estans par delà, tellemēt que noz pieds estoient couverts de petites bossettes, ausquelles quād sont creuées l'on trouue seulement vn ver tout blanc avec quelque bouë. Et pour obuier à cela, les gens du país font certaine huile d'un fruit nommé Hiboucouhu, semblant vne date, lequel n'est bon à manger: laquelle huile ils reseruent en petits vaisseaux de fruits, nommés en leur langue Caramemo, & en frottent les parties offensées: chose propre, ainsi qu'ils affermēt, contre ces vers. Aussi s'en oignent quelquefois tout le

Nana,
fruit fort
excellēt.

Tom, et
pece de
vers.

Hibou-
couhu,
fruit &
son vsage

corps

Ketsua

KOKA

vikunja < ketsua: *wik'uña*

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/4/45/IMG_3362_edited.JPG

guanako < ketsua: *wanaku*

<http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Guanako.jpg>

laama < ketsua: *llama*

Llama overlooking Machu Picchu, Peru. Taken by Schuyler Shepherd, December 27, 2004

Source:

http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Llama%2C_peru%2C_machu_picchu.jpg

alpakka
< aimara / ketsua
alpaqa ~ allpaqa

<http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Alpaca2.jpg>

laama

eläin joka on kuin alpaka tai kameli mutta ilman kyttyrää;
kuljetus eläin amerikassa; eläin, joka jaksaa kantaa paljon; eläin
jolla on turkki aika pitkä kaula ja vähän niinku hevonen.; on
lampaan näköinen eläin; pitkäkarvainen ehkä hieman hevosta
muistuttava eläin; märehijäeläin; neljä jalkaa sylkee.; se on
räkivä eläin; kuolaava eläin; eläin joka sylkee jos suuttuu; eläin
harvinainen suomessa; aasin ja hevosen lapsi; sylkevä
tuittupää; söpö vähän niinkuin alpaka; eläin esim. Egyptissä;
Elää aasiassa

< Lainasanatutkimus, Suomi

alpakka

eläin joka sylkee; laaman tapainen eläin joka sylkee; laaman tapainen eläin, pörröinen ja iso; laaman näköinen eläin josta tehdään vaatteita; joku pukki; niin kuin kameli; kalenteri vähä niin ku; kukka; se on hopean korvaus aine; marja; saari; lintu; ravintola, baari [< kapakka?]; paikka; tunturi [<paljakka?]

guanako

eläin joka on sukua laamalle ja alpakalle; kahvi; keihäs

vikunja

se halua kaikkee; sellain joka vinkuu kaikkea; inisiä; vinkuu kimee ääni; hedelmä; viikuna; puu; lintu

kondori < *kuntur*

guano < *wanu*

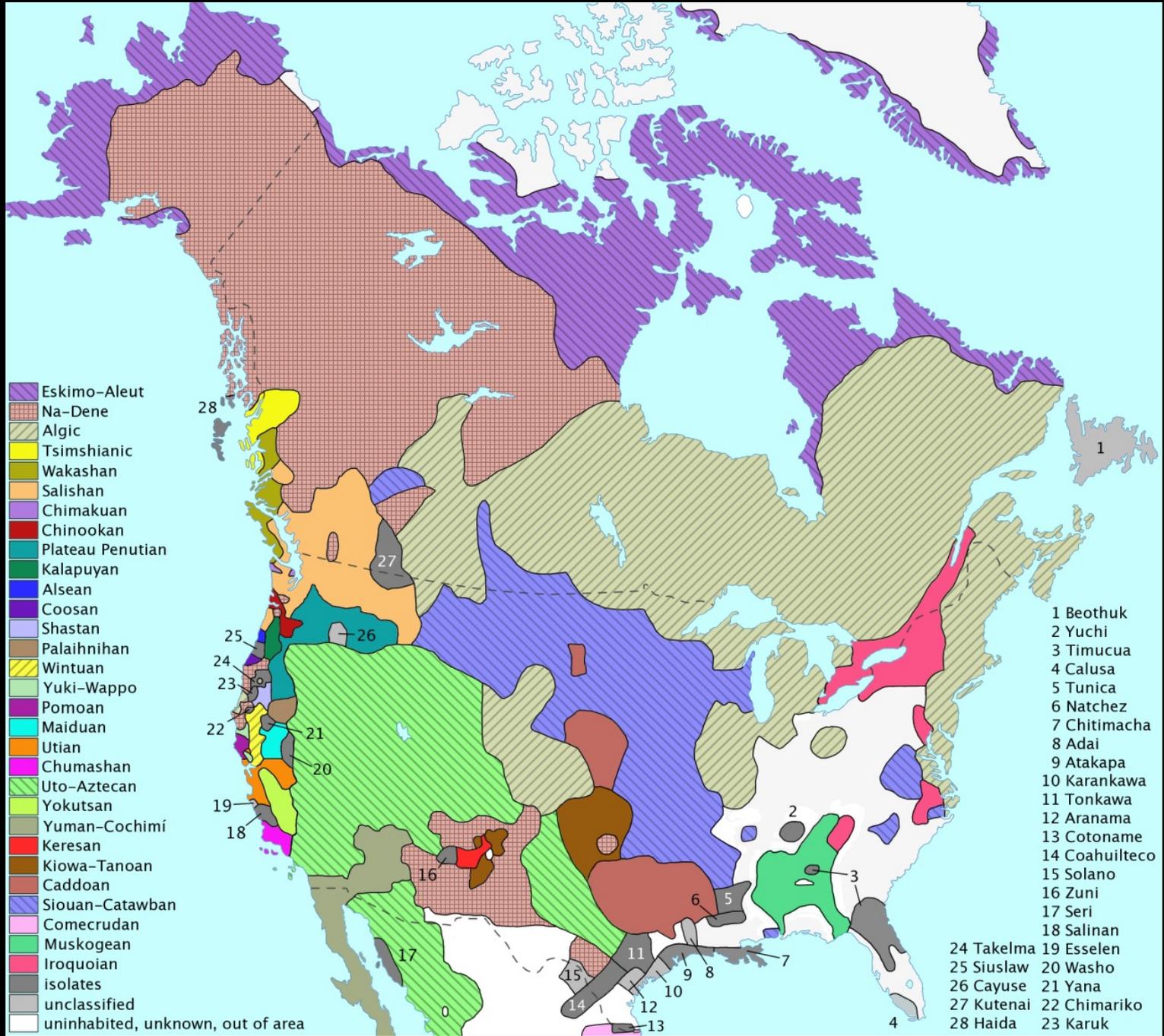
kiniini < *kinakina*

kvinoa < *kinwa*

pampa < *pampa*

*Pohjois-Amerikan
alkuperäiskielet*

Algankin-
kielet

Réserve faunique
La Vérendrye

Respectons la présence
de tous et chacun

Manadjitodan kakina kegon
netawigig kakina edashiyag

Enjoy nature in harmony
with each other

ISiq

Algonkin-kieliset lainasanat

eskimo, husky, kinkaju, karibu, manitu, moksasiini,,
opossumi, pekaani, persimoni, powwow,
tomahawk, toteemi, vapiti, wigwam

opossumi

< powhatan (John Smith [1607 & 1611]: *opassom*)

John Smith: “hath an head like a swine ... tail like a rat ... of the bigness of a cat.”

William Strachey: “beast in bigness of a pig and in taste alike”

< kanta-algonkin *wa·posw- (“valkoinen eläin”), *wa·p-aʔθemwa (“valkoinen koiramainen eläin”)

Siebert, Frank T. (1975). Resurrecting Virginia Algonquian from the Dead: The Reconstituted and Historical Phonology of Powhatan. In Crawford, James Mack (ed.) *Studies in Southeastern Indian Languages*. Athens: University of Georgia Press.

Proto-Algonquian Dictionary (<https://protoalgonquian.atlas-ling.ca>)

Virginianopossumi
(*Didelphis virginiana*)

Photo: Ronald Wittek

toteemi

Ojibwe (algonkin-kieli) *nindoodem*
“minun toteemini” & *odoodeman*
“hänen toteeminsa” (= suku,
sukulainen, sukumerkki)

Cormorant Island, British Columbia, Canada

Photo: Harri Kettunen

mokkasiini

Powhatan *mockasin* / **mahkesen*; ojibwe *makizin*; míkmaq *míkusun*
< kanta-algonkin **maxkeseni*

Photo: Harri Kettunen

mokkasiini

Powhatan *mockasin* / **mahkesen*; ojibwe *makizin*; míkmaq *míkusun*
< kanta-algonkin **maxkeseni*

MOKKASIINI

intiaanien kenkä; jotain kangasta; kengät; vaate; kangas; takki/hattu?; hattu; kevyet nahka kengät; esim. morkkakengät. joku materiaali; nahka; mokkanahka; Materiaali jota käytetään yleensä kengissä; nahkakenkä / mokkanahka kenkä; jännä kenkä; (intiaanien kengän) vaatemateriaali; kangas; kahvia kiitos [LOL]; pehmeää kangasta; nahka; intiaanien kengät; intiaaninkenkä; joku intiaanin tapainen; kahvi; kahvia; kahvin keitin [< mokka; Moccamaster?]; morkkamasteri, kahvikone; alkuperäinen sana sanalle mokka; joku kahvi juttu [< mokka]; kahvinkeitin [< mokka]; joku ruoka; Hieno puku tai intiaanin joku juttu; intiaani; soitin; eläin; tää on tyhmää muistuttaa morkkapala nokkasiili

14%/32%/79%

< Lainasanatutkimus, Suomi

Powhatan *tamahaak* < kanta-
Algonkin **temaha·kani* < **temah-*
“leikata” + **-a·kan* “-väline”

eskimo & husky

Photo: Caroline Penn

Photo: Harri Kettunen

ESKIMO

Suomeen 1800-luvun lopulla muodossa *eskimot*, *eskimoet*, *eskimoit* ja *eskimolaiset* (Häkkinen 2004).

Inupiat Eskimo mother, father, and son, Noatak, Alaska, ca. 1929
(Edward S. Curtis: *The North American Indian*)

[https://en.wikipedia.org/wiki/Eskimo#/media/File:Inupiat_Family_from_Noatak,_Alaska,_1929,_Edward_S._Curtis_\(restored\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Eskimo#/media/File:Inupiat_Family_from_Noatak,_Alaska,_1929,_Edward_S._Curtis_(restored).jpg)

ESKIMO

OED: Also *Esquimaux* (16th–18th c.: *Eskemo*, *Esquimaw*, *Esquimo*, etc.). [...] Da. *Eskimo* (Sw. *Eskimå*), F. *Esquimaux* pl., from some Algonquian Indian language; cf. Proto-Algonquian **ašk-raw*, *-imo eat, Abnaki *askimo* (pl. *askimoak*), Eskimo, eaters of raw flesh

**aškenwi* “raw” & *amwe·wa* “eat”

< Proto-Algonquian Dictionary (<https://protoalgonquian.atlas-ling.ca>)

vs.

Montagnais (Innu-aimun) *aiachkimeou* ([a:jastʃime:w]; modern *ayassimēw*) “snowshoe-netter”

NB: Proto-Algonquian **a·kema* & Ojibwe *a·kam* “snowshoe”

< Proto-Algonquian Dictionary (<https://protoalgonquian.atlas-ling.ca>)

ESKIMO

- a native person, some consider this term derogatory
- term used for Alaskan Native Americans (typically Inupiaq)
- Alaska Native; what we whites call a native american group that live in Alaska and north
- native living in the Southwest & Northwest [of Alaska?]
- is a type of alaska Native
- cold indian
- meat eater
- a tribe of native alaskans which later became a general term
- raw meat eater
- raw fish eater
- “Eaters of raw meat” / Alaska Native
- ethnicity native to Arctic coast of North America

< Lainasanatutkimus, Alaska

*Eskimo-
aleuttilaiset
kielet*

anorakki

Photo: Harri Kettunen

anorakki

PE (Proto-Eskimo) **atə-* ‘put on’

PI (Proto-Inuit) **atnURaaq* ‘clothing’ (< **atŋURaaq?*)

SPI (Seward Peninsula Inuit) *atnURaaq* ‘article of clothing’

NAI (North Alaskan Inuit) *annURaaq*

WCI (Western Canadian Inuit) *annURaaq*

ECI (Eastern Canadian Inuit) *annURaaq* ‘piece of clothing’

GRI (Greenlandic Inuit) *annURaaq* ‘anorak’ [earlier ‘clothing, dress’, pl. *annURaššat*], EG (East Greenlandic) *arnARAat* ‘clothes’, *arnARAaq* ‘dress’

NB:

PE **atəkə* and *atəkuy* ‘parka’

GRI *atiyiq* ‘woman’s jacket’

anorakki

anorak, *n.* Add: **2.** *slang (derog.)*. A boring, studious, or socially inept young person (caricatured as typically wearing an anorak), *esp.* one who pursues an unfashionable and solitary interest with obsessive dedication. Also *attrib.*

1988 in T. Thorne *Dict. Contemp. Slang* (1991) 10 An anorak is one of those boring gits who sit at the front of every lecture with their Pringle jumpers asking the lecturer their clever questions.

1993 *Personal Computer World* Apr. 390/2 The one difficult part of Demon's system is the software, which, while inexpensive and reliable once you've got it going, is archetypal anorak software.

< OED

anorakki

joku ihme vaate kai?; joku takki; miesten vaate; takki, jota miehet käyttävät; se on takki tai fleese paita; puku; takki jossa ei ole vetoketjua; hieno takki; parkatakki; eläimen nahkatakki; sairaus; lintu; koira; paita

< Lainasanatutkimus, Suomi

PANU

N:o 14

Juhannus

2:—

Panu, Nro. 14
1.1.1925

Amundsenin uhkarohkean naparetken johdosta — jonka tulokseksi toivotun voitonriemun asemesta näyttää tulevan syvä suru — on ehkä syytä muistaa niitä ihmisiä, jotka ovat ulottaneet asuma-alansa kaikkein lähimmäksi noita maanpinnan salaperäisimpiä osia — nimittäin eskimoita.

Ei ole ainoatakaan toista kansaa, joka olisi yhtä jultalta luonnolta itselleen valloittanut pysyväsien toimeentulon, ei ainoatakaan, joka olisi yhtä vähällä apuneuvoilla kyennyt hankkimaan itselleen jokapäiväisen elämän välttämättömät tarpeet, elämään ilman mitään kasvikunnan apua napamaitten pakkasissa, ainaisen lumen ja jään keskellä ja lämpöisen verensä suojaksi pakottamaan senkin, mitä me pidämme kaiken elämän perivihollisena: lumen ja jään. Ellei eskimo olisi oppinut rakentamaan lumesta kodikasta »igluaan», jossa hän hylkeennahkaisissa vaatteissaan, hylkeenrasvaa syöden ja samaa ainetta lampussaan poltellen voi verraten pakustasi, niin olisi varmaan talven vietro Amerikan napasaaristossa ja Grönlannissa mahdotonta. He ovat tämän puolen elämän kysymyksestä ratkaisseet niin hyvin, että karaitut valkoiset napamatkustajatkin ovat huomanneet parhaaksi hylätä huolella sommitellut kalliit varustuksensa ja ruveta »elämään maassa maan tavalla». Vasta kun Nansenit, Pearyt, Amundsenit ja muut ottivat eskimoista oppia, kävi heille Jäämeren salaisuksien selvitys ja napaseutujen valloitus mahdolliseksi.

Eskimoita on nykyään arvion mukaan kaikkiaan nelikymmentä tuhatta sielua. Vaikka he asuvat niin laajalla alalla ja heidän kesken erotetaan kaksikolmatta eri heimoa, niin ovat he kuitenkin niin yhtenäistä kansaa, että Grönlannin eskimo vaivatta ymmärtää Alaskan eskimon puhetta.

Eskimot ovat kokonaan merenrannikon kansaa, harvoin he lähtevät kauaksi merestä, joka heille antaa lapsipuolen ravinnon ankaran taistelun hinnalla. Hylkeestä he ensi sijassa saavat ravintonsa, vaatteensa, valonsa ja tulensa. Eskimot ovat raa'an lihan syöjiä» luonnon-tilassa, s. o. missä he eivät valkoisilta ole saaneet keitto-astioita. Ennen luultiin heidän kuuluvan mongoleihin, nykyisin saavuttaa yhä enemmän kannatusta se mielipide, että he polveutuvat Amerikan intiaaneista. Luonnon ankaruus on tässä pyytäjäkansassa kehittänyt alkeellista sosialismia. Kesällä he asuvat teltoissa, talvella joko lumi- taikka kivimajoissa, ja niissä saa usein monta perhettä sijansa ahtaassa tilassa, niissä asukkaat syntyvät, sairastavat ja kuolevat, niistä haudaan kannetaan.

Kuinka hyvä sopu antaa tilaa, näemme seuraavasta »koti-interiorista»: Eräaseen Grönlannin heimoon kuului neljäsataakolmekymmentä yhteentoista pieneen yhteiskuntaan jakautunutta henkeä. Yhteiskunnat viettivät talvea kukin omalla asemallaan, josta saattoi olla kymmenen penikulmaa ja enemmänkin lähimpään naapurin. Kullakin asemalla oli vain yksi maja, ja siinä asuivat yhteiskunnan kaikki jäsenet kuin yksi perhe, jossa-kussa majassa paria vailla kuuteenkymmeneen henkeen. Siihen yhteiskuntaan, jota kuvauksen kirjoittaja kävi katsomassa, kuului kahdeksan perhettä, yhteensä 38 henkeä, jotka kaikki asuivat samassa majassa. Majan pituus oli 9 metriä, leveys 4 metriä, suurin korkeus vähän kolmatta metriä. Huoneen perällä oli puoltatoista metriä leveä penkki eli laveri, joka väliverhoilla oli vaettu kahdeksaan makuusuojaan, suojia sitä suurempi, kuin

suurempi oli perhe. Tässä ainukaisessa huoneessa nämä 38 miestä, naisia ja lasta elivät koko pitkän napatalven syöden, juoden ja nukkuen, surunsa surren ja ilonsa pitäen. Mutta sopu oli silti mainio. Hyvä sopu ja ystävyys onkin eskimoitten kaikkein huomattavimpia ominaisuuksia; heillä ei edes ole »sättimiselle» sanaa, sen enempää kuin »sodallekaan». Heidän kieltensä on muutoin siitä omituista, että se yhdellä sanalla ilmaisee kokonaisen lauseen sisällyksen, vaikk'ei tämä sana sitten olekaan lyhyydellä pilattu. Kun syntyy riita, niin ratkaistaan se sangen omituisella tavalla. Se mies, jolla on valittamisen syytä, esittää valituksensa laulussa, ja saatuaan laulun mielensä mukaiseksi hän kutsuu vihamiiehensä sitä kuuntelemaan. Vastustaja noudattaakin kutsua, sillä laulun esitys on yhteinen huvittelaisuus, johon kummankin riitapuolen vihämiehet kokoontuvat. Laulua esitettäessä paukutetaan aina väliin rumpuakin. Jos laulu miellyttää, niin kuuluu voitto sen sepittäjälle, jolla myönnetään olevan oikeutettu syy valitukseen; mutta jos se herättää vastenmielisyyttä, niin pidetään häntä rangaistuna. Yleinen karkelo sitten päättää nämä leikkisät kärräjä.

Eskimoitten naimatavat ovat mitä yksinkertaisimmat ja kosminen niin arkiluontoinen toimitus kuin suinkin. Kun mies tarvitsee vaimon, niin hän ottaa vaimon; ellei vaimo ole mielen mukainen, niin hän joko lähettää vaimon takaisin ja ottaa toisen, taikka pitää vaimon ja siitä huolimatta ottaa toisenkin. Tämä toinen sitten on jalkavaimon kirjoissa, kunnes oikea vaimo kuolee. Monivaioisuus on jotenkin yleistä, ja vielä yleisempää vaimojen vaihtaminen. Jos naimisiin meno tapahtuu vähän juhlallisemmin, niin vaimo tuo myötäjäisiksi vaatteensa, lampun ja puukon. Aviiovaimona naisen täytyy tehdä kovaa ja usein törkeätäkin työtä, kuten muokata hylkeennahkat suussaan niitä pureskellen, jotta niistä tulee hyviä vaatenahkoja. Moni ahkera perheen emäntä muokkaa täten nahkoja niin uutteraan, etteivät hänen hampaansa ennätä uudistua, vaan kuluvat pois ikeniä myöten.

Vaikka avioliitot solmitaan näin pintapuolisesti, niin ovat sukulaissuhteet suuressa arvossa, ja suvun jatkamisen halu on hyvin kehittynyt. Poikalapset varsinkin ovat tervetullutta perheenlisää. Lapsia hoidetaan ja kohdellaan niin suurella huolella ja ystävyydellä, ettei moista odotaisi niin vaikeissa oloissa elävän kansan kesken. Kätkyestä haudaan saakka eskimon täytyy taistella olemisen edestä, mutta siitä huolimatta lapsista pidetään niin hyvä huoli kuin suinkin on mahdollista. Lapset puolestaan ovat tyytyväisiä ja tottelevaisia. Orpoja otetaan mielihyvin kasvateiksi, vaikkapa perheellä olisi jo paljonkin omia lapsia, ja harvoin sattuu, että ottoplapsia kohdellaan huonommin kuin omia lapsia.

Puku on vaimolla ja miehellä melkein samanlainen. Kumpikin sukupuoli käyttää housuja, naisten päähine on melkein yhtäläinen kuin miesten. Etelä-Grönlannin miehet käyttävät »timiakkia», mekkoa, joka on tehty linnun nahkoista, höyhenet sisään päin kääntäen. Timiakkissa on hilkka, joka ulkona vedetään pään yli. Timiakin päällä pidetään »anorakkia», jonkinlaista pumpulinkankaasta tehtyä päällysmekkoa. Housut ovat tehdyt hylkeen nahkasta, samoin kuin jalkineetkin, jotka toimittavat samalla sekä kenkien että sukain virkaa; niitä sanotaan »kanileikiksi». Ne ovat kahdenkertaiset, sisemmän

ESKIMOKAUNOTAR. Grönlannin siirtokunnissa on sangen somiakin nailkosia, mutta somimmat tavallisesti ovat tanskalaista sekarotua. Puhdasrotuisten eskimoitten kasvot ovat litteämmät kuin tähän kuvattuun naisen. Pitsikoristus luultavasti on ulkomaalaista kauppatavaraa. Tähän kuvattu neitonen on Luoteis-Grönlannista, parinkymmenen vuoden vanha.

män nahkan karva sisäänpäin, ulomman ulospäin käännetty.

Etelä-Grönlannin naiset niinkään käyttävät linnun nahasta tehtyä jakkua, joka eroo miesten timiakista sen puolesta, ettei siinä ole hilkkää. Hilkan sijasta on korkea, mustasta koirannahkasta tehty kaulus, jonka ulkopuolella käytetään kirkkaan väristä leveää helmi-

nauhaa. Sekä miesten että naisten linnunnahkaisen mekon ranteet ovat koristetut mustalla koiran nahkalla ja naiset valitsevat pumpuliseen päällysmekkoonsa niin räikeät värit kuin suinkin. Vaikka eskimolainen eläkin niin toivottoman luonnon keskellä, niin on hänessä kuitenkin hämmästyttäviä määriä naisellista turhamaisuutta, ja samalla kun hän pukee päällensä niin paljon

Puku on vaimolla ja miehellä melkein samanlainen. Kumpikin sukupuoli käyttää housuja, naisten päähine on melkein yhtäläinen kuin miesten. Etelä-Grönlannin miehet käyttävät »timiakkia», mekkoa, joka on tehty linnun nahkoista, höyhenet sisään päin kääntäen. Timiakkissa on hilkka, joka ulkona vedetään pään yli. Timiakin päällä pidetään »anorakkia», jonkinlaista pumpulikankaasta tehtyä päällysmekkoa. Housut ovat tehdyt hylkeen nahkasta, samoin kuin jalkineetkin, jotka toimittavat samalla sekä kenkien että sukkain virkaa; niitä sanotaan »kamileiksi». Ne ovat kahdenkertaiset, sisemmän

män nahkan karva sisäänpäin, ulomman ulospäin käännetty.

Etelä-Grönlannin naiset niinkään käyttävät linnun nahasta tehtyä jakkua, joka eroo miesten timiakista sen puolesta, ettei siinä ole hilkkaa. Hilkan sijasta on korkea, mustasta koirannahkasta tehty kaulus, jonka ulkopuolella käytetään kirkkaan väristä leveää helmi-

nauhaa. Sekä miesten että naisten linnunnahkaisen mekon ranteet ovat koristetut mustalla koiran nahkalla ja naiset valitsevat pumpuliseen päällysmekkoonsa niin räikeät värit kuin suinkin. Vaikka eskimolainen eläkin niin toivottoman luonnon keskellä, niin on hänessä kuitenkin hämmästyttäviä määriä naisellista turhamaisuutta, ja samalla kun hän pukee päällensä niin paljon

iglu

Community of igloos

Charles Francis Hall: *Arctic Researches and Life Among the Esquimaux* (1865)

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/75/Igloos.jpg>

iglu

iglu

PE (Proto-Eskimo) **əŋlu* ‘house’

NSY (Naukan Siberian Yupik) *əŋlu* ‘small semi-subterranean house’

SPI (Seward Peninsula Inuit) *iylu*

NAI (North Alaskan Inuit) *iylu* ‘house’

WCI (Western Canadian Inuit) *iylu* ‘snow house, igloo’

ECI (Eastern Canadian Inuit) *illu* ‘house’

Fortescue, Michael, Steven Jacobson, and Lawrence Kaplan (2010). *Comparative Eskimo Dictionary: With Aleut Cognates*. 2nd Edition. Alaska Native Language Center Research Paper, No. 9. Fairbanks: University of Alaska.

IGLU

- iglu on inuiittien jäätä valmistettu koti
- eskimon koti
- jää talo
- jää mökki
- lumilinna
- eskimoitten lumi/jääluoja [sic.]
- jäätä tehty ns. ”luola”
- napalaisen ihmisen talo
- paikka mikä on anttartiksella [sic.] semmonen asumus
- eskimon talo joka ei ole nykyisin paljon käytössä
- jääpaloista tehty mökki/asunto
- jää kuutioista rakennettu telta
- on jäätä tehty pulipallon [sic.] muotoinen talo
- pingviinit asuvat siellä
- jäälinna missä on pingviinit

IGLU

- ice house that people think all Alaskans live in
- people use this to live in on the North of Alaska / Russia
- an [*sic*] circular shaped house made out of “organic” / raw materials
- ice home used too [*sic*] stay out of bad weather

< Lainasanatutkimus, Alaska

KAJAKKI

Eskimo Boys in a Kayak (Edward S. Curtis 1929)
<http://www.old-picture.com/indians/Eskimo-Boys-in-Kayak.htm>

kajakki

PE **qayar* ‘kayak’ [or *qanʹar*]

AAY (Alutiiq Alaskan Yupik) *qayaq* ‘kayak’

[originally ‘baidarka’*, today any boat] *Aleutian kayak

CAY (Central Alaskan Yupik) *qayaq* ‘kayak’

NSY (Naukan Siberian Yupik) *qayaq* ‘kayak’

CSY (Central Siberian Yupik) *qayaq*

--Sir (Sirenik)† *qayaX*

SPI (Seward Peninsula Inuit) *qayaq* ‘kayak’

NAI (North Alaskan Inuit) *qayaq* ‘kayak’

WCI (Western Canadian Inuit) *qayaq* ‘kayak’ [also of kayaker in his kayak]

ECI (Eastern Canadian Inuit) *qayaq* ‘kayak’

GRI (Greenlandic Inuit) *qayaq* ‘kayak, kayak with man in’ [pl. *qaannat*]

NB: PI *qayariaq* ‘canoe’

UMIAKKI

OOMIAK RACERS AT NOME, ALASKA, JULY 4th, 1915

Inupiat race in umiaks. Nome, Alaska

Library of Congress digital ID ppmsc.02397

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/ff/Umiak_racers.jpg

umiakki

Robert J. Flaherty: Inuit group in umiak in the spring (1920-1929)

Photogravure on paper, 50.3 x 33.6 cm, McCord Museum (MP-0000.596.3)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fd/Inuit_group_in_umiak.jpg

umiakki

Umiak (David Cranz 1770)

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Umiak#/media/File:Umiak.jpg>

umiakki

PI (Proto-Inuit) *umiaq* ‘large skin-covered boat’

SPI (Seward Peninsula Inuit) *umiaq* ‘large skin-covered boat’

NAI (North Alaskan Inuit) *umiaq* ‘boat’

WCI (Western Canadian Inuit) *umiaq* ‘boat (previously seal-skin)’

ECI (Eastern Canadian Inuit) *umiaq* ‘(seal-skin) boat’

GRI (Greenlandic Inuit) *umiaq* ‘traditional ‘women’s boat’

NB:

PI **umialək* ‘captain of a whaling boat’

SPI *umialik* ‘boat owner, rich man’

NAI *umialik* ‘whaling captain, boss, rich person’

WCI Sig *umialik* ‘rich person’

ECI *umialittaaq* ‘captain of ship’

GRI EG *umialik* ‘captain’

PI *umiu-* ‘capsize’ [relationship?]

WIKIPEDIA
Vapaa tietosanakirja

[Etusivu](#)

[Tietoja Wikipediasta](#)

[Kaikki sivut](#)

[Satunnainen artikkeli](#)

[Osallistuminen](#)

[Ohje](#)

[Kahvihuone](#)

[Ajankohtaista](#)

[Tuoreet muutokset](#)

[Työkalut](#)

[Tänne viittaavat sivut](#)

[Linkitettyjen sivujen muutokset](#)

[Toimintosivut](#)

[Ikilinkki](#)

[Sivun tiedot](#)

Et ole kirjautunut [Keskustelu](#) [Muokkaukset](#) [Luo tunnus](#) [Kirjaudu sisään](#)

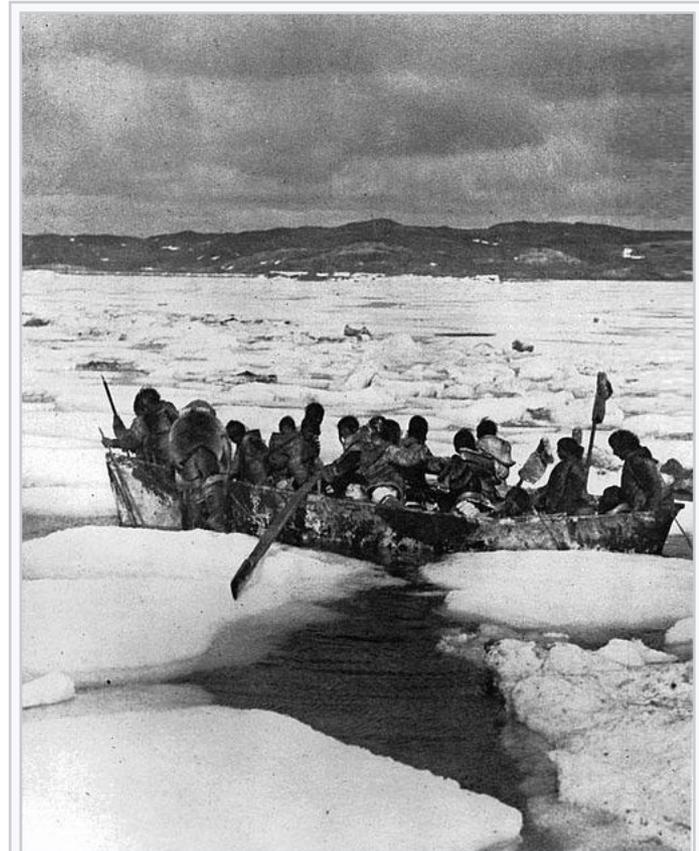
Artikkeli **Keskustelu**

Lue Muut ▾

Hae Wikipediasta

Umiakki

Umiakki on [inuiittien](#) kehittämä [venetyyppi](#), jota he käyttävät kulkuneuvona. Sana "umiakki" merkitsee "naisen venettä", kun [kajakki](#) vastaavasti tarkoittaa miesten käyttämää venetyyppiä. Perinteinen umiakki on kajakin tapaan valmistettu jäätikön kuljettamasta [ajopuusta](#) tai valaan [luusta](#). Osat on liitetty [kehikkoon](#) pingotetulla hylkeennahalla tai [-suolilla](#).

Umiakki jäisissä oloissa

WIKIPEDIA
Vapaa tietosanakirja

[Etusivu](#)

[Tietoja Wikipediasta](#)

[Kaikki sivut](#)

[Satunnainen artikkeli](#)

[Osallistuminen](#)

[Ohje](#)

[Kahvihuone](#)

[Ajankohtaista](#)

[Tuoreet muutokset](#)

[Työkalut](#)

[Tänne viittaavat sivut](#)

[Linkitettyjen sivujen muutokset](#)

[Toimintosivut](#)

[Ikilinkki](#)

[Sivun tiedot](#)

Et ole kirjautunut [Keskustelu](#) [Muokkaukset](#) [Luo tunnus](#) [Kirjaudu sisään](#)

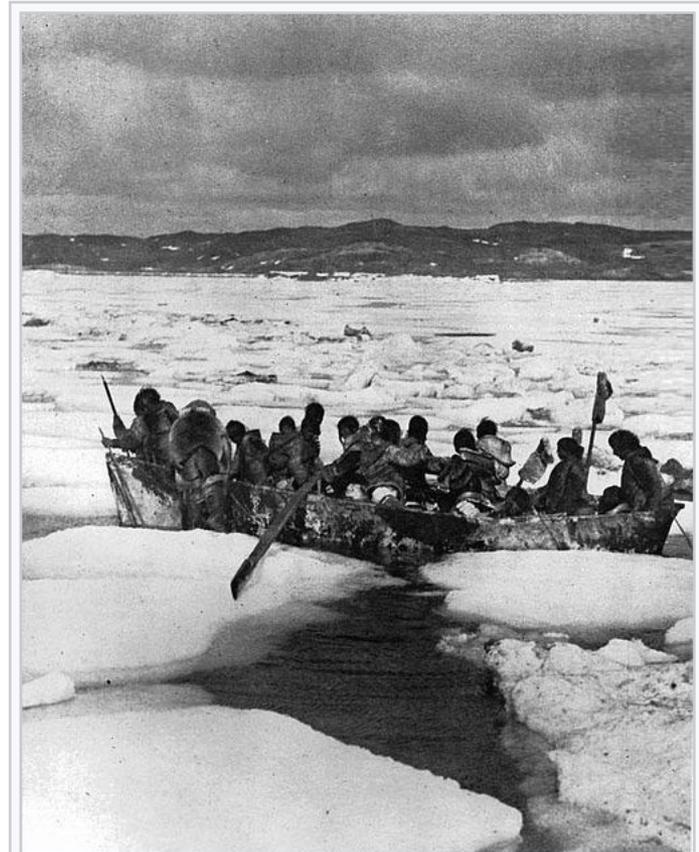
Artikkeli **Keskustelu**

Lue Muut ▾

Hae Wikipediasta

Umiakki

Umiakki on inuiittien kehittämä **venetyyppi**, jota he käyttävät kulkuneuvona. Sana "umiakki" merkitsee "naisen venettä", kun **kajakki** vastaa vasti tarkoittaa miesten käyttämää venetyyppiä. Perinteinen umiakki on kajakin tapaan valmistettu jäätikön kuljettamasta **ajopuusta** tai valaan **luusta**. Osat on liitetty **kehikkoon** pingotetulla hylkeennahalla tai **-suolilla**.

Umiakki jäisissä oloissa

Alkuperältään amerikkalaiset eläimet
& ei-alkuperäisamerikkalaiset nimet

vanilja	marsu
agaave	kalkkuna
amarantti ¹	mölyapina
tarhapapu	laiskiainen
maapähkinä	myskisorsa
aurionkukka	muurahaiskarhu
passiohedelmä	hämähäkkiapina
kapusiiniapina	marmosetti
vyötiäinen	anakonda

¹ = meksikonrevonhätä

tlalcacahuatl – cacahuate – peanut – pinotte – Erdnuss – jordnött – maapähkinä ...

<http://www.pinottesansrire.com/tag/pinotte-sans-rire>

MARSU

Marcos Zapata (Marcos Sapaca Inca): La Última Cena, 1753
(Catedral Basílica de la Virgen de la Asunción, Cusco)

KALKKUNA

K1001

Photo: Justin Kerr

Photos: Hilla Kettunen & Ray Wilson

jukataninkalkkuna
(*Meleagris ocellata*)

